JACQUES
CHESSEX

TIRONAS

GONCOURT'Ų
PREMIJA

JACQUES CHESSEX

TIRONAS

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė Violeta Tauragienė

LIETUVOS
RAŠYTOJŲ
SĄJUNGOS
LEIDYKLA

UDK 821.133.1(494)-31
Ch292

Versta iš: Jacques Chessex, *L'Ogre*,
Editions Grasset, Paris, 2003

KŪRINIO LEIDYBĄ RĖMĖ

The Swiss Arts Council Pro Helvetia

prohelvetia

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide
à la publication «Oscar Milosz», bénéficie du soutien
de l'Ambassade de France en Lituanie et l'Institut français.
Prancūzijos ambasada Lietuvoje ir Prancūzų institutas
(O. Milašiaus programa knygų leidybai remti).

INSTITUT
FRANÇAIS

ISBN 978-9986-39-919-3

Kaip ilgai nenuleisi akių nuo manęs?

Job 7, 19

I

Krematoriumas

Pasitrauk tad nuo manęs,
nes mano dienos tik rūkas.
Job 7, 16

Jo kankynė prasidėjo vakarop.

Pirmiausia pasirodė, kad jis keistai sėdi vienas prieš ką tik užsakytus patiekalus viešbučio „Anglų žemė" bare. Prie kitų staliukų žmonės juokėsi, žydinčios įdegusios moterys flirtavo su gražiais vyrais. Jaunuoliai ir merginos laikėsi už rankų. O Žanas Kalmė, susigūžęs, paniuręs, kruopščiai sustumdė lėkštėje tris ešerio filė gabaliukus, dar kartą apšlakstė juos citrinos sultimis, paskui vėl stumtelėjo vieną šakute, sulygino su kitais dviem, niekaip nesiryždamas įsidėti į burną. Vynas jo taurėje drungnėjo. Štai jau visa valanda jis negali atsikratyti vieno vaizdo. Žiūrėti į jį Žanas Kalmė nedrįso ir stūmė jį šalin, gramzdino į tamsiausias atminties kertes, nes žinojo: kai pamatys su visomis smulkmenomis, kentės kančias. Bet tas neaiškus vaizdas tolydžio išplaukdavo į paviršių, atkakliai nenorėjo dingti, tad nepaisyti jo, gaubiamo šešėlio, kuris dar labiau jį paryškino, Žanas Kalmė nebegalėjo. Netrukus jo vienatvė tapo nebepakeliama, ir visas vaizdas išplaukė į šviesą.

Tai buvo labai sena scena, bet ji iškildavo tūkstančius kartų, kai jis gyveno su tėvais Liutri miestelyje, prie ežero, name, kurį, vėjui siūbuojant tuopų ir pušų viršūnes, purtydavo barnių riksmas. Šeima sėdėdavo prie vakarienės stalo. Tėvas – toksai be galo didelis – boluodavo stalo gale. Saulėlydžio žara nurausvin-

davo blizgančią įdegusią jo kaktą, o storos rankos šviesdavo oranžiškai: jis dvelkte dvelkdavo fizine jėga, gyvybe, raumeninga, riebi jo krūtinė kilsuodavo po prasegtais marškiniais, apnuoginančiais žilų plaukų mišką tarp spenelių, kurių dėmelės prasišviesdavo pro medvilnę. Visas kambarys aplinkui jį atrodydavo nugrimzdęs į tamsą. Tačiau prietemoje, šliaužđavusioje nuo grindų ir iš tolimų to didžiulio kambario kerčių, ryškiai išsiskirdavo ta apšviesta tiršta masė, ta kita saulė, neginčijama, atgrasi, žėrinti raudonai, švytinti, spinduliuojanti visą savo galią.

Sėdėdamas kitame stalo gale Žanas Kalmė pasibjaurėdamas klausydavosi į valgymą įnikusio tėvo čiaumojimo. Tas jo čepsėjimas, tas sriūbčiojimas jam buvo šlykštūs, sakytum, koks nešvankus prisipažinimas. Jie beveik nekalbėdavo, broliai ir seserys susižvalgydavo, motina valgydavo paskubomis, nuolat pašokdavo nuo stalo, cipendavo iš kambario į virtuvę, paskui atgal, tokia pilka, įbūgusi pelė. Marta, namų tvarkytoja, šveicarė, kilusi iš vokiškųjų kantonų, smerkiamai įdurdavo akis į savo lėkštę. Daktaras nesiliaudavo kramtęs, ryjęs, bet nenumaldomas jo žvilgsnis neaplenkdavo užstalėje nė vieno: nuverdavo juos nuo viršaus iki apačios, nuo apačios iki viršaus, ir tos visagalės besiknaisiojančios jame ir kiaurai jį varstančios akys varė Žaną Kalmė į neviltį. Po jų žydra ugnimi jis mirtinai išblykšdavo, iškart pasijusdavo perregimas, visiškai nuginkluotas, negebantis nieko paslėpti nuo tų siaubingų vyzdžių. Daktaras žinojo apie jį viską, daktaras skaitė jį kaip knygą, nes buvo šeimininkas, ir tasai šeimininkas buvo drūtas, masyvus vyras, neperprantamas savo tiršta raudonskruoste galia vakaro žaroje.

Žano Kalmė širdį varstė gėda ir neviltis. Tėvas žinojo visus jo bailiai slepiamus geidulius. Žinojo, kur jis slėpė lipnias nosines.

Viską nuspėdavo iš pirmo žvilgsnio. Žanas Kalmė nudelbdavo akis į lėkštę, tačiau išvengti to inkvizitoriško žvilgsnio nepajėgdavo. Liūdesys surakindavo jam gerklę, ir jį apimdavo noras pulti tam seniui ant kaklo, išlieti ant tos plačios, garsiai alsuojančios krūtinės visas savo ašaras. Nes Žanas Kalmė tėvą mylėjo. Jis jį mylėjo, žavėjosi jo galinga pasalūniška jėga, pavydėjo jam jo apetito ir sykiu niekino jį dėl to, žavėjosi valdingu jo balsu, lygiai kaip jo bijojo. Ta vangi baimė ir neleido jam prie daktaro pribėgti ir užsiglausti jo glėbyje. Jis gėdijosi jos kaip išdavystės.

Visi jau būdavo seniai pavakarieniavę, daktaras garsiai šliurpčiodamas gerdavo kavą, tad niekas nedrįsdavo atsistoti. Tarnaitė triūsinėdavo aplinkui ant pirštų galiukų. Galiausiai būdavo įžiebiamos lempos, ir tai būdavo ženklas: palinkėję paskubomis labos nakties visi paknopstom smukdavo iš valgomojo ir dumdavo slėptis į savo kambarius, tarsi į kokius slaptus urvus. Bet Žanas Kalmė taip ir neatitokdavo nuo tos baimės. Jam atrodydavo, kad jo teisėjo žvilgsnis lydi jį, atidžiai stebi, prasismelkęs netgi pro sienas. Iki vėlyvo vakaro jis vis ieškodavo prieglobsčio arba paguodos savo knygose. Paskui atsiguldavo. Ir jeigu, būdavo, atsiduoda savo geismui, tai nuo minties, kad tėvas jį užklups, dar blogiau – kad jis jį mato, stebi, jam pašiurpdavo visos skaidulos.

Jam buvo penkiolika metų. Ir tais laikais jis kartais leisdavosi į smulkias vagystes – kad tik išvengtų bent dalelės to žvilgsnio. Apsigintų nuo jo paslaptimi. Įeidavo į knygyną ir, grakščiai nutaisęs protingą veido išraišką, naršydavo ten po knygas. Staigiai įsibrukdavo į kišenę poezijos tomelį arba žurnalą ir nerdavo į gatvę, jausdamasis įgijęs svorio, tapęs neperprantamas, taip apsigynęs nuo tėvo. Pagaliau jis įgijo kažką savo, kažką paslėpta,

kažką nematoma jo cenzoriui! Ir vis dėlto Žanas Kalmė mylėjo tėvą. Tai kodėl gi jis jam to nepasakė? Ašaros suplūdo į akis, ir valandėlę jis sėdėjo nieko negalvodamas. Paskui pradėjo valgyti atšalusią žuvį ir pamėgino susivokti. „Man trisdešimt aštuoneri metai, – tarė sau. – Aš gimnazijos mokytojas. Mokau mąstyti šešiasdešimt šelmių berniukų ir mergaičių." Bet prisiminęs mokinius jis nepralinksmėjo, priešingai – pasijuto per daug vienišas, per daug keistai prislėgtas, kad galėtų tapti jiems pavyzdžiu, kad jiems ką nors pasiūlytų. Vynas irgi jo nepaguodė. Susimokėjo už vakarienę, grįžo namo ir užsidarė.

Atsigulė į lovą, tačiau užmigti nesisekė. Niekaip nevyko pamiršti to ryto ceremonijos. Išsilaisvinimo jausmas, kurį pajuto krematoriume, kankino jį kaip sąžinės graužimas. Jis pasistengė visiškai atpalaiduoti kūną ir galūnes, leisti jiems apsunkti, kaip buvo skaitęs žurnaluose, ir buvo jau benurimstąs, tačiau staiga jam toptelėjo: „Bet aš juk vaidinu numirėlį." Ir skausmas vėlei atsinaujino. Jis išvydo Bua-de-Vo kapines, švarias alėjas, tūkstančius kapų: kiekviename jų guli griaučiai, irstantis lavonas, vis dar skurdžiai išlaikantis liekanas tos buvusios formos. Kapinių „paskutinis miegas" išsaugojo doro nesudėtingo įpročio familiarumą: taip ironiškai reiškėsi ne tokia jau stipri mirties galia. Tatai savotiškai ramino, kažin ką priminė ir gniaužė Žanui Kalmė širdį. Kapas – tarsi kasdienė lova. Tie kaulai – tvarūs. Kaukolė, dantys, kaulų pažeidimai ir gulinčio žmogaus ūgis puikiausiai atpažįstami, kaip dantų plombos, žiedai, drabužių skiautės. Tas savotiškas grynai fizinis nemirtingumas staiga pasirodė Žanui Kalmė toks pat brangus kaip amžinybė. O jis, kaip jis pasielgė su savo tėvu? Ką nutarė jo broliai, seserys, o paskui ir jį privertė su tuo sutikti? Jų paklau-

sius, nėra nieko bjauriau už pūvantį po žemės sluoksniu kūną. Atseit reikėtų pagalvoti apie mamą. Irstantis daktaro kūnas nesiliaus jos persekiojęs. O higiena! Juoba kad šis ruduo kaip reta šiltas. Tai dar vienas motyvas už. Tokiu oru lavonai greičiau irsta. Ir Žanas Kalmė su palengvėjimu sutiko. Taigi daktaras virs pelenais. Nevalia palikti jam galimybę išsaugoti riebioje žemėje jo skandalingą galią, varančią į neviltį. Reikia sunaikinti tą jėgą, sunaikinti tuos raumenis, viską, netgi akis, kurių didžiulius raudonus vokus jie bergždžiai užmerkė kelioms valandoms. Sunaikinti tėvą. Paversti jį krūvele pelenų ant urnos dugno. Tarsi tai būtų smėlis. Bevardėmis, balso neturinčiomis dulkėmis. Aklu smėliu.

Ir štai dabar mintis apie tą urną nepaliovė kankinusi Žano Kalmė. Kur ją padėti? Jis įtarė, kad motina pareikalaus laikyti ją prie savęs. Laidojimo biuro tarnautojas iškalbingai pranešė jam ir jo broliams: pasitaiko, kad, nenorėdama skirtis su mylimu žmogum, našlė pareikalauja galimybės saugoti pelenus sode, svetainėje ar netgi savo lovos galvūgalyje. Tada, pajutęs gailestį tokiai prietaringai ištikimybei, Žanas Kalmė vogčia nusišypsojo. Dabar, gulėdamas drėgnam patamsy, slegiamas sunkių paklodžių, prisiminė tarnautojo žodžius, ir jam sukilo įkyrus nerimas: negi naivus tų moterų pasišventimas atsirado iš kažin kokios gilios, magiškos nuojautos, kuri suteikia urnai ir varganam jos turiniui kraupų gebėjimą būti? Tuomet šitie dūlėsiai, kuriuos jis laikė visišku nieku, va šitaip, per tų suvaikėjusių senių kvailumą, įgauna pragaištingos svarbos. Nesąmonė, niekinga pelenų saujelė ir yra pelenų saujelė. Sąšlavos. Žanas Kalmė maloniai prisiminė kelis kuklius išminčius, kurie paprašė išbarstyti jų pelenus miške, pievoje arba smulkiu sidabrišku lie-

tum – į sraunią upę. Įsivaizdavo, kaip jie palengva krinta į vandenį, kaip teka tarp ūksmingų upės krantų, netrukus susimaišo su juo ir patys tampa vandeniu, dar nesuspėję pradingti jūroje ar išgaruoti. Žanas Kalmė aiškiai regėjo kylant to velionio sielą į debesis, palaimingai suvokiančią, kad baigėsi jos žemiška dalia. Ir pavydėjo tai mirčiai ir tai sielai.

Jis vartėsi nuo šono ant šono ir stengėsi nurimti, kartodamas, kad tėvo pelenai tebeguli spynele užrakintoje aliuminio dėželėje su numeriu krematoriume, kur ją šįryt padėjo tarnautojas. Kai galiausiai jam pavyko užmigti, jis susapnavo, kad kabarojasi į aukštą šlaitą, kabindamasis į juodą žolę. Vos pasiekia jo vidurį, kai staiga jam virš galvos dangaus fone išnyra milžiniškas jautis: jis puola jį ir traiško. Vėliau Žanas Kalmė dažnai prisimindavo tą slogutį.

Gimnazijoje laidotuvėms jam buvo suteiktos dvi dienos atostogų. Taigi šiandien Žanui Kalmė laisva diena. Jis pradėjo galvoti apie vakaro susirinkimą, kuris buvo numatytas aštuntą valandą Liutri, prie stalo valgomajame, priešais daktaro šmėklą stalo gale. Jie perskaitys gaminių sąrašą, pavartys katalogą: kairiajame jo puslapyje, dailiai apjuostos juodu rėmeliu, išspausdintos fotografijos urnų, kurias galima pagaminti iškart, dešiniajame – jų dydžiai, privalumai ir kai kur šratinuku pataisyta dabartinė kaina. Žanas Kalmė pats nustebo taip netikėtai ir didžiai susidomėjęs įvairiomis laidojimo reikmenų kategorijomis. Vos prieš savaitę jis dar nieko nenutuokė apie laidotuvių skelbimą, karsto parinkimą, vizitines urnų ir paminklinių akmenų gamintojų korteles. Jis netgi nežinojo, kur yra tos kapinės, nors

pro nesibaigiančią jų tvorą automobiliu pravažiuodavo kaskart, kai leisdavosi palei ežerą. Ankstų rytą jam pasirodė, kad priešais jį staiga atsivėrė milžiniškos išsišakojusios valdos ir kad jis vaikšto po jas žavėdamasis jų įvairove ir sankloda. Vidurdienį jis lyg netyčia nukeliavo į kapines pėsčias ir nustebo pamatęs, kaip gausu ten laidojimo verslo atstovų: skulptorių, akmens raižytojų, marmuro, mozaikos specialistų; jų dirbtuvės ir vitrinos glaudėsi vienos prie kitų visur aplinkui. Anksčiau jis niekada nebuvo jų pastebėjęs.

Tą rytą, priblokštas didžiulės laidojimo industrijos įvairovės, jis net pamiršo, ko iš tikrųjų čia atėjo. Paskui prisiminė tėvą ir paniuro. Įžengė į kavinę, kur vakar rytą, lygiai tuo pat metu, išėjusiai iš krematoriumo jų šeimai buvo patiekti lengvi pusryčiai. Tos kavinės – gražus pavadinimas: „Poilsis". Patarnautojai jo neatpažino, bet salės gale, savotiškoje nišoje, kurią vakar buvo užėmę daktaro artimieji, dabar prie stalo sėdėjo kita šeima: priešais tokius pačius butelius, tokius pačius arbatos puodelius, tokius pačius pyragaičius, ir tas reginys valandėlę paguodė Žaną Kalmė. Vadinasi, čia nieko ypatinga, jeigu tos pačios scenos gali būti vaidinamos diena iš dienos ir nei kavinės savininkas, nei patarnautojai nepastebi nieko kita, tik juodai vilkinčią šeimą, visuomet tokią pačią, susirenkančią tris ar keturis kartus per dieną salės gale paminėti mirties kelionę.

Beveik nežmoniškomis pastangomis Žanas Kalmė susitvardė. Jo kūnas iškart pajuto pavėsingą tos salės gaivą, o siela pradžiugo nuo vienatvės. Dėkui Dievui, daktaras jau tėra menka pelenų krūvelė ant užrakintos dėželės dugno. Ant dėželės buvo užantspauduotas registro numeris, kurį Žanas Kalmė rūpestingai užsirašė į knygelę. Ši gulėjo jo kišenėje. Per švarko velvetą

jis užčiuopė tą mažą užrašų knygelę ant širdies, kuri ir vėl plakė ritmingai. Viskas gerai.

Lauke saulė svilino akinamai švytinčius namus. Susierzinęs Žanas Kalmė galvojo apie šio vakaro šeimos susirinkimą. Jie ir vėl kalbės apie daktarą. O didelio raudonskruosčio veido šmėkla, apnuoginusi baltus dantis, juoksis stalo gale. Aptarinėdami visas mirties ir paveldėjimo smulkmenas penki vaikai pritildys balsą. Motina pereis per kambarį tylėdama, pradings už durų, grįš ant pirštų galiukų nešina kavinuku, tylėdama įpils kiekvienam kavos. Mirties detalės... Nustebęs Žanas Kalmė susizgribo, kad nieko nežino apie tėvo mirtį. Kažkas jam paskambino telefonu į Gimnaziją ir perdavė žinią per kolegas; išgirdus tą naujieną jam valandėlę palengvėjo, tarsi jis būtų maloniai pasveikęs nuo sunkios ligos, ir tai sukliudė jam išvysti vaizduotės akimis paskutines tėvo gyvenimo akimirkas, atbukino smalsumą, kai vėliau stovėjo jis priešais gydytoją, išlydėjusį tėvą Anapilin. Jam nebūtų buvę nepatogu taktiškai pasiteirauti, kaip tėvas peržengė tą paskutinį slenkstį. Tačiau jis nieko to gydytojo nepaklausė. Jis vengė jo. Greta atsidūrė tik vieną kartą, kai jie įėjo į kavinę, bet padrikas pašnekesys apsiribojo pritinkančiomis tokiu atveju banalybėmis. „Buvo siaubinga“, – kartojo motina, ir tai buvo vieninteliai su Žmogėdra susiję žodžiai, tokie banalūs, kad nepasakė nieko konkretaus apie tą ką tik įvykusią dramą. „Viskas gerai išėjo, – mąstė Žanas Kalmė. – Ir kurio galo man kankintis klausantis jo agonijos smulkmenų. Jo eilė atėjo. Vadinasi, teisybė yra.“ Ir jis kabinosi į tą mintį džiaugdamasis tuo, kaip taisyklingai riešе plaka jo pulsas, ir tuo, kaip vienodai kilnojasi jo krūtinė, įtraukdama į plaučius oro dvylika kartų per minutę. Įtraukia oro ir jį išpučia. Kraujas tvinksi. „Kas, jeigu vėl suvai-

dinčiau, kad dūstu? – tarė sau Žanas Kalmė. – Jeigu užgniaužčiau kvapą, kaip anąsyk, ir aplink viskas pajuoduotų, išvysčiau rusvus ratilus besisukant akiduobėse, pasijusčiau pampstąs, tuoj tuoj susprogsiąs, o galvoje visu smarkumu sugaustų anie varpai..." Jis persikėlė mintimis į Liutri sodo galą: kai jam buvo septyneri, jis gulėjo ant žemės, ir ką tik nupjautos žolės stiebai pro plonus marškinius dūrė mentes. Staiga jam šovė mintis numirti, lygiuojantis narsa į istorinės knygos didvyrius ir riterius. Prisiminė Žaną Arkietę, spirgančią laužo liepsnose, ir mirtinai sužeistą Rolandą, pučiantį tarp uolų į ragą: kraujas plūste plūdo jam iš gerklės į plaučius. Berniukas išskėsdavo rankas lyg nukryžiuotasis, įtraukdavo didžiulį oro gurkšnį, sučiaupdavo lūpas, ir ta kankynė prasidėdavo: rudos dėmės, liepsnelių fejerverkai, varpų gausmas ausyse... „Aš kenčiu", – kartodavo sau laimingas Žanas Kalmė, ir kažkokia juoda ugnis užliedavo jam kraują, – to jausmo jis niekad nepamirš. „Aš esu išrinktas kentėti. Privalau pasipriešinti baimei ir tą kančią pamilti." Jam pradėdavo svaigti galva. Jis apgirsdavo įšventintojo ir aukos džiaugsmu. Paskui jį užguldavo panika, jis įtraukdavo oro, dangus vėl tapdavo žydras ir vaiskus, jame nelyginant upėtakiai sklandydavo keršuliai ir žuvėdros.

Tuo metu viena Žano Kalmė mokinė pradėjo blogti, išbalo, po akimis jai susimetė žali ratilai.

Pažastyse ištino limfmazgiai, burnoje atsirado ganglijų. Rugsėjį ją operavo pirmą kartą, ir kelias savaites atrodė, kad ji pasveiko. Paskui ganglijai atsirado vėl, ir merginos vieta antroje klasikinių kalbų klasėje vis dažniau būdavo tuščia.

– Izabelė numirs, – pasakė Žanui Kalmė Eženi. – Ji tai žino. Mudu su Alenu ją aplankėm ir padarėm daug nuotraukų. Norėtumėte pamatyti?

Buvo pamokos pabaiga, rytas, klasė nutvieksta saulės. Eženi išsitraukė iš megzto oranžinio krepšelio šūsnį nuotraukų.

Izabelė.

Karštligiškai blizgančios smarkiai įkritusios juodos akys.

Sulysęs veidas. Toks išblyškęs. Tamsūs plaukai, kirpčiukai ant kaktos, o tame šiurpiai gyvame šventosios veide – didžiulė burna su vos patinusia apatine lūpa, sakytum, ji paskutinįkart rengiasi prieš šuolį atkąst gardų kąsnį. Izabelė-kuri-numirs. Ir kuri tai žino. Ir kuri keri savo draugus.

Žanas Kalmė įdėmiai apžiūrinėjo išvargusį veidą, sulysusį kaklą su paslaptingai išsivagojusia įduba, pranykstančia languotuose marškiniuose. Izabelė, jos kambarys, jos iš labai arti nufotografuotas veidas, – Žanas Kalmė negali atitraukti žvilgsnio nuo plačiai atvertų merginos akių, žėrinčių giliose akiduobėse kaip šilkinis gipsas. Izabelė, apnuoginti jos pečiai, į Džoanos Baez plakatą atremta galva, pro beveik uždaras žaliuzes skverbiasi ketvirtos valandos šviesa. Veidas irgi uždaras, akys įsmeigtos į lubas, nosis pasmailėjusi, labai giliai įdubę skruostai, paburkusi tik lūpa, tarytum pasiruošusi priimti nematomo įžūlaus meilužio bučinį. Izabelė priešais užsklęstas duris, jos dantys bauginamai balti. Objektyvo pusiau perskelta Izabelė, į Žaną Kalmė įdurta tik viena juoda, deginanti akis. Izabelė-kuri-numirs. Ir kuri tai žino. Ir kuri, pati to nežinodama, perrėžia drovią Žano Kalmė širdį.

Klasėje Izabelė pasirodydavo tik valandai ar dviem per savaitę, sėdėdavo tarsi viešnia, užsimetusi ant pečių vilnonę skarą,

nežemiškai blyški priešais langą. Paskui pradingo kelioms savaitėms. Iš mokinių Žanas Kalmė sužinojo, kad ji labai sulyso ir kad jai po raktikauliais vėl išryškėjo ganglijai. Kasdien po pamokų nedidelis draugų būrelis, apnikti baimės, eidavo jos aplankyti ir išblaškyti į jos mažytį kambarėlį Sovablene. Izabelė niekada negulėdavo lovoje. Ji įnirtingai piešė, rašė eilėraščius, atrodė, kad nuovargis ją paliko visiems laikams. Tėvai jaunimui netrukdydavo: tėvas, kitos gimnazijos mokytojas, pasitikdamas juos koridoriuje paslaptingai šypsodavosi, motina atnešdavo kokakolos, bandelių ir pradingdavo buto gilumoje.

Dabar Izabelė tesvėrė trisdešimt aštuonis kilogramus. Ji pasirodė klasėje dar kartą.

– Aš nenoriu numirti skaisti, – pasakė draugams.

Ji pasirinko Marką, ir vieną rudens vakarą jiedu pasimylėjo palei ežerą ant Marko atnešto miegmaišio, užsiglaudę tarp nendrių, gulbėms, laukiams ir antims klykaujant ligi aušros priešais rausvėjančius krantus, virš ūkana apsitraukusio vandens. Markas gražus. Stambi nosis, plaukų sruoga dengia antakius. Jis dėvi ilgus šalikus, storus megztinius, raižo varyje Izabelės portretus, dovanoja jų atspaudus draugams; jis tapo nuogą Izabelę miško fone, jis audžia violetiškai baltus gobelenus. Ji pasirinko Marką. Mylėjosi su juo tris ar keturis kartus.

Jai ant kaklo šiurpiai iškilo ganglijų vėrinys, toks amžinybės papuošalas. „Operuoti jau nebėra prasmės“, – konstatavo medikai. Klasėje ji nebesirodė.

Kai svėrė jau trisdešimt penkis kilogramus, o tai buvo dvi savaitės prieš mirtį, ji surengė išvyką į Kresi, Brua apygardos kaimelį, tarsi pakibusį tarp kalnų. Kodėl į Kresi?

Jos močiutė turėjo ten ūkį. Šioks toks palikimas. Vaikystės

atostogos. Javapjūtės. Šaltas fontano vanduo apyaušriu po pirmo naktinio pasivaikščiojimo su vedusiu dragūnu, prieš pat pirmąją Komuniją, sulaukus penkiolikos su puse; jis dedasi tave taškąs, o paskui staiga pasemia delnu vandens, parverčia tave ant baseino krašto, priploja tą ledinį vandenį tau prie krūtinės ir puola pašėlusiai bučiuoti: burna dar tvoskia vynu ir cigaru, iš jos į tavo burną įsibrauna ilgas liežuvis, kuris tave dusina, surenka tavo seiles iki pat gomurio ertmės, iš tarpdančių. Tau penkiolika su puse. Kelnaitėse garbanojasi vos prasikalę plaukeliai. Mėnesinės tau prasidėjo prieš trejus metus, bet dar nepripratai prie jų. Ir prieš akis dar – visas gyvenimas, nes nė minties nebuvo, kad mirsi septyniolikmetė, Viešpaties angelas, tokia trisdešimt trijų kilogramų esybė, o dabar mažoji Dievo Osvencimo iškankinta kankinė.

Išvykai vadovavo ji, Izabelė. Vaikinai turėjo fotoaparatus. Dalyvavo Markas ir Žakas, Eženi, Ana, Alenas ir Tiurkas Siurenas. Iki Mudono jie važiavo autobusu, nuo ten pėsti nuėjo iki Kresi ir iš karto pasuko į kapines, nesustodami nei kavinėje, nei bažnyčioje, kur mėgstanti teatrą Ana įkalbinėjo sutuokti Izabelę su Marku priešais altorių. Kresi kapinės driekiasi už kelių šimtų metrų nuo kaimo, nuolaidžiame šlaite virš milžiniško slėnio. Tai buvo metas, kai visur kalasi žalia žolė, kai ant šakų sublizga pumpurai, o drungnas vėjas tirpina paskutinius sniego lopus pamiškėse.

Izabelė žinojo, kad gyventi jai liko dvi savaitės.

Paskutinės alėjos gale, paskutiniame, jos, sklypelyje, už kurio driekiasi laukai, duobė jau iškasta, kūgio pavidalo žemių krūva jau laukia, kada galės užberti karstą, nuleistą į minkštą, šaltą Kresi žemę.

Kapinės skendi saulės spinduliuose.

Izabelė žengia prie savo kapo, valandėlę sustoja prie duobės, pasilenkia ir delnu pasemia saujelę žemių, uždengsiančių ją po dviejų savaičių.

Vaikinai ir merginos sėdi už kelių žingsnių ant dviejų suolų, – draugai, broliai ir seserys, ramūs iš pažiūros sargai, graužiami siaubo ir švelnumo. Jaunoji numirėlė atsigula ant gretimo saulės nutvieksto kapo, vėjelis šlama jo purtomuose kiparisuose, zylė kažin ką šaukia ant gyvatvorės, iš slėnio atvilnija laužų kvapai: ten ūkininkai degina šakas.

Izabelė guli ant gretimo kapo, matyti, kaip ji kvėpuoja. Sukryžiuoja rankas ant krūtinės, paskui jas išskečia ir, ištiesusi ranką, kairiu delnu liečia ir glosto smėlėtą savo kapo kraštą.

Ana pravirksta, atsikelia, eina į kapinių gilumą.

Alenas ir Žakas fotografuoja: Izabelę, gulinčią ant gretimo paminklinio akmens, Izabelę, čiuopiančią savo kapo kraštą, Izabelę, einančią prie savo kapo, basą, klumpes pasikišusią po pažastim; vėjas kilsteli jos suknelę iki šlaunų, ji primena šmėklą, tolstančią ta ilga alėja, šmėklos plaukai plaikstosi apie galvą, zylės čiauška jai apie aną pasaulį – kur teks sugrįžti: „Sugrįžk, o žavingoji gražiausios visų laikų merginos šmėkla, sugrįžk į mėnulio nušviestą šešėlį, kur tu gimei, nusileisk į mūsų daubas, sklidinas nakties kvapčių.“

Bet Izabelė tuo netiki. Jos laukia akmeninga žemė ir puvimas, irimas tarp prasiskyrusių karsto lentų. Šlykštu. Dievas – niekšas. O Ana vis dar verkia, kaktą prispaudusi prie apsamanojusios tvoros, kur zuja tamsiai rausvų bluselių, visų šitos palaimingos daubos negyvagimių sesučių, procesijos.

Izabelė krusteli ant paminklinio akmens, prisidengia akis nuo nuožmios saulės.

Tyla. Paskui ir vėlei zylės. O tolumoje – varnos, aš jų jau nebepamatysiu, jos skraidžios virš šito kapo, gyvens dvi tris žiemas ilgiau nei aš; kai lapkritį sustings lipniomis šaltų plunksnų krūvelėmis už gyvatvorės, iš manęs bus telikę skarmalais apvilkti kaulai. Nenoriu galvoti apie paskutinę savo suknelę. Nors jau išsirinkau tą baltą su auksiniais galionais. Mano balta, skaisti suknelė, o Markai, mano Markai, juk mes mylėjomės. Aš nemirsiu skaisti, Markai, brangusis, ir tu matysi mane vilkinčią baltą suknelę, mano rankos gulės ant auksu ataustų galionų. Tėtis ir mama uždengs karstą, ir jūs palydėsite mane į Kresi.

Ant šilto akmens nutupia bitė, Izabelė atsimerkia, prispaudžia ištiestas rankas prie kūno, ir delnai liečia akmenį. Skaisti saulė, maža bitutė, nurinkusi žiedadulkes. Bitute, tu plušai pirmuose lazdyno žirginėliuose, primulių, arnikos žieduose, tavo medus bus toks saldus šią žiemą, bet aš jo jau neparagausiu.

Tądien Izabelė svėrė ne daugiau kaip trisdešimt penkis kilogramus.

Saulė šildo per audinį apvalias jos krūtis, tokias apvalias, tokias standžias, tokias šviežias, tokias jaunas tokiame sunykusiame kūne.

Dabar įvyksta kai kas švelnaus. Markas atsistoja, prieina prie merginos, atsisėda šalia ant to paminklinio akmens, uždeda savo rudą ranką ant Izabelės išblyškusios kaktos. Jis nejuda, nieko nesako, tik panardina žvilgsnį į degančias juodas merginos akis, jis kalba su ja žvilgsniu, jis myli ją, jis stovi ties dienos ir nakties riba, jis liks šviesos pasaulyje, drauge su medumi, paukščiais, vasara, o ji išeis, tokiu šaltu šešėliu, klajojančiu šešėliu, į nykias tuštumas! O Markai! Koks gražus buvo tavo mostas ant šito kapo tą kovo popietę, virš saulės užlietų slėnių. Kokia

švelni buvo tavo ranka, glostanti baltą kaktą, koks paslaptingas ir šviesus buvo tavo žvilgsnis, paskendęs žvilgsnyje gyvos būtybės, jau kalbančios tau apie naktį.

Jų akys pritvinko ašarų. Jie verkia, tie vaikai, tyliai apraudа savo meilę, apraudа klaikią savo vienatvę. Kas lemia? Kas pasmerkia? Markas. Izabelė. Ji gyvens dešimt dienų, savaitę, ją aprengs balta suknele, katafalkas nuveš ją iš Lozanos į jos pasirinktas kapines, į jos mažytę duobę, po šita saule.

Orfėjas ir Euridikė guli vienas greta kito ant paminklinio akmens, klausosi vėjo tarp žolių, įkvepia laužų kvapą, virpteli, kai zylė pasišvilpčiodama kažką šaukia. Vaikinai ir merginos pasitraukia į alėjos galą, iš tolo žiūri į tą sceną, – jie niekada jos nepamirš.

Visa tai buvo Žanui Kalmė papasakota kovo pabaigoje, kur kas vėliau, kai pumpurai jau skleidės ant šakų, kai žirginėliai buvo apsiklėtę geltonomis žiedadulkėmis ir kai melsvai rausvi balandžiai mylėjosi ant Katedros bokštelių.

Visuomet bijantis pavėluoti Žanas Kalmė į Tuopas atvyko pirmas ir gavo ištverti sielvartingą pokalbį su motina. Jis žvelgė į tą pilką moterėlę su neapykantos pritvinkusia užuojauta. Ji išleido jį į pasaulį. Iš jos jis paveldėjo tą smulkumą, trapumą, jausmingumą ir tą liūdnai pagarsėjusį subtilumą, kurį tėvas audringai gyrė tarsi tik tam, kad labiau pasityčiotų iš jo ir jį pažemintų. Pilka. Pilkšva. Būtent pilkšva. Jo motina buvo tokia sena pelė, išgąsdinta ir įbauginta.

Ji nedrįso paliesti tos vienintelės ją dominusios temos, vis suko ratus aplinkui, bėgo tolyn. Pirmą kartą gyvenime Žanas

Kalmė be baimės žvalgėsi po erdvų valgomąjį, kur vakaro žaroje švytėjo išblizginti variniai indai. Toks ilgas suolas palei sieną, didžiulis stalas – tuščias, bet pintos kėdės su aukštomis atkaltėmis rodė kiekvieno šeimos nario vietą. Stalo galas prie sienos buvo jo tėvo teritorija. Daktaras atsiremdavo į atkaltę vos už kelių centimetrų nuo stovinčio laikrodžio su iškilminga švytuokle, tokio aukšto kaip karstas „namų laikrodžio“, atkeliavusio iš slėnio Jura apylinkėse, kur toks antros eilės jo prosenelis, prisisiurbęs kiršo ir psalmių, kiaurą žiemą jį dailino už apšerkšnijusių langelių.

Žanas Kalmė žvelgė į laikrodį. Varinis jo ciferblatas žvilgėjo sutemų šviesoje. Aiškūs ir lėti dūžiai raižė tylą, ir Žanas Kalmė vėl susižavėjo prisiminęs, kad tėvas metų metais sėdėjo prie šito mechanizmo, stūksojusio lyg koks paminklas jam už nugaros: sakytum, norėjo alegoriškai susitapatinti su ta jėga, sakytum, norėjo įspėti juos visus, kad jo valdžia – neatšaukiama. Bet tėvas jau nebegyvas, o didysis laikrodis ir toliau muša valandas savo dėžėje.

– Tau dar ir šiandien laisva diena? – droviai paklausė motina.

Žanas Kalmė iš gailesčio paklausė jos apie daktarą. Motina nušvito. Su baimingu išdidumu, kuriame atgijo viskas, kuo jis joje bjaurėjosi, – su tuo kankinamos vergės, giriančios savo šeimininko atšiaurumą, išdidumu, – ji jam papasakojo apie paskutines tėvo dienas.

– Žinai, vargšeli mano Žanai, jis dirbo iki pat galo. Iki pat galo! Po paskutinio priepuolio jam buvo sunku kvėpuoti, bet jis kiekvieną rytą priimdavo visus savo ligonius, o ir popietėmis konsultacijų valandų niekada netrumpino. Juk jis galėjo liautis lankęs ligonius! Bet jam svarbu buvo lankyti juos namie, jis nie-

kad neužmiršdavo nė vieno. Nė vieno. Visus gydė iki pat galo. Jis buvo šventasis, vargšeli mano Žanai. Įsivaizduoji, kiek jam tatai kainavo turint tokią ligotą širdį! Jis dusdavo, jam svaigdavo galva...

Žanas Kalmė nerimastingai prisiminė tą jaudulį, kuris apnikdavo jį lydint tėvą rytais, kai jie abu lankydavo ligonius: jam buvo aštuoneri, devyneri, jie kopdavo tais nesibaigiančiais laiptais, užtrenkdavo išklerusias liftų duris, paskui dusyk, kaip daktaras buvo įpratęs, paspausdavo skambučio mygtuką, įžengdavo į visa ko prigrūstus ir prastai išvėdintus butus, į kambarius, kur tvyrodavo tirštas rūgštus nesiskutusio ir aimanuojančio senio kvapas.

Paskui – monotoniškas šiurkštus baletas: nustumiamos paklodės, iki juosmens pakeliami naktiniai, daktaras čiuopia kūną, suleidžia pirštus į pilvą, žnaibo riebalų sluoksnį, kaip kanibalas susilenkia ties širdimi, maigo didžiulėmis rankomis tą suglebusį kūną, ištižusį, išpurtusį arba sudžiūvusį, paraudusį, karščiuojantį, skaudantį. Ir kiekvienąsyk – atviros genitalijos, sėdmenys, miškai plaukų. Dejonės, kimus alsavimas, drumstos ašaros arba augliai, spuogai, dėmės, ir visos tos apgailėtinos nuogybės, visos tos demonstruojamos lytys, visos tos gaktos, primenančios suodžių draikanas ant blyškios odos, buvo tokia šiurpinanti, blausi galerija, kurioje viešpatavo skaudamo ir paniekinto kūno valdovas. Tyliai sėdėdamas kampe arba stovėdamas šešėlyje, klaiktelėjęs, išpūtęs akis Žanas Kalmė spitrydavo į tą sceną, sužavėtas tėvo judesių tikslumo, priblokštas jo jėgos ir pats paklusdamas jo valdžiai. Kartais daktarui prireikdavo sūnaus pagalbos. Tekdavo nusileist į kiemą atnešti kokį buteliuką ar švarų švirkštą iš seno „Ševrolė“ bagažinės arba virtuvėje

užvirti ligoniui arbatos, ištirpdyti drungname vandenyje miltelius, atnešti juos prie lovos, kurios rūgštokas kvapas surakindavo jam gerklę.

Bet štai prieš tris dienas daktaro širdis nebeišlaikė. Ligonių valdovas pats ėmė dusti, bloškė nuo savęs paklodes, mostagavo rankomis kaip tie, kuriuos jis gydė, juokingai stumdamas nuo savęs mirtį, stipriai įkibusią jam į krūtinę. Tironas duso ištisas valandas, kriokė, užversdavo paklaikusias akis, plakė rankomis orą lyg koks didžiulis kūdikis, ir galiausiai ta didelė raudona širdis trūko jo šonkaulių ir mėsos narve.

Žanas Kalmė kažkaip naujai, smalsiai žvelgė į motiną, svarstydamas, kaip jai pavyko kęsti tą jungą vos ne penkiasdešimt metų. Jį piktino jos nuolankumas. Viskas galėjo būti kitaip – jo, Žano Kalmė, gyvenimas galėjo susiklostyti kitaip, jeigu ji būtų bent sykį pasipriešinusi. Tačiau ji penkiasdešimt metų gyveno susigūžusi po ta riksmų, įsakinėjimų, tūžmių kaprizų, godaus rijimo ir tironiškų daktaro manijų našta. Ir tėvas, ir motina abudu buvo kilę iš veikiau neturtingų kaimiečių šeimų. Jiedu susituokė labai anksti. Jis dirbo kaip patrakęs, kad sumokėtų už savo mokslus: mūrininko padėjėju, žemkasiu, stoties nešiku, dvidešimt penkerių atidarė savo kabinetą Liutri miestelyje, tenai ir liko. Vyndariai priėmė jį į savo draugiją: jis gerdavo su jais iki žemės graibymo, jiems darė įspūdį jo jėga. Jis nepraleisdavo progos užspeisti į kampą jų dukterų ir keldavo sijonus kavinių merguželėms. Jo veidas buvo raudonas, nosis kumpa ir žvilganti, burna didžiulė. Jis tvoskė cigaru ir baltu vynu. Prakaituodavo... Motina buvo mažytė, truputį gunktelėjusi. Ir visada – kaip pelė po šluota. Dažnai stovėdavo apstulbusi, sustingusi tarpduryje, nedrįsdama įeit į kambarį,

kur, keikdamas visą pasaulį, daktaras skaitydavo laikraštį. Arba, ištempusi kaklą, – kaip niekada primindama kirstuką, pelę, – įsiklausydavo į sunkius žingsnius, girgždinančius terasos žvyrą, paskui į trinktelėjusias automobilio dureles: dabar jau bus galima atsipūsti. Bet šeimininkas netrukus grįždavo, sukeldavo skandalą, viską apversdavo aukštyn kojomis, tad ji ir vėl bidzendavo iš kambario į kambarį, sunerimusi, dvejojanti, ilgam sustojanti prie durų, kur ją užklupdavo vaikai, susinepatoginę, įskaudinti jos siaubų ir pernelyg aiškiai suvokiantys savo pačių baimę, kad drįstų paakinti ją maištui.

Laidotuvių biuro atstovas atvyko tuo pat metu kaip ir jo broliai bei seserys. Visi susėdo aplink stalą. Perdėtai mandagus juodai vilkintis vyriškis ištraukė iš portfelio pailgą brošiūrą ir išdidžiai atvertė ją ant stalo.

– Pirmiausia noriu jums pareikšti mūsų įstaigos užuojautą, – ištarė jis švelniu balsu. – Mes žinome, kad netektį patyrusiems artimiesiems reikalingos mūsų paslaugos. Ir mes stengiamės juos visiškai patenkinti. Jūsų tėvas vakar buvo kremuotas, tad manau, kad norėsite užsakyti urną...

Visi tylėjo. Laidotuvių biuro atstovas padarė pauzę, pabrėždamas savo pranešimo svarbą, paskui lipšniai prabilo vėl:

– Žinoma, mūsų įstaiga gali pasiūlyti dvidešimt skirtingų modelių, nuo brangiausio, kruopščiausio darbo iki kuklesnio gaminio. Lygiai taip pat ir su karstais. Ištisa gama: nuo masyvaus šilku išmušto ąžuolo iki paprastos specialiai tam išnuomotos pušinės dėžės. Bet apie tai kalbėti nebeverta. Pažvelkime į urnas.

Jis pakosčiojo ir kilstelėjo atverstą katalogą taip, kad visi aplink stalą aiškiai matytų eskizus ir nuotraukas, kurios mirgėjo švytinčiomis spalvomis ant blizgančio popieriaus. Suvytęs jo veidas spinduliavo rimtumu virš tamsios laidotuvių biuro tarnautojo eilutės. Maitėda, pamanė Žanas Kalmė, tu lobsti iš purvinos prekybos, tu šeri savo globėjus keistais palaikais! Paskui suprato, kad pavydi pasitikėjimo savimi tam pablyškusiam, ramiam žmogui su nuplikusį ibį primenančia galva, kuris kelis kartus per dieną ir gal dar kas vakarą traukdavo iš sunkios padėties šeimas, gedulo įklampintas į neįprastus rūpesčius. Vyriškis pavedžiojo katalogą prieš visų susirinkusiųjų akis.

– Kaip matote, ponios ir ponai, mes turim visokiausių urnų. – Jis išdidžiai atstatė krūtinę. – Tipas A1, – vėl prabilo, – pati brangiausia – iš Kararos marmuro. Ji sunki: dvylika kilogramų, šimtas gramų. Keturiasdešimt septyni centimetrai aukščio. Labai stabilus modelis. Žinoma, jis nepigus, bet tai gražiausia, ką galima rasti šitoje rinkoje. Pažvelkite į tas kreives, į tuos švytinčius atspindžius. Stačiai meno kūrinys!

Ir jis pagarbiai nukreipė smilių į vienos didelės vazos nuotrauką: atrodė, kad ji iškalta iš apšerkšnijusio, nepakeliamai tyro ledo.

– Tipas A2, – toliau aiškino po susižavėjimo kupinos pauzės, – irgi labai kruopščiai išdailintos formos. Jis iš raudono taškuoto marmuro su raudonomis ir rudomis gyslomis, raižytas, apvalaus pagrindo, su priderintu dangčiu, kilmės garantija; vienuolikos kilogramų, keturiasdešimt penkių centimetrų. Jūsų katinas, jūsų šuo gali laisvai sau žaisti aplink ją: jos neįmanoma apversti. Modelis B1 irgi iš marmuro: toks autentiškas kanapėtas marmuras – pažvelkite į tas inkrustuotas kriauklytes, jis

importuotas būtent mūsų įstaigai. Šitas gaminys būna dviejų dydžių: pakanka tik užsakyti, ir mes jį pateiksime jums didelio formato, kur tilps dviejų žmonių pelenai. Atkreipkite dėmesį, tai labai patogu, ir daugeliui žmonių tikra paguoda žinant, jog kada nors ir jo pelenai bus sumaišyti su velionio pelenais.

Žanas Kalmė net atšoko. Niekas prie stalo nekrustelėjo. Tas iškilmingai suokiantis paukštis pervertė puslapį:

– Modelis B2 – iš labai aukštos kokybės dirbtinio marmuro, žalio arba juodo, įrašas auksu – mūsų įstaigos sąskaita. Modelis C – iš amatininkiškai degintos bronzos. Šonai papuošti reljefiniais ornamentais, galima rinktis tulpių vainikėlius arba gebenių lapus. Modelis D – iš plieno, su vinimis pritvirtintom ąsom ir nedideliu raktu užrakinamu dangčiu – patikimas kaip seifas. Beje, pridursiu, kad mes gaminame ir miniatiūrinį šito modelio variantą, didumo sulig balandžio kiaušiniu, – negyvagimių kūdikių pelenams: tas gaminys lengvai telpa bagaže, kaip antai lagamine, moters rankinėje, taigi galite pasiimti savo velionį mažylį į kelionę. Su didelėmis, suaugusiųjų, urnomis tai, žinoma, kur kas sunkiau. Be to, visi mūsų gaminiai pristatomi su cokoliu, ir, užsakius tą paslaugą, mes patys juos įrengiame jūsų salone, svetainėje, kabinete, kaip jums patogu. Taip jūs nesiskiriate su brangiu velioniu.

Žaną Kalmė vėl nupurtė galingas šiurpas. Reikia padaryti viską, kad tiktai tėvo urna neliktų Tuopose. Reikia uždaryti ją toli nuo čia, įkalinti už tvirtų galutinių grotų. Jis prabilo nerimastingu balsu:

– Ar nebūtų galima tą urną pastatyti kolumbariume? Juk tikriausiai ten yra tuščių skyrių. Taip pažįstami galės pagerbti mūsų tėvą neplūsdami į šiuos namus...

– Nieko nėra lengviau, – atsakė tarnautojas, ir Žanui Kalmė lyg akmuo nuo širdies nusirito. – Reikia tik paskambinti, ir mes sutvarkysime tą reikalą drauge su Krematoriumu. Mes prisiimsim visas paslaugas. Paskui persiųsim jums sąskaitėlę, ir viskas vyks kaip sviestu patepta. Be to, jūs galite įsigyti dvidešimt penkerių metų koncesiją. Dvidešimt ketvirtųjų pabaigoje jums bus oficialiai pranešta, šiuo atveju jūsų apylinkės Laidojimo biuro ir urnų skyriaus, kad jums teikiamos paslaugos laikotarpis baigiasi, ir jūs turėsite pakankamai laiko apsispręsti. Beje, tie priminimai nuolat skelbiami laikraščiuose.

Paskui, tarsi kalbėdamas pats su savim, pridūrė:

– Kolumbariumas, žinoma, geras sprendimas, be to, sargas žiūri, kad nišos visada būtų labai švarios, kiekvieną rytą nušluosto dulkes, tad jūsų urna blizgės kaip naujas pinigas!

Vaizduotės akimis Žanas Kalmė išvydo mėlynai vilkintį sargą su medvilnine šluoste rankoje, kruopščiai, primygtinai nuvalantį kiekvieną marmurinę ar alavinę urną, neaplenkiantį nė vieno kampo už tos grėsmingos vazos, genantį dulkes nuo visų nišos sienelių ir nuo urnos ąsų, įdubų, nuo dangčio įraižų, nuo iškilaus indo paviršiaus, – kruopščiai, kaip maniakas, nuo kurio nenuleidžia akių būriai nepatiklių šmėklų. Bet ypač Kalmė ramybę sutrikdė vienas žodis – *niša*: su juo iškart asocijavosi ribančių sparnų plastėjimas, burkavimas, papurusios pilkšvos ir rausvos plunksnos, įsimylėjėliškas trynimasis kaklais; tie įvaizdžiai iškilo vos laidotuvių biuro tarnautojas nekaltai ištarė tą kitą žodį – kolumbariumas[1], žadantį glostančius sparnus ir šiltas plunksnuotas glamones. Taip ta kiparisų tvoros apsupta

[1] Prancūziškai žodžių *colombarium* (kolumbariumas) ir *colombe* (balandis, karvelis) šaknys skamba vienodai. Čia ir toliau – Vertėjos pastabos.

priebėga įgijo subtilaus žavesio, lengvumo brangaus paukščių narvo, kur saulės spinduliai skverbiasi lygiais tarpais pro juodus medžius ir nuspalvina paukščių plunksnas vaivorykštės juostomis, paryškina jų snapą, išryškina korališkus vokus, rausvo perlo letenėles, visas tas begalines švelnumo apraiškas vėsių nišų gilumoje.

Kai tarnautojas išėjo, tas katalogas ilgai keliavo per rankas aplinkui stalą. Žanas Kalmė nustėręs žvelgė į savo brolius ir seseris. Dar niekada nesijautė taip nuo jų nutolęs. Jie blaškėsi, kalbėjo juo daugiau ir garsiau, juo to vyruko aiškinimai vertė juos nutilti. Žano žvilgsnis šiurkščiai slydo nuo vieno veido prie kito. Etjenas, inžinierius agronomas, stambus, įdegęs kaip ir tėvas, tik ne toks drūtas, ne toks galingas, per anksti vedęs, kad tik pabėgtų nuo daktaro. Paskui Simonas, mokytojas, raudonplaukis, subtilus, Simonas, susilaukęs nemalonumų dėl to, kad visai vasarai užsidarė šalė kalnuose su berniukais. Simonas, motinos numylėtinis. Simonas, kurio visa vaikystė prabėgo jos skreite, užsiglaudus tarp jos sijonų, tarp jos slaptų išpažinčių, tarp jos šnabždamų skundų. Simonas ornitologas. Simonas, lakstęs po miškus su žiūronais, prispaustais prie akių. Simonas, kuriam Žanas Kalmė pavydėjo, nes šalia jo visada būdavo koks nors padedantis jam tykoti paukščių jaunuolis įdubusiu pilvu: arba priklaupęs prie jo ir žieduojantis kėkštą, arba iš lengvo glostantis pirštu šilkinę, tinklu, kurį jie ką tik nutiesė tarp dviejų obelų sode, pagautos zylės galvutę. Savo brolių Žanas Kalmė nemėgo. Nors juos, vyresnįjį ir jaunesnįjį, bent jau suprato, nuspėdavo. O seserys, priešingai, skleidė neperregimą paslaptį, nuolatos tolinančią jį nuo jų ir keliančią jam baimę, sumišusią su nerimu ir sąžinės graužatimi. Elena, šviesiaplaukė, dručkė, medicinos

sesuo, valandų valandas aptarinėdavusi su daktaru operacijas, gydymą šoku ir visas ligoninės paskalas. Ir Ana, dvejais metais už jį vyresnė, Ana, kuri nieko neveikė, kuri keliavo: jie gaudavo jos atvirukus iš Švedijos, Jungtinių Valstijų, ji dingdavo, sugrįždavo susižadėjusi, paskui susirasdavo naują mylimąjį, išvykdavo linksma, skubanti, vėl susižadėdavo, išmokdavo dar vieną kalbą, susipažindavo su nauja šalimi prieš nugrimzdama į naujas painiavas sugrįžus.

Žanas Kalmė buvo pats jauniausias: pagrandukas, Benjaminas, kaip jam būdavo kartojama tūkstančius kartų per visus jo vaikystės metus, tiek kartojama, kad tas žodis jam tapo šlykštus, ir jis nurausdavo iš gėdos bei pykčio sekmadieninėje mokykloje ir per katekizmo pamokas, kai pastorius pasakodavo paskutiniojo Jokūbo sūnaus istoriją: „Rašelė mirė gimdydama, ji norėjo duoti savo sūnui vardą Benonis, Mano skausmo sūnus, bet tėvas pavadino jį Benjaminu, kas reiškia – Mano dešinės rankos sūnus..." Ir jam, Žanui Kalmė, buvo duotas antras vardas, Benjaminas, jis buvo įrašytas į visus jo dokumentus, todėl jis su pasišlykštėjimu rodydavo savo pasą, asmens liudijimą, karinį bilietą ar bet kurį kitą dokumentą, primenantį tą nekenčiamą vardą. Likęs vienas kartodavo jį sau, kad, pajutęs visą jo priebalsių naštą, prisiverstų kentėti: Žanas Benjaminas Kalmė, – nenustygdavo. Žanas Benjaminas Kalmė, Tuopos, Liutri, Vo kantonas. Žanas Benjaminas Kalmė, humanitarinių mokslų fakulteto studentas. Šaulys Žanas Benjaminas Kalmė, VII kuopa, 4 būrys. Kampanja. Žanas Benjaminas Kalmė, kantono Sitė gimnazijos mokytojas, Roverea kelias 78, Lozana.

Daktaro Polio Kalmė ir ponios Žanos, mergautine pavarde Rosjė, vaikai. Šeima. Palikuonys. Ateikite, mano sūnūs, atbėki-

te, mano dukterys, jūs sušildysit man galūnes, jūsų jėgos sušvelnins man senatvės dienas, ir kai manęs jau nebebus, jūs pasirūpinsite mano palaikais. Taip žinosite, kad nesu visiškai miręs, nes mano giminė gyva jumyse iki kartų pabaigos. Etjenas, Simonas, Elena, Ana ir Žanas. Kartų pabaiga... Žanas Kalmė susilaikė nuo ironiškos šypsenos: tik Etjenas turi vaikų, kurių jis, Žanas Kalmė, nenorėjo pažinti, anaiptol nenorėjo, – sūnėnai tais retais atvejais, kai jis juos matydavo Tuopose, atrodė jam kaip susitaršę riaumojantys laukiniai.

Žanas Kalmė mąsliai žvelgė į lempos apšviestus savo brolių ir seserų veidus. Vadinasi, su tėvo mirtimi niekas nepasikeitė? Jų veidų išraiškos buvo tokios pat įtemptos, jie taip pat erzinamai ir beveik baikščiai judino rankas, perduodami vienas kitam tą katalogą. Jo broliai visad stengėsi atrodyti rimti. Jie taip uoliai vaidino našlaičių vaidmenį, kad darėsi bloga. Elena ir Ana tebebuvo patrauklios ir sykiu atstumiančios svetimos moterys su lipnios drėgmės pritvinkusiomis raukšlėmis. Ne, niekas nepasikeitė, kambaryje, kaip ir anksčiau, be perstojo aidėjo laikrodžio dūžiai, lempa buvo tokia pat oranžinė, ji nuspalvino vario rykus ir tamsų suolą, pro atvirą langą buvo matyti ežeras, naktis virš juodo vandens atrodė mėlyna, o ties horizontu, kalno papėdėje, žibėjo Eviano švieselės. Kaip ir anksčiau. Niekas nepasikeitė. Žano Kalmė kūną užliejo liūdesys, jis apsunko, tarytum nuo nepakeliamo nuovargio. Kad nusipurtytų tą nuovargį, paėmė katalogą ir staiga atitoko, nudžiugo iš vidaus. Tėvas jau nebegyvas ir sudegintas krematoriume. Daktaras nebegyvas! Tiktai krūvelė pelenų! Jis balsu perskaitė aprašus tų gaminių, kuriuos tarnautojas rekomendavo labiausiai, juos komentuodamas ir smulkiai apibūdindamas kai kuriuos punktus, sugrįždamas

prie kitų, jis daug kalbėjo, garsiai ir aiškiai, tarsi analizuotų tekstą savo mokiniams.

Visi sutarė dėl urnos iš dirbtinio marmuro. B1 tipo. Visiems tas kriauklėtas marmuras buvo gražus, rusvas akmens pilkumas šiek tiek priminė auksą, jo subtilumas ir pavadinimas priminė aksomą. Dėl suakmenėjusių jame kriauklyčių, kurios jį darė linksmesnį, tas dirbinys atrodė labai natūralus: visi manė, kad jis atitinka *elementarų* tėvo skonį. Jie išsirinko vienvietį modelį. Etjenui buvo patikėta užsakyti jį Laidojimo paslaugų biure.

Grįždamas namo Žanas Kalmė pamatė ežį ir ilgai į jį žiūrėjo. Automobilį paliko garaže ir mažyčiais žingsneliais patraukė atgal Roverea keliu, kai pastebėjo gyvatvorėje kažką krebždant, paskui pukšint, – tokia savotiška melodinga, atsikartojanti aimana, pereinanti į murmėjimą. Gal ir keista čia pasakoti apie kaktomušą su ežiu, tokiu išsiblaškiusiu, kad net nepastebėjo Žano Kalmė. Bet keletą dienų tasai susitikimas teigiamai veikė jį – lyg būtų laiminga pranašystė, kurią jam suteikė gyvūnas: tokia laukiniškumo pamoka drėgnų sodų pakrašty, mėlynoj žolėj, po mėnulio pjautuvu.

Iš pradžių Žanas Kalmė pamatė labai gražias akis, žibančias po apatinėmis lauro krūmo šakomis: tamsus vyzdys auksiniu krašteliu, o aplink jį – ilgi, irgi auksiniai, susiliejančių atspalvių plaukeliai, labai jau traukiantys dėmesį. Nosis trūkčiojo, godi, drėgna, tokia maža juoda vyšnia gale snukučio, aptraukto labai lygia juodmedžio spalvos oda. Sustingęs, nustėręs Žanas Kalmė svarstė, ar, pastebėjęs jį, tas gyvis dings. Kažkas jame beveik nesąmoningai geidė, kad jis pasiliktų. Gyvis turėjo duoti jam pa-

tarimą. Visos Žano Kalmė juslės krypo jo link – link tos tvirtos ir subtilios galvutės, taip ryškiai išsiskiriančios tarp juodų lapų, ryškiai apšviestos mėnulio. Tame šešėlyje kažkas krebžtelėjo, ir pasirodė lankstus pailgas kūnas, nešamas keistai juslaus apvalaus pilvo. Mažytės letenėlės nubruožė kelis centimetrus, nosis pauostė žemę, pilvas subangavo, apvalus ir gerai prikimštas po tuo spygliuotu šarvu: balti spyglių galiukai buvo aprietę kūną sidabriška aureole, kuri sudvasino tą stebuklingai žemišką pamėklę, suteikė jai lengvumo.

Žanas Kalmė įsiklausė, kaip į jo kūną smelkiasi stulbinantis įspėjimas. Jis nekrutėjo ir staiga pajuto, kaip jį veria slaptų kelių, drėgnos žolės, puvenų kvapai, šliužų, letenotų vabzdžių, gudrių ir baikščių graužikų pėdsakai, sakytum, energijos lašai pašėlusiai ištryško jame iš pačių slaptingos žemės gelmių, apsvaigino jį, supurtė, pripildė gaivaus ir naujo jaudulio. To sutikto padaro laukiniškumas buvo kažin koks ypatingas tarp tų kruopščiai prižiūrimų sodų, turtingų vilų. Išlindęs iš sveikos, galingos žemės, tyras, tobulai nekaltas gyvis, vainikuotas sidabro spygliais, buvo tas primityvus ženklas, kurio Žanas Kalmė visada laukė, – linksmos, laukiniškos laisvės simbolis, įrodymas, kad niekam niekada neduota pavergti didžiųjų jėgų, kurios nebyliai tūno žemėje, išsiveržia ir pradeda tekėti tarp anomališkų struktūrų.

Ežys ryškiai išsiskyrė ant to kelio, it kokia heraldinė figūra. Mėnulis nubalino asfaltą. Sidabras ant smėlio apsupto susigūžusio ežiuko, – keistai pamanė atgavęs kvapą Žanas Kalmė. Praslinko ilga minutė: vėjas judino gyvatvorės lapus, žemės kvapas sodrėjo, darėsi beveik agresyvus, – taip ji buvo prisodrinta puvėsių garo, sykiu ir visiškai naujo, kaip pieniškos šaknų sultys. Ežys nejudėjo iš vietos, toks juodas, blizgančiais dyglių galiu-

kais. Paskui patraukė keliu, kirto jį, įsmuko į žolę ir dingo po riešutmedžiu. Žanas Kalmė vis dar girdėjo jį judant, spygliai krebždino medžio žievę, kažkoks vabzdys atsitrenkė į jo snukutį, paskui buvo matyti tik kaip vėjas šiulena lapus. Šešėlis susivėrė. Gyvis sugrįžo į savo paslaptį.

Ateinančiais mėnesiais Žanas Kalmė susidūrė dar su kitais pranašiškais gyvūnais. O tą naktį lengvai užmigo ir gerai pailsėjo. Nubudęs kitą rytą neprisiminė, kad būtų ką bloga sapnavęs. Jokio jaučio, jokio tėvo, kuris ritasi nuo šlaito ir jį traiško! Suprato tai kaip palankų ženklą ir su džiaugsmu patraukė į Gimnaziją.

Žanas Kalmė uždaro mokytojų kambario duris ir nužingsniuoja jau ištuštėjusiu koridoriumi, kur juodas, grėsmingas Ramiu[1] biustas įsmeigęs tuščią žvilgsnį į nediduką praustuvą prie sekretoriato. Žanas Kalmė žengia lėtai, tarsi kažin koks slaptas mechanizmas ką tiktai išsiderino jame. Nors rytas praėjo puikiai, jo pamokos buvo linksmos, kaip grįžus po atostogų... Aikštėje jis nustėrsta. Katedros varpai skambina vidurdienį. Didysis varpas ant kalvos viršūnės dūzgina bronzinius garsus po visą apylinkę, – toks dangiškas orkestras vienuolių ir vyskupų, kuriuos išstūmė kalvinistai keturkampėmis kepurėmis. Persikreipusi šarka bėga nuo apdulkėjusias aureoles primenančių drebulių. Žanas Kalmė stabteli, jam pakerta kojas, tačiau jo žvilgsnis fotografuoja tą linksmą sceną, tuos neaukštus medžius, geltoną nuo saulės spindulių Katedros akmenį ir miestą kalvos papėdėje užklojusią ūkanotą prarają. Varpams nuaidėjus ore randasi

[1] Charles Ferdinand Ramuz (1878–1947) – prancūzakalbis šveicarų rašytojas ir poetas, vienas didžiųjų klasikų.

kažkas gyva, beveik juokinga, kaip grimasa... Žanas Kalmė vėl žengia pirmyn, neabejodamas, kad tik jį vieną apniko nerimas toje medų primenančioje šviesoje. Jo pamokos praėjo gerai: Petronijus, Apulėjus. Mokiniai mėgsta skaityti drauge su juo. Dekadanso rašytojai jiems atrodo atviri, bendrininkai. Jie nekenčia Vergilijaus ir Cicerono, kuriuos mano esant valdžios tarnus ir sieja juos su mokyklos nuoboduliu, su rašiniais, su temų ir vertimų pažymiais. Ir atvirkščiai, neramiųjų epochų kūriniai, jų giminystė su Rytais, jų neracionali aistra juos traukia, žavi, be to, kiekvieną pamoką pagyvina Apulėjaus raganos, vilkolakiai ir šelmystės. Bet iš kurgi tas nuovargis, tas galūnių virpesys? Žanas Kalmė patraukia „Vyskupijos" kavinės link. Jį aplenkia būrelis merginų mėlynais džinsais, jos juokiasi, garsiai kalba, ilgi jų plaukai plaikstosi ant tebeįdegusių pečių. Žanas Kalmė įžengia vidun ir atsisėda prie vienintelio laisvo staliuko priešais vitriną. Užsisako anyžių trauktinės ir niūriai kontempliuoja peizažą. Tos gražios džinsuotos merginos eina dešine Besjė tilto puse, jos linksmai stumdosi, kvailioja, atsigręžia, jų rankų mostai pilkšvai mėlyno dangaus fone atrodo tarsi iššūkis. Žanas Kalmė pajunta, kaip nuostabiai jos džiaugiasi, kokios jos stiprios, ir jį nusmelkia toks pažįstamas dūris į paširdžius.

Jis siurbteli trauktinės.

Anyžių trauktinė blogai veikia žmones, linkusius į nerimą. Pernelyg greitai muša per sistemą. Du tamsūs sparnai abipus kaukolės, deginantis salsvumas verčia lauk skrandį: kur jau jam iki tos triukšmingos anų gimnazisčių sveikatos! Žanas Kalmė nugrimzta į savo šleikštulį tarsi į klampų sapną. Kodėl jis tapo mokytoju? Kad pabėgtų nuo suaugusiųjų? Jis perdėm gerai žino, kad baisiausias jų visada buvo jo tėvas, kad jis lieka toks ir

numiręs. Klasės, į kurias jis pateko ir kur nuo šiolei visada bus savas, tai prieglobstis nuo tėvo, kraupiai mygiančio savo svoriu visa, kas tik yra apie jį aplinkui. Nepatikimas prieglobstis ir juolab pavaldus grėsmėms, kad mirusiojo dvasiai įsiskverbti į jį lengviau nei jo didžiuliams griaučiams! Kodėl kaip tik dabar Žanas Kalmė su tokiu sielvartingu ilgesiu prisimena tą vaikystės namelį kalnuose vieną vasaros pabaigą? Nes yra vienišas, pavargęs? Vėl regi tą kraštovaizdį su visomis jo smulkmenomis: vakaras, vėjas pučia iš slėnio gilumos, gena platanų lapus, jie nekyla viršun, kaip kitų medžių lapai, o gulsčiai skrieja link pasakiško kalno, jau apjuosto šešėlių ir gaudžiančio varpais. Apačioje – išdžiūvęs slėnis. Ten sūkuringas vėjas neša lapus į audrotą dangaus mėlynę... Žanas Kalmė vėl regi tėvą, motiną, sėdinčius po raudona lempa dailylentėmis išmuštame kambaryje, su jais – tik jis, jis skaito „Lobių salą“, paskui atsistoja, eina prie lango, vėjas bloškia plaukus jam ant akių. Ta scena ryškiai, tarsi gyva, išnyra priešais jį: žolė plakasi į namą, vakaras violetinis, viduje – lempa, balti jo tėvo marškiniai prasegti, ant krūtinės matyti žilstantys jo plaukai, motina sėdi kiek atokiau nuo šviesos, ant kelių laiko žurnalą, visi ilgai tyli, klausosi, kaip platanų šakose dejuoja fenas. Ak, viskas tuomet buvo įmanoma, taria sau Žanas Kalmė, kurį draskyte drasko tas palaimingas vaizdas: jie skaptuoja iš pušies laivelius, skaito istorijas apie piratus, piešia šakute ant sviesto luito, įsivaizduoja vaiduoklių lenktynes palėpėse, vaikosi daktarą akmenynuose ar nenuilsdami stebi, kaip kuosos nardo viršum baltos keteros, sakytum, siuvinėja, kimūs grėsmingi jų klyksmai jiems kelia tik šypseną.

Žanas Kalmė ištuština stiklą vienu mauku, ir akys regi seną vaizdą: tuomet buvai apgintas, saugomas, visas gyvenimas buvo

dar prieš akis, atviras, įmanomas, niekas nesikėsino sunaikinti tikrumo jausmo ir švelnumo...

Jis visas suvirpa. Aplink jį mėlynai vilkintys darbininkai, prekybininkai baltomis palaidinėmis prieš sugrįždami į garažus ir parduotuves atsiskaito prie savo stalelių. Juos pamažėle keičia pirmieji popietės gimnazistai, įeinantys mažomis grupelėmis, jie juokiasi, sėdasi, prisidega cigaretes, užsisako kavos, vaikinai apkabina merginas per pečius. Žanas Kalmė niekaip nepasiryžta atsistoti ir išeiti. Ryto jėgos pradingo. Bet jam patinka, kad „Vyskupiją" nuolatos užplūsta jaunimas ir, tarsi tai būtų Gimnazijos – tyros vietos – revanšas suaugusiųjų, rimtų žmonių pasauliui, atkuria ten tvarką. Ar netvarką! Bet nuo tada, kai daktaro jau nebėra, niekas negali išskaityti, kas dedasi jo viduje. Ir ta mintis jį irgi nuramina. Patenkintas jis čiuopia juodo šilko juostelę, kuri jau šešios dienos prigludusi prie jo švarko atlapo. Kai kurie mokinių jį maloniai pasveikina. Kad tvirčiau pasijustų, jis užsisako šaltos mėsos ir prisiverčia suvalgyti ją visą. Netrukus laikrodis išmuš penkiolika po dviejų, pamokos pradžią: būreliai susišaukia, stojasi, gatvėj – spalvingas erzelis, dideli vaikai ilgais plaukais stumdosi alkūnėmis, – tokia vėrinių su varpeliais, sarių, išblukusių džinsų, antiatominių ženkliukų, amerikietiškų striukių, garbanotų barzdų ir žvilgančių dantų eisena. O paskui – nieko. Katedros laikrodis muša ketvirtį valandos. Visų apleistoje kavinėje patarnautoja tuština pelenines į didelę aliumininę dėžę, kurią velka bambėdama nuo vieno staliuko prie kito. Žanas Kalmė atsistoja, išeina, neskubėdamas svajingais žingsniais patraukia Merseri gatve.

Jis stumtelėjo mažos kirpyklėlės duris ir buvo maloniai nustebintas gan vulgaraus viską joje nustelbiančio kosmetikos kvapo. Kad pusvalandis čia būtų dorai praleistas ir malonus, tas stipriai salsvas kvapas yra būtinas. Be to, Žanas Kalmė patenkintas, kad čia tuo metu jis yra vienintelis klientas: ponas Lieštis nesiskubins, palepins jį ir pamalonins. Žanas Kalmė atsipalaiduos be patiriamo malonumo liudininko. Kita būtina to sąlyga: jokio įbesto jam į nugarą nekantraujančio žvilgsnio. Jokio nervingai šlaminamo ir vartomo laikraščio, jokio apie laukimą pranešančio kosčiojimo, jokio atsikrenkštimo jam už nugaros...

Sėdėdamas pinučių krėsle savo salono vidury, ponas Lieštis skaitė itališką laikraštį. Jis šyptelėjo, atsistojo, ir Žanas Kalmė pajuto malonią ramybę, vėl išvydęs ilgus retus dantis, įdubusius skruostus ir aukštą atvirą senojo kirpėjo kaktą. Balzganos šukos kyšojo iš mėlynų jo marškinių kišenėlės. Teatrališku mostu jis pakvietė Žaną Kalmė atsisėsti į vieną iš dviejų palaikių odinių fotelių. Žanas atsisėdo, loštelėjo atgal, sprandas atsirėmė į vėsų galvos atlošą. Jį beregint užliejo malonus jausmas, pranašaujantis dar didesnę palaimą. Tik nieko nereikia skubinti. Pono Lieščio mostai buvo tikslūs, lėti, ir Žaną Kalmė žavėjo tie jo pasiruošimai tyliame salone, kur tvyrojo rūgštūs odekolono kvapai.

Ne šiaip sau Žanas Kalmė buvo įpratęs užsimiršti tokiose vietose. Tas senamadiškas, turgiškas salonas buvo ne itin lankomas. Be to, labai vertingas privalumas norintiems nugrimzti savin nepertraukiamai, – ponas Lieštis buvo ne iš tų kirpėjų, kurie vargina savo auką paskalomis iš sporto srities. Jis buvo nekalbus, drovus, ir iš plonų jo lūpų teisėtai išsprūsdavo tik vienas trumpas klausimas: „Neįbrėžiau?“

Jis apmuturiavo rankšluosčiu Žanui Kalmė kaklą, ir šis vėlei nustebo pamatęs, kaip ta menka ir paprastutė audeklo atraiža beregint pakeitė jo veidą. Aptriušusiame veidrodyje, ties kampu, kur jis rėmėsi į lentynėlę iš dirbtinio marmuro, Žano bruožai keistai įdubo, išryškėjo. Jų aiškumas, pabrėžiamas nepriekaištingai balto audeklo, stulbino, ir galiausiai Žanas Kalmė žiūrėjo į save be rūsčios pagiežos.

Ponas Lieštis nukėlė nuo lentynos stiklinę dėžutę, pakratė ją virš aliumininio dubenėlio, įpylė į jį grūdėtų miltų. Kliustelėjo drungno vandens ir, baksnodamas skutimosi šepetėliu, sukėlė indelyje putas, kurios blizgėjo, atspindėtos medinės salono apkalos. Keletą minučių skutimosi šepetėlis sukosi tirštėjančiose putose. Paskui ponas Lieštis pakėlė tą įrankį prieš šviesą, liko patenkintas putų konsistencija. Ir tik tuomet pradėjo tepti jas plačiomis juostomis ant Žano Kalmė veido, paskui suardė tų juostų tvarką, lakstydamas teptuku ir ilgai muilindamas užsimerkusio ir užvertusio energingai spaudžiamą galvą kliento odą. Muilinamas Žanas Kalmė jautė tokią ramybę ir gaivą, kad virpėjo iki pat kelių.

Paskui ponas Lieštis čiupo skustuvą ir pagalando ilgus jo ašmenis į plačią kaip diržas odos juostą, ją įtempęs ir prilaikydamas kaire ranka. Tai buvo plieno peilis, blizgantis, geltono rago rankena; braukiamas per tą odą jis tolygiai, skubriai šiugždėjo. Pagalandęs ponas Lieštis nykščiu patikrino jo aštrumą.

– Pradedam, pone Kalmė! – pasakė šypsodamasis ir rodydamas retus dantis. Ir kaire ranka paėmęs skutimosi šepetėlį, paminkštino muilo putas ant Žano Kalmė skruostų bei smakro.

Skustuvas ėmė stulbinamai delikačiai lakstyti po kliento odą. Iš pradžių aplink žandenas, kurių liniją nubrėžė labai stropiai,

paskui per skruostus, laikydamasis tikslių judesių simetrijos: aštrumos brūkštelėjimas į kairę, šiugždantis slystelėjimas, ir iškart tas pat atkartota ant dešinio skruosto; skustuvas vėl sugrįžta prie kairio skruosto, ir ta pati operacija pratęsiama iki lūpų kampučio; tada įrankis akimirksniu perkeliamas ant dešinio skruosto, burna truputį išsikreipia, kad ištemptų odą, o ši lėkščiau ir maloniau atsiduoda plieno rėžiui. Kad nieko nepaliktų atsitiktinumui, ponas Lieštis vėl sugrįžta prie skruostų viršaus, kruopščiai, tačiau nespausdamas vėl perbraukia ašmenimis jau švarų plotą.

Užsimerkęs Žanas Kalmė patyrė gaivią palaimą. Jį apėmė gili, lengva ramybė, kiekvienas švelnus skustuvo brūkštelėjimas buvo it subtili dėmesio išraiška, teikianti jam didžiulį džiaugsmą. Jis pamiršo savo vienatvę ir nuovargį. Atsidavė tiems kietiems, mikliems pirštams, tiems sausiems ašmenims, rūgštokam tų marškinių ir salono kvapui, vienodam skustuvo šiurenimui per barzdą, švelniam drėskimui, šiugždesiui ir slystelėjimams, liūliuojantiems jį, migdantiems prisiminimus, žadinantiems per visą odą plintantį geidulį. Dabar ponas Lieštis tvirtai lenkė jo galvą atgal ir smulkiais apvaliais judesiais įniko į sprandą: ašmenys judėjo apdairiau, sukinėjosi, po lūpa prisiplodavo, palūkuriuodavo, tuo tarpu smiliumi ir nykščiu kirpėjas odą sužnybdavo ir atleisdavo, sutūrėdavo, patempdavo ją taip, kad skustuvui būtų patogu, o tas be paliovos darbavosi, tolydžio gerindamas triūso rezultatą.

Paskui ašmenys nusileido Adomo obuoliu, kilo kaklu aukštyn mažyčiais brūkštelėjimais, palei rankšluosčio liniją, kairėje, dešinėje, pasiekė ausį, vėl nusileido žemyn, užtruko ties viena dar neliesta vieta ir vėl nubėgo iki žandenų, grįžo prie šnervių,

paskuto, pasidarbavo apvaliu galiuku, pašlifavo skruostus, papoliravo smakrą.

Ramus linksmumas nepaliko Žano Kalmė.

Ponas Lieštis padėjo skustuvą ant dirbtinio marmuro lentynėlės.

Dar kliustelėjo į putas drungno vandens šlakelį, pasuko dubenėlyje skutimosi šepetuką, vėl prisodrino putų Žano Kalmė skruostus ir kaklą, vėl paėmė skustuvą, vėl pagalando jo ašmenis ir labai lėtai, tarsi norėdamas nuimt putas nuo odos, kaskart slysčiojo visomis kryptimis: veidas tapo glotnus ir, atspindėtas veidrodyje, truputį blizgėjo.

Ponas Lieštis pakėlė rankšluosčio kraštą, kyštelėjo šiltą kempinę, patapšnojo ja Žanui Kalmė už ausų ir po žandikauliu. Paskui iškart atkimšo didelį matinį flakoną ir žnaibančiu odekolonu, rūgštoku kaip mugės saldainis, apšlakstė visą odą: veidas iškart pradėjo degti ir netrukus, vos spiritui išgaravus, pagaivėjo. Ponas Lieštis nupurtė rankšluostį, pavėdavo kerpamajam veidą, šiurpas perbėgo visu Žano Kalmė kūnu.

– Sušukuoti?

Neskubėdamas ponas Lieštis Žaną Kalmė peršukavo.

Štai ir viskas.

Žanas Kalmė susimokėjo, paspaudė ponui Lieščiui ranką ir valandėlę stabtelėjo ant kirpyklos slenksčio. Oras buvo gražus, šviesa – auksinė, rugsėjis jau artėjo prie pabaigos, popiečio saulė rusvino seną gatvę... Žanas Kalmė įkvėpė pilnus plaučius oro ir patraukė bastytis palei parduotuvių vitrinas. Galvojo apie ką tik patirtą malonumą, liko atsipalaidavęs, užlietas tokio savotiško džiaugsmo: jautė visomis skaidulomis, tarsi kažin kokia jėga norėjo, kad jis atpažintų ją, pamiltų – va tokią naują ga-

lią. Pajutęs atgimusį pasitikėjimą savimi, Žanas Kalmė stebėjo praeivius, nužiūrinėjo juos iki menkiausių smulkmenų: jų veidus, jų drabužius, jų eigastį, žavėdamasis moterimis ypač atidžiai žvelgė joms į akis, stebėjosi jų patrauklumo įvairove ir atšvaitu, žybsinčiu jų vyzdžių gelmėje. Dauguma jų atsakė į jo žvilgsnį, nudegindamos iki paširdžių. Vadinasi, ir jis gali būti laimingas? Jis gali jaustis esąs šio to vertas ir būti pastebėtas, užfiksuotas minioj kurios nors moters? Juo domimasi, jis išskiriamas iš kitų? Jam pasirodė, kad viena įžūlėlė išsprogino į jį akis lyg niekur nieko, kad pardavėjos kitapus vitrinos sutikdavo jo žvilgsnį ir nenusisukdavo. Jis sustodavo ir pasimėgaudamas tyrė jų plaukus, odą, rankų mostus, stengės nuspėti troškimus, nusivylimus, uodė galimybes, planavo pasimatymus ir intrigas, vaizdavosi protingus ir geidulingus santykius, tokį švelnumo ir nepertraukiamų intymių prisipažinimų rudenį.

Jis neskubėjo. Rytdienos pamokoms jau pasiruošta, ir tai dar vienas akstinas pasidžiaugti. „Metamorfozių“ garbei jis pavadino Fote ir Psiche dvynes seseris, tokias šviesiaplaukes, įdegusias, kurios išėjo iš vienos popstiliaus parduotuvės, nešinos dideliais margais plastmasiniais maišais. Vėjui negailestingai pučiant sušlamštė dešrainį ir užsuko į „Tilto“ kavinę išgerti alaus bokalo, iš ten ir vėl stebėjo minią prie didžiųjų parduotuvių durų.

Įsiplieskė žibintai.

Švelnus rugsėjis tarsi apgaubė žmones ir daiktus aureolėmis, kurias toje rausvoje vakaro žaroje ryškino žibintai.

Vos tik priėjęs mažytę Paliu aikštę, Žanas Kalmė susverdėjo, pasijuto alpstąs ir gavo atsiremt į sieną, kad neparkristų: iš kitos aikštės pusės ramiai sau žengė tėvas. Jo tėvas! Išpiltas prakaito, Žanas Kalmė suleido nagus į nuosėdinę Rotušės uo-

lieną. Išplėtęs akis, spitrijo neviltingai į tą šmėklą: tai iš tikrųjų buvo daktaras, be jokios abejonės, sunkūs jo žingsniai, ramiai braukiantys šaligatvį, tas kresnas stotas, tas pašaipus raudonas profilis po kreivai užsmaukta skrybėle. Šmėkla sustojo priešais kavinę ir tiestelėjo ranką prie durų rankenos... Apimtas siaubo, Žanas Kalmė perbraukė pirštais per sudrėkusią kaktą. Jis nieko negalvojo, jis drebėjo, tankiai kvėpavo, o kitoje tos aikštės pusėje, už dvidešimties metrų, tas kraupus sulėtintas filmas: jo tėvas, stumiantis kavinės duris, tas šiurpinantis drūtas siluetas, įeinantis į pastatą, ir paskui jį užsiveriančios durys!

Atsipeikėjo Žanas Kalmė nuo veriančio šalčio, kuris sustingdė jį nuo galvos iki kojų. Pro šalį pravažiavęs sunkvežimis su priekaba užstojo jam kavinę, kur dabar toji šmėkla, regis, geria savo baltąjį vyną, tarp pirštų laikydama cigarą, pasidėjusi priešais save ant stalo skrybėlę. Jis apsisprendė labai staigiai, bėgte perbėgo aikštę, įniro į „Vynmedžio“ kavinę: daktaro ten nebuvo.

Keturi ar penki vienišiai siurbčiojo savo taurių turinį, o pačiame gale, po laikrodžiu, kresnas, rausvoko veido, apvalių pečių vyriškis nuo nuovargio sudribusiomis akimis... Ar kaip tik tą vyriškį jis ir palaikė savo tėvu? Neįmanoma patikėti. Vos prieš kelias minutes daktaras lėtai žingsniavo grįstu šaligatviu, Žanas Kalmė puikiausiai atpažino jo profilį, sunkią eigastį; daktaras vožėjo savo kreivai užsmauktą skrybėlę, mūvėjo savo duksliomis kelnėmis ir švytėte švytėjo savo kieta jėga... Žanas Kalmė grįžo namo. Dabar jo baimė virto aitriu gailesčiu: tėvas mirė, tačiau sugrįžo pas gyvuosius kaip klajoklis, nes buvo nelaimingas, nerimavo, gal net buvo apimtas nusiminimo. Kas jam padės? Kokios pagalbos jis prašė iš anapus? Šleikštulys surakino Žanui Kalmė vidurius. Vadinasi, jis niekad neturės ra-

mybės. Ir jokios atvangos. Rudens drėgmė prislėgė jam pečius. Drebėdamas jis užsidarė savo irštvoje ir ganėtinai prisikimšo burnon migdomųjų, kad būtų tikras, jog užmigs.

Rytojaus dieną šleikštulys nepranyko. Atbuvęs pamokas, Žanas Kalmė grįžo namo ir ėmėsi atsakinėti į užuojautos laiškus, kurie aušo ant stalo jau visa savaitė. „...Didžiai sujaudintas jūsų dėmesio... sujaudintas jūsų užuojautos...“ – jis pyškino tas formules vieną po kitos; adresato – kolegos, buvusio mokinio, universiteto laikų draugo – asmenybė jį išblaškydavo: tarp jo ir laiško nusidriekdavo galerija ironiškų teisėjų, išnyrančių iš varganų, nuvalkiotų jo frazių tuštumos kiekvienąsyk, kai jis jas pakartodavo. Baimė ir abejonė vogčia įsimetė į jį tą popietę ir augo visą laiką nuo tada, kai jis tuos juodai apkraštuotus vokus atplėšė, perskaitė tas gedulingas užuojautas ir pradėjo į jas atsakinėti. Jis dėkojo žmonėms, kad jie atsiliepė į tėvo mirtį. Bet vakar, Paliu aikštėje, ta šmėkla... Ar iš tikrųjų daktaras numiręs? Visą tą rytą Žanas Kalmė barė save dėl tokių absurdiškų regėjimų. Vakar po pietų jis leidosi įtraukiamas į apgaulingo malonaus gyvenimo pinkles, ir kaip bausmė už tai radosi ta pamėklė, vaiduoklis, groteskiška haliucinacija. Migdomųjų kartulys ant liežuvio, sąžinės graužatis širdyje, priekaištas, persekiojantis jį nenumaldomai visą rytą; jis prisiekė sau nesileisiąs užvaldomas to fantazmo. Klajojančio po miestą daktaro! Matyt, jis labai pasiduodantis ir silpnas, kad šitaip leidosi pagaunamas tos itin netikėtai plūstelėjusios panašumo bangos. Jam trūko žodžių save išbarti, iškoneveikti. Šįvakar viskas buvo ne taip jau paprasta. Jis pasidavė nerimui. „...nuo tada, kai mirė jūsų tėvas,

brangus Žanai..." Piktai nustūmė paskutinį laišką ir išsitraukė iš portfelio traktatą apie higieną, kurį šią popietę pasiskolino iš Gimnazijos bibliotekos, užsitikrinęs, kad niekas jo nemato.

Atsivertė 215 puslapį ir vėl labai įdėmiai perskaitė straipsnį, kurį skubiai perbėgo akimis prie knygų lentynų. Jis vadinosi *Mirties požymiai*, ir Žanas Kalmė gilinosi į jį žodis po žodžio:

Be išnykusio kvėpavimo, mirties požymiai yra šie:
1. Širdis liaujasi plakusi.
2. Dingsta vyzdžių ir ragenos refleksai; akys apsiblausia.
3. Nukrinta kūno temperatūra: kai ji žemesnė negu 20 laipsnių, mirtis nebekelia abejonių.
4. Kūnas negyvėliškai sustingsta.
5. Atsiranda lavonui būdingos dėmės: balzganai raudonos dėmės ant apatinių kūno dalių.
6. Kūnas pradeda irti.

Žanas Kalmė iš karto susigėdo pasiskolinęs tą kvailą knygą. Jo vaikiškumas – tikra yda: jis vėl išvydo save bibliotekoje iš pašalies: sunerimusį, slapukaujantį, nervingai kišantį tą traktatą į pravirą portfelį... Jo tėvas mirė rugsėjo 17-ą. Sudegintas krematoriume 20-ą. Jau pirmomis akimirkomis, kai buvo konstatuota mirtis, gydytojas Grosas, matyt, pasirašė mirties liudijimą. Tikra mirtis. Neabejotina mirtis, iš kurios niekas nebegrįžta. Žanas Kalmė užsigalvojo apie raudonas ir mėlynas lavonų dėmes. Apatinės kūno dalys. Stambios ir baltos šlaunys, išvagotos raudonų juostų, lyg būtų marmuro imitacija. Jis pasijuto nemaloniai banaliai, prisiminęs gorgonzolos sūrį: tokia blyški tekstūra, irgi išmušta melsvų dėmelių, ir pilkai žalsvas vidurys,

kaip negyvos to sustingusio kūno venos. Bjaurūs taškeliai ant blauzdų ir kelėnų. Žaizdos, violetinės akutės, mėlynės. Ant kelėnų! Žanas Kalmė prisiminė vieną smulkmeną, kurią žmonės pasakodavo apie visus krematoriumus. Kelių girnelės – atsparios ugniai, tarnautojas turėdavo ištraukti jas iš pelenų kastuvėliu, paskui sumesdavo į drobinį ryšelį, kuris netrukus tapdavo panašus į gedulingai žvangantį žaidimo rutuliukų maišelį. Berniukiška vizija! Bet valandėlę ta legenda pradžiugino Žaną Kalmė, išblaškė daug valandų trukusį nerimą. Jo mintys sukosi apie Šventojo Lauryno groteles, Inkvizicijos laužus, Aušvico krosnis. „Gerai sumanyta, – pagalvojo Žanas Kalmė. – Sprendimas išties galutinis. Čiupkit eretiką, prikulkit jį, uždarykit, nubauskit, paskelbkit jį už įstatymo ribų, vėl sučiupkit ir vėl prikulkit, bet jis vis tiek nesutinka tylėti, jis atkakliai laikosi savo, jis kalba vėl! Sudeginkit jį. Ir tai jau – tyla. Jūs atėmėt iš jo viską, net formą. Ugnis! Toks gražus švarintojas! Iš jūsų žmogaus beliko saujelė pelenų, kuriuos gali nusviest į upę arba paleisti pavėjui. Ir dar niekada niekas nepostringavo apie pelenus!“ – patenkintas tarė sau Žanas Kalmė, iškart supratęs, kaip smarkiai klysta. „Priešingai! – staiga pasakė su ironišku, kietu akcentu. – Juo baisesnė kančia, juo pelenai garsiau byloja. Kankinių palaikų nenutildysi. Inkvizicijos kryžiai, Švento Jono laužai, kalnai batų, krūvos auksinių dantų Aušvice skelbia pergalę. Pelenai – gyvi, iškalbingi, kerštingi, jie persikūnija, vėl griebiasi savo užduoties, jie moko, jie triumfuoja, jie persekioja savo ruožtu! Šventojo grotelėse galios daugiau negu jo budelių žarijose. Tie, kurie mirė sudeginti, sugrįžta ir prabyla. O tie ugnies sunaikinti kūnai... Žaną Kalmė pribloškė Montua krematoriumo krosnyje sudeginto jo tėvo regėjimas. Tame

siaubingame karštyje daktaro kūnas suskilo, atsivėrė plyšiai, stumiantys lauk riebalus, spjaudantys vandenį, žiojėjo skylės, apjuostos išsipūtusių kraštų, plyšiuose rūko prakaitas, visas tas kankinamas kūnas ardėsi, bliūško, galiausiai krosnies gale susmuko, tokia šiurpi lipni, įkaitinta iki baltumo masė, ji vis mažėjo, susiplojo, pamažu atšalo, – pilkšva kaulų ir vidaus organų tešla, o paskui šlakas, skurdus smėlis ir plonas dulkių sluoksnis, susitelkęs krosnies patamsyje, krosnies, kurios šildymo kameros irgi vėsta ir traukiasi ūždamos... Liūdnumas smaugte smaugė jį. Nuovargis, susidėjęs iš sąžinės graužaties ir siaubo, gniaužė gerklę. Jam buvo sunku sėdėti prie savo stalo, perdėm apkrauto knygomis, mokinių rašiniais, – rodės, kažkoks galingas smūgis sulaužė jam stuburą ties mentėmis, ir skausmas veržė liemenį, traiškė plaučius, švinu užliejo širdį. Lempa metė dvigubą šviesą, baltą apačioje, rusvą viršuj ant sienų su knygomis ir jo kabineto graviūromis. Jo kabineto! Dar vienas pavadinimas, kurį jis pasigavo Liutri, kaip pasigaunama liga. „Tėtis savo kabinete. Tėtis kviečia tave ateiti į kabinetą. Paskubėk! Žanai, ko tu gaišuoji, tėtis laukia tavęs savo kabinete!“ Ir reikėdavo viską mesti, bėgti, kopti aidinčiais laiptais ir pastumti duris tos irštvos, kur įraudęs daktaras blizgėjo, apšviestas lempos, anapus savo kortelių ir bylų, o milžiniški jo mostų šešėliai judėjo ant knygų spintos. O dar jo balsas! Iš karto agresyvus tonas, matyt, todėl, kad daktaras per daug skubėjo grįžti prie savo darbo, idant ką nors niuansuotų, paaiškintų ar išklausytų kitus, kurie iškart jam nusileisdavo. Žanas Kalmė prisiminė, kaip būdavo pažemintas: šit stovi priešais tėvą laukdamas tik vieno – kada galės pasprukti; bet kur tau, privalai išklausyt įsakymus, ištvert liūtį, juoką, pyktį, keistybes, visą tą sutelktą energiją, pratrūku-

sią tarsi audra tau ant galvos. Šaižus tonas. Širdį nusvilinančios akys. Žeidžiantys žodžiai lyte lyja:

– Kvaišelis, idiotas, tu niekada nebūsi kam nors tikęs. Kai pagalvoju, kaip neriuos iš kailio dėl visų jūsų, o ypač dėl tavęs, dėl tavo mokslų, dėl tavo malonumų, ir ką turiu už tai – susigūžusį ištižėlį, liurbį, visą surukusį į dienos pabaigą. Kad nors moksluose bent kiek pasistengtum! Bet kur tau! Pasvajok! Ponaitis nukelia egzaminus, pasipustęs padus sprunka iš seminarų ir geriausią laiką praleidžia Sitė kavinėse. Prie taurės. Ir su kuo gi, leiskit paklausti? Su tokiais pačiais avingalviais kaip ir jis, su postringautojais, nevykėliais, malėjais liežuviu ir parazitais. Puiki tau draugija, nieko nepasakysi. O tavo knygos? O tavo paskaitos? O tavo išgirtoji lotynų kalba? Pyš. Ponaitis niekur neskuba. Ponaitis slampinėja. Ponaitis diskutuoja, ponaitis rašo eilėraščius. O ką tuo metu veikiu aš? Aš dirbu, taip, ponaiti, dirbu! Aš lakstau, aš operuoju, aš lankau ligonius, aš juos konsultuoju. Ligoninė, visi sumauti kabineto rūpesčiai, draudimo blankų pildymas ir visa kita, o sau nelieka nė minutės, valgau versdamasis per galvą, nebemiegu, dieną naktį lakstau, aukojuosi tau iki kraujų, daraus galus, aš iškilmingai tau pareiškiu, vargšeli mano Benjaminai, aš darausi galus dėl jūsų, aš darausi galus dėl tavęs!

Storas įtūžęs balsas užlieja visą kabinetą. Siaubingos žydros akys žybčioja raudoname veide. Iš pasipiktinimo daktaro pečiai kilnojasi, jį jau purto kosulio priepuoliai, jis sunkiai kvėpuoja, išrausta dar labiau, dūsta iš pykčio. Stovėdamas prieš jį nuleistomis rankomis, truputį gunktelėjęs, apimtas nevilties, Žanas Kalmė žiūri į transan įsivariusį savo šeimininką. Ką atsakyti jam? Tai buvo visų skaudžiausia: tėvas paralyžiavo jį. Jis norėjo

sušukti jam, kad viskas ne taip. Kad jis myli jį. Kad mokosi su dideliu malonumu. Kad visas aistringai pasinėręs į lotynų autorius. Kad yra dėkingas jam už tai, jog turi galimybę jausti malonumą mokytis. Bet negali išspausti nė vieno žodžio. Kvailai stovi tylėdamas, kaltu ir buku veidu, ir būtent šitai varo pasiutin įraudusį daktarą. Neįmanoma atsikratyti tos klaikios tylos, išberti viską vienu matu apie vienatvę ir pasimetimą, neįmanoma pulti jam ant kaklo, pabučiuoti, išsiverkti ant to tvirto peties, prispausti skruostą prie jo pašiaušto skruosto, kaip kitados, pajusti barzdą, braižančią ir draskančią jam veidą, klausytis stipraus balso gerklėje, prispaudus ausį jam prie kaklo...

– O dabar, paikšiau, dumk iš čia. Tu toks pat kvailas kaip ir tavo broliai ir seserys. Nieko sau, sulaukęs penkiasdešimt aštuonerių, aš neturiu į ką atsiremti šituos namuos nors akimirką!

Penkiasdešimt aštuoneri metai. Senis. Kaip tik tuomet, pajutęs begalinę gėdą, Žanas Kalmė prisiminė nešvankią Lilianos istoriją. Liliana buvo daili mergina iš Podė, veikiau labai graži: didelės rudos akys, plaukai suimti į arklio uodegą, aukšta, vos spėjusi prasiskleisti, krūtinė kilsčioja liemenėlėje, gerai įžiūrima po drobine palaidine. Septyniolikos metų. Gal šiek tiek vulgari; tėvas juodadarbis, penki ar šeši vaikai, susigrūdę nediduko žvejo namelio palėpėje. Liliana – bedarbė. Buvo pradėjusi mokytis pardavėjų kursuose, bet po dviejų mėnesių mokslus nutraukė. Ji vaikštinėjo po paplūdimį Liutri, gurkšnojo kokakolą ir rūkė cigaretes „Krantinės“ viešbučio terasoje. Ten Žanas Kalmė ją ir pamatė. Tokia linksma, apvalaina, be skatiko kišenėje, – vieno ilgo vasaros mėnesio popietėmis jie susitikdavo kasdien: eidavo į paplūdimį, maudydavosi, išsinuomodavo valtį, nusiirdavo tolyn į ežerą, ramiai sugrįždavo atgal... Liliana gražiai įdegė, juok-

davosi, tiesiog skleiste skleidėsi. Žanas Kalmė nedrįsdavo paliesti jos krūtų, tik pabučiuodavo paskubomis ją prie jos durų ir su augančiu nekantrumu laukdavo rytojaus pasimatymo. O Lilianos kišenės vis dar buvo tuščios. Vasarai baigiantis tėvai pareikalavo, kad ji sugrįžtų dirbti pardavėja ar neetatine darbininke į dujų fabriką. Žanas Kalmė labai nusiminė, kad praras ją. Ir sugalvojo. Jo tėvas nuolat skundėsi nespėjąs pildyt popierių, draudimo anketos atimančios iš jo marias laiko, o kita vertus, senoji jų tarnaitė jau nevalioja deramai sutikt ligonių. Ką, jei nusamdžius Lilianą? Nors kartą daktaras patenkintas sutiko su pasiūlymu. Į Tuopas Liliana įžengė rugpjūčio 30-ą.

Ir iš karto pasikeitė. Jau pačią pirmąją savaitę ji atsisakė susitikti su Žanu ketvirtadienį, nors kabinetas ketvirtadieniais nedirbo, ir jis liūdnas klajojo aplink jos namus pats vienas tarp smėlio ir cemento krūvų saulės tvatinamame Podė uoste. Galiausiai septintą valandą pamatė ją pargrįžtant, puolė bėgti artyn, bet ji įsuko į koridorių ir paspartino žingsnį, nors jis šūktelėjo jai iš apačios:

– Liliana, Liliana, palauk!

Ji atsisuko ir pažvelgė į jį liūdnu ir gėdos kupinu žvilgsniu. Bet šitai jis suprato tik daug vėliau, jau perkratęs atmintyje visus kartus, kada ją matė, jos veido išraiškas, jos žvilgsnius, jos tylėjimą.

– Liliana!

Jokio atsakymo. Jos akys. Visas apgailestavimas – jose. Laukujės durys lieka atviros, vakaro saulė įsprūsta į vėsų koridorių. Liliana stovi ant laiptelio pašėlusiai užlieta spindulių, jos krūtys juda po palaidine, o plikos kojos žvilga... Ji nusigręžia, panyra į šešėlį, ir Žanas Kalmė girdi, kaip ji bėgte užkopia laiptais.

Trinkteli durys. Košmaras. Jis išeina į kaitrą, nieko nemato, jo akys pilnos ašarų, jis grįžta ežero pakrante į Tuopas.

Ji bėgo nuo jo atkakliai ir toliau. Tuopose jis sutikdavo ją rytais tarpduryje, prasilenkdavo su ja koridoriuje, arba, kai mėgindavo sode skaityti, jos galva netikėtai išnirdavo kuriame nors iš daktaro kabineto ar laukiamojo langų pirmame aukšte; Liliana jį pamatydavo, nustėrdavo, baikščiai pasveikindavo, ir stiklai kaipmat sublyksėdavo, langai užsiverdavo, Lilianos veidas pradingdavo kambaryje. Taip truko mėnesį. Mėnuo susierzinimo, abejonių· ir nekantros. Žanas Kalmė liovėsi valgęs. Prastai miegojo. Ar išvis nemiegojo. Išvydęs Lilianą koridoriaus gale, pats sprukdavo į kampą, tarsi jam būtų perdėm gėda savo nešlovės, kad išdrįstų prieiti prie jos. Jis slapstėsi nuo jos. Jis kentėjo. Bet dar labiau ir dar bjauriau, ir dar stipriau kentėjo, kai sužinojo tiesą.

Tai atsitiko vieną gražią rudens dieną, pavakary. Pacientų konsultacijos turėjo būti jau pasibaigusios, ir Žanui Kalmė reikėjo pasitikrinti žodį žodyne, kuris buvo daktaro kabinete. Jis nulipo į pirmą aukštą, truputį sunerimęs, ir, kaip ir visada, trumpai pabeldė dukart į duris: jokio atsakymo. Valandėlę palaukė, tada įėjo. Priimamasis dešinėje buvo tuščias. Išsiblaškęs jis nužengė koridoriumi, stumtelėjo kabineto duris ir nustėro: Liliana apnuogintomis krūtimis spaudėsi prie daktaro, kuris godžiai bučiavo ją į lūpas. Jos pečiai, liemuo, pilvas buvo ryškiai apšviesti, apstulbusi ji atsisuko, ir Žanas Kalmė pirmą kartą išvydo aureoles ant sunkių jos krūtų. Daktaras sunkiai kvėpavo. Nė vienas jų nekrustelėjo. Prabėgo keletas sekundžių, nė vienas neišleido nė garso. Paskui Žanas Kalmė žengė žingsnį atgal ir uždarė duris. Jam svaigo galva. Sekundę. Dvi.

– Po perkūnais! – kimiai sušuko daktaras kitapus sienos.

Žanas Kalmė pabėgo, užsidarė savo kambaryje, susmuko ant kėdės. Tai buvo prieš kokius dvidešimt metų. Tuomet jam buvo devyniolika, jis buvo ką tik perėjęs į antrą humanitarinių mokslų fakulteto kursą. Dvidešimt metų – o ta gėda, tas liūdesys ir tas pažeminimas neišnyko. Jis vis dar regi save, susirietusį dvilinką ant kėdės, negalintį pajudėti, negalintį net verkti. Ir nuogą Lilianą akinančioje šviesoje. Ir tėvą, raudoną, sunkiai kvėpuojantį, įtūžusį. Ir save patį, pakirstą skausmo. Bet kodėl Liliana taip lengvai nusileido tam niekšui? Jis niekada to taip ir nesuprato. Po kelių dienų sutiko ją, ir tąkart ji nedrįso išsisukti. Jie paėjo drauge palei ežerą kokius šimtą metrų. Susigūžęs, įsitempęs Žanas Kalmė paklausė:

– Liliana, tu miegojai su juo?

Vulgarus atsakymo tonas dar ir dabar skamba jo ausyse:

– Na ir kas, jis atėmė man nekaltybę. Juk vieną kartą tai turėjo atsitikti, argi ne?

Jis ją mylėjo. Jai buvo septyniolika. Jam devyniolika. Ji buvo moteris. Jis – nepraradęs nekaltybės ir įžeistas iki širdies gelmių, išsigandęs ir nenutuokiantis, kaip bent truputį išreikšti savo liūdesį ir sutrikimą. Ir vis dėlto žvelgė į ją perimtas deginančio smalsumo: putlios lūpos virš didelių dantų ir suraityta plaukų sruoga, užkritusi ant didelių jau drąsiai žvelgiančių akių, įdegęs kaklas po palaidine, kurioje glaudžiasi sunkios krūtys... Jai už nugaros ežeras liepsnojo septintos valandos žaroje, oranžiniai debesys su skysto aukso kirpčiukais buvo sustingę, vandenį po žaliu Savojos šlaitu raižė balti laivai. Kas gi sprendžia už mus? Kas švenčia pergalę apsuptas pasaulio grožio? Kaip neramu, kai reikia gerti tarsi nuodus štai šito vakaro žaroje. Liliana –

moteris, o daktaras – jos meilužis. Jo tikras tėvas. Žanas Kalmė suleido nagus į delnus. Jo tikras tėvas buvo įsigėręs į tas lūpas. Ir mėgavosi jos pakaušio kvapais. Graibė tas krūtis su rausvais speneliais. Pravėrė tas įdegusias jos kojas. Įsiskverbė į pilvą. Šeimininkas pareikalavo to, kas jam priklauso. Ir pasiėmė. Ir visa šitai tęsėsi. Visi jam pasiduodavo. Visi jam nusileisdavo. Jis viešpatavo. Jis mito jų paklusnumu. Ir jis panoro to nelytėto kūno kaip įprastinės duoklės savo galiai. Šita mergaitė jam priklausė. Ji jam pakluso jo glėbyje. Dejavo, gniaužiama jo rankų, duso nuo jo nesunaikinamos jėgos. Jis buvo tėvas! Žmogus, turintis galią, savininkas, įstatymas! Penkiasdešimt aštuoneri metai. Septyniolika metų. Tačiau įstatymas... Žanas Kalmė iškart atmetė mintį apie nepilnametės suvedžiojimą: daktaras tos jaunos merginos netvirkino, negundė. Jis tik pasinaudojo savo teise. Kas jam galėtų tai užginti? Žanas ir pats paklusdavo tai galiai, jos gėdijosi, siuto, bet nusilenkdavo tai aukščiausiai tėvo valdžiai... Taip, gražus vakaras. Žalia Savoja, dangus, nuraudoninęs ežerą variu, o priešais – Liliana, kuri dabar žvelgia į jį kažkaip švelniai, tarsi viskas dar būtų įmanoma, tarsi jie vėl galėtų atnaujinti tuos savo pasivaikščiojimus. Tarytum sūnus, tėvo paakintas, pats puls ant tos mėsos. Tas bjaurus žodis iškart įskaudino Žaną Kalmė. Tos mėsos? Kas taip bjauriai kalbėdavo? Na, žinoma, jo tėvas, neklystąs daktaras, čiuopiantis kūnus, maigantis sąnarius mažyčiuose prarūgusiuose butuose rytais, po to, kai užvažiuodavo dardančiu liftu arba užkopdavo tamsiais laiptais, kai Žanas jį lydėdavo pas vargšus, pas tuos nelaimėlius, pažemintuosius, kurie maldavo šeimininką, kad duotų jiems kuo pagyventi dar truputį. Tuo metu Žaną Kalmė ištiko kažkas panašaus į nušvitimą: tarsi toks atradimas, nu-

gramzdinęs jį dar užtikrinčiau į jo vienatvę. Juk jie, ligoniai, irgi jį mylėjo. Jie savotiškai dievino jį. Daktaras buvo dosnus. Jis aukojosi. Jis atbėgdavo. Jis energingai griebdavosi darbo. Jis kovėsi su draudimo kompanijomis. Jis organizuodavo jų laidotuves. Jis eidavo paskui karstą. Jis kalbėdavo prie jų kapo. Ir tik jis vienas atnešdavo linksmumo, triukšmo, įvairovės prie pilkos jų lovos. Lilianą pavergė kaip tik tos galios. O jis, Žanas, vargšas nykštukas? Tos dailios merginos jausena buvo švelni, nesuprasta. Tėvas juodadarbis. Motina juodadarbė. Krūva vaikų jos kambaryje. Ir kokia ateitis? Nervingas, iš proto einantis studentas? O daktaras trykšte tryško gyvybe. Dabar Žanas Kalmė žvelgė į Lilianą perlietas švelnumo. Ta romi mergina ir jis buvo tarsi sesuo ir brolis. Abu patyrė tą pačią bjaurastį. Tironiją. Abu galėjo išplaukti į paviršių. Atsipeikėti. Išsigauti iš pragariško rato. Ateis diena, kai rasis išeitis. Daktaras numirs. Ir pamatysim, kas įžengs į tikrąją karalystę. *Bet mano karalystė – ne iš šio pasaulio?* Užvaldytas nepaprasto išsilaisvinimo jausmo, Žanas Kalmė staiga pasijuto atviras, lengvas, apsivalęs nuo visų pykčių. Nuo pavydo? Pavydo atsikratysime vėliau. Jis tai žinojo. Jis stūmė šį jausmą į savo makaulės galą kaip seną baimę. Dangus jau mainėsi į pilkai auksinį. Ežeras virto gintariniu. Prancūzija priešais dengėsi raudonais tonais, vėlyvo rudens miško ir voverės kailiuko atspalviais. Aplink Liutri įlankos nuotėkas tvyrojo saldžiai troškus, raminantis žuvies kvapas. Prie kranto priplaukė kateris. Žmonės bruzda ant jo tiltelio. Kaunasi? Jauna, nerimastinga, syvų pritvinkusi mergina nenuleidžia nuo jo akių.

– Žanai, juk vieną kartą tai turėjo atsitikti...

Sakinio galo jis nebelaukė. Nusisuko ir pasileido tekinas

pakrante, smėlis sandaluose šiugždėjo kaip paskutinis vasaros priminimas. Liliana! Vasara! Ir Žanas Kalmė kaip pasmerktasis puolė į drungną rūką.

Štai šitai jis prisiminė sėdėdamas prie didelio stalo priešais savo knygas ir užrašus tą tirštą naktį. Perbraukė ranka per smakrą: barzda jau dūrė. Kaip ant lavonų veido... Priėjai liepto galą, Žanai Kalmė. Bet ne, viskas gerai. Jis atsistojo, kruopščiai patikrino velkę, langą, šviesą, išsivalė dantis, nusiskuto, nusiprausė po dušu ir vėl sugrįžo prie knygų lentynos, atsivertė „Plejadų" Bodlerą, užvertė, išgėrė stiklinę kontreksevilio, pajutęs, kad jis toks pat prėskas kaip jo gyvenimas, vėl sugrįžo pasisukinėti prie Bodlero, pasikniausė vienoje krūvoje, ištraukė Nadaro studijos nuotrauką, kur siaubingai sučiauptos poeto lūpos atrodė kaip pašaipa, padeklamavo dvi eilutes iš „Rudens giesmės", suvirpėjo, užgesino lempą, išvėdino patamsyje kambarį, girdėjo, kaip vienas ar du automobiliai nudardėjo už tų kvailų sodų, kur paiki gyviai, pamišę kaip ir jis, ežiai, traukė savin paskutinius drėgno miestiško oro angliavandenius.

Pelenų instaliavimo ceremonija įvyko penktadienį, spalio 20-ąją. Buvo gerokai po pietų. Skurdoka saulė nugelsvino kapines, kur rausvų viržių kuokštai atrodė it purvinoki lopai tarp šviesos srautų, tarytum kokios kraujo dėmės ant gintaro spalvos baltinių. Žanas Kalmė susitiko su motina priešais krematoriumą, ji vilkėjo juodo karakulio paltu, buvo išblyškusi, sukumpusi, apsupta jo brolių ir seserų. Lygiai ketvirtą centrinėje alėjoje, nusėtoje kryžių ir nesantūrių paminklų, išniro laidotuvių biuro atstovas su juoda skrybėle rankoje, o ties koplyčios slenksčiu

prie jų priėjo krematoriumo tarnautojas, irgi tamsiai pilkais drabužiais ir skrybėle.

Abu nusilenkė našlei, ilgai spaudė jai ranką, nepaprastai rimtai pasisveikino su kiekvienu vaiku.

– Jūsų niša – 157-oji, – pasakė tarnautojas. – Urna atnešta šįryt. Kaip įprasta, pelenai supilti šeimos nariams nedalyvaujant. Jūs, žinoma, tuoj juos pamatysite. Jei malonėsite eiti paskui mane...

Nedidelė procesija patraukė į kapines, įsuko į alėją, užlipo buksmedžiu apkraštuotais laiptais, tada pasuko į kitą alėją, nusidriekusią tarp kapų ir krūmų, galiausiai atsidūrė prieš kolumbariumą, kurio grotuoti vartai buvo atviri.

– Prašom vidun, ponia, – pakvietė tarnautojas, juoda skrybėle pamodamas skliautuoto interjero link.

Etjenas paėmė motiną už parankės, ir visi patraukė į tą nediduką pastatą. Dienos šviesa skverbėsi po skliautu pro mažylyčius langelius. Žanas Kalmė apsidairė: visos sienos buvo sudalintos į šimtus numeruotų nišų, jų gylį buvo sunku nuspėti. Vieną jų, akių lygmenyje, dengė juodos užuolaidėlės su sidabriškais kutais, jos numeris buvo 157, ir visi žvilgsniu ar pirštu parodė ją vienas kitam. Paskui įsivyravo tyla ir visi sustingo. Laidotuvių biuro atstovas ir krematoriumo tarnautojas prisiartino prie pertvaros. Savo įstaigos vardu Laidotuvių biuro atstovas tyliai pakartojo užuojautos žodžius. Paskui išsitraukė iš kišenės kažkokį popierių ir perskaitė municipalinį pelenų saugojimo kolumbariume reglamentą. Tada, tą popierių sulankstęs, kukliai nuliūdęs žingtelėjo atgal.

Prie juodos užuolaidėlės priėjo kolumbariumo atstovas ir lėtai, perdėtai iškilmingai, galvą laikydamas labai tiesiai, atidengė

daktaro nišą: prieš akis išniro kanapėto marmuro urna, ištaiginga, blizganti savo šešėlio fone, ir visi susirinkusieji galėjo perskaityti įrašą didžiosiomis raidėmis ant šviesios bronzos:

DAKTARAS POLIS KALMĖ
1894–1972

Raidės ir metų skaičiai blizgėjo ant grublėto vazos paviršiaus. Pasisukęs į šeimos narius Laidotuvių biuro atstovas parodė smiliumi į tą skyrelį: aplinkui jį, viršuj, iš šonų, apačioje buvo matyti kitos urnos juodame fone, ir tai priminė keistą susirinkimą sustingusių apvalių šmėklų, tyliai stovinčių sargyboje tarp tų šaltų sienų. Žanas Kalmė suvirpėjo. Tai štai kur penkiolika metų gyvens jo tėvas. Visą tą laiką daktaras tūnos nejudėdamas po tuo skliautu. Nejudėdamas? Urna, be abejonės, buvo pritvirtinta. Bet tarnautojas užlipo ant dvišlaičių kopėčių ir abiem rankom suėmė sunkią vazą. Prinešė ją prie ponios Kalmė ir nukėlė dangtį:

– Štai, ponia. Mes kruopščiai atlikome viską, ką reikėjo atlikti. Jūsų vyro pelenai bus jūsų dispozicijoje, kada tik panorėsite. Galėsite bet kada atnaujinti sutartį paprasčiausiu, deramai pasirašytu laišku mūsų municipaliniam biurui.

Paskui parodė urną visiems kitiems, vieni ją palietė, kiti pasilenkė ties žiojinčia anga ir pažvelgė vidun. Kai priėjo Žano Kalmė eilė, apniktas siaubo jis loštelėjo atgal, tarnautojas keistai jį nužvelgė ir nuėjo pastatyti urnos į nišą.

Visi išėjo. Buvo šalta. Saulė kabojo kaip raudonas kamuolys virš tūkstančių krauju apšlakstytų kapų. Paskui jie jau sėdėjo prie baltojo vyno butelio, arbatos, Laidotuvių biuro atsto-

vas taip pat atėjo, „Poilsis" buvo pilnas gedinčiųjų, ir Žanas Kalmė nenuleido akių nuo triukšmingų sielvarto komedijų, kurioms visu kūnu ir siela atsidavė šeimos varguolių, ką tik įgrūstų į duobę ar iškeptų tūkstančio laipsnių karštyje plieno katile. Jis neprisidėjo prie brolių ir seserų, nuvažiavusių į Tuopas, kur motina pakvietė visus vakarienės. Nusišalino apniktas sąžinės graužaties, kad paliko juos taip anksti tokiomis aplinkybėmis, bet didžiai patenkintas žingsniavo vienas miesto gatvėmis.

Tai buvo metas, kai vaikinų ir merginų būriai nuo Lozanos aukštumos, kur sutelkta mokyklos bei universiteto fakultetai, leidžiasi į stotį: ten sės į traukinius, kurie juos išvežios po visą kantoną. „Kokie jie gražūs!" – galvojo Žanas Kalmė, sustojęs Burgo gatvės vidury, žiūrėdamas į plūstančias įdegusių paauglių grupes. Miklūs, tvirti, jie skuba stoties link labai garsiai kalbėdami. Jų prašmatnumas gniaužia jam kvapą, tačiau tos ordos jį pradžiugino: guvūs blondinai, su muaro kepuraitėmis arba kasomis, kaip žaliaakių keltų, tie vaikai lekia pasišokčiodami, tarškėdami, merginų krūtys liula palaidinėse arba ilgose indiškose sukniose, oranžinėse ar violetinėse, ir nors ruduo dar tiktai prasidėjęs, dauguma jų jau avi aukštais batais ir šitaip darosi panašios į nekaltai patvirkusias ir žiaurias užkariautojas. Žanas Kalmė pajuto keistą jaudulį. Jis visu kūnu gėrė vaikinų jėgą ir prabangią merginų drėgmę. Vaikinai, skarmaluoti kaip partizanai ar Klinto Istvudo bičiuliai, tokie nuostabūs sveikatos įsikūnijimai, įsispraudę į dailius mėlynus Livaiso džinsus, krūtinės linguoja dirbtinės odos striukėse, – Žanas Kalmė ste-

bėjo juos su švelnia simpatija, gydančia jį nuo Liutri griežtybių, nuo krematoriumų maivymosi. Kaip toli jie nuo dusinančios jo šeimos atmosferos! Godų daktaro geraširdiškumą žeisdavo margi jų skarmalai. Eikite, tęskite, būkite atkaklūs, sugriaukit viską iki pamatų, sunaikinkit šeimos šlykštynes ir jų tironus, jų patriarchus ir nutukusius asilus, kurie nuo amžių paralyžiuoja mūsų valią. Jį persmelkė, supurtė įsiūtis. Paskui jis vėl ėmė šypsotis: šimtai jaunuolių vėl traukė grupėmis po tris, po keturis, praskleisti paltai atidengdavo ilgas kojas, tvirtas šlaunis, įspraustas į nudrengtus džinsus, lieknus liemenis, apjuostus geležinėmis ir sidabrinėmis grandinėlėmis.

Tie jauni barbarai keršijo už jį! Jie tai jau nedrebės prieš tėvus ir prieš mokytojus. Žaną ypač stulbino trykštanti jų sveikata: visi guvūs, tvirti, miklūs, ir jį stačiai kerėjo jų tyras žvilgsnis, įdegusi oda. Kerėjo lygiai taip, kaip jį kerėjo jo mokiniai: jų grožis, juokingas ir subtilus jų gyvuliškas pradas paslaptingai užliedavo jį palaima kiekvieną kiekvienos pamokos akimirką. Jie nenuilstamai judėjo. Išsišnirpšdavo nosį į popierinę nosinę ir nusviesdavo ją po suolu. Merginos nuolat atsikrenkšdavo, kasydavosi kaip melžėjos. Visi šėliodavo mokyklos kieme šūkaudami. Jie ant kiekvieno kampo rengdavo manifestacijas: už taiką Vietname, prieš Izraelio antpuolius Jordanijoje, už sekso laisvę, prieš Goldą Meir ir prieš Niksoną, kvietė atkeršyti už Amilkaro Kabralio mirtį. Pliaupiant lietui dalindavo rotatoriumi padaugintus atsišaukimus, košiant lediniam vėjui nešiodavo plakatus prieš atomo naudojimą, sningant skanduodavo ekumeninius lozungus, paskui apsimėtydavo sniego gniūžtėmis, išprausdavo vieni kitus sniegu, atbėgdavo į klasę ir griūdavo ant suolo kaip pailsę šunyčiai.

Pats to nejausdamas Žanas Kalmė šypsojosi. Minios jaunimo vis dar lenkė jį, raudona ir auksinė vitrinų šviesa švysteldavo jų plaukuose, dantys blyksteldavo jos pagauti, diržų sagtys, karuliai it veidrodžiai atspindėdavo tą vitrinų prašmatnumą. Žanas Kalmė jautėsi esąs devintam danguj. Kūnu gėrė spindulingą tų vaikinų ir tų merginų šilumą. Jų kraujas it koks svaigalas liejosi į jo kraują. Jis nesitvėrė savo kailyje iš džiaugsmo. Nusikvatojo. Jų akys uždegė jo žvilgsnį. Jų kvėpavimas atgyvino jo kvėpavimą. Vaikinuose šėlo syvai. Merginų kūnai tryško stebuklais. Žanas Kalmė traukė savin, mito, gėrė, stiprinosi jų gaivalingumu. Jis prisiminė save klasėje, po pamokų, kai mokiniai susigrūsdavo aplink jo piupitrą, apsupdavo jį ratu, lipte lipo prie jo, vartydavo jo knygas, klausinėdavo, lydėdavo per pertraukas į „Vyskupiją", kur triukšmingai gerdavo kavą, valgydavo raguolius, o paskui drauge grįždavo į Gimnaziją ir nulydėdavo jį iki mokytojų kambario, kur jis, Žanas Kalmė, įnirdavo tik labai trumpam: kolegos, nors jis juos gerbė, atrodė jam kaip kokie prižiūrėtojai, ir patys tėviškai prižiūrimi direktoriaus, vyriausiojo prižiūrėtojo; Žanas Kalmė dažniausiai bijodavo jį sutikti. Nuolatinis jausmas, kad suklydai, kad esi kaltas... Tuo tarpu jo klasės berniukai ir mergaitės, nenustygstantys, šviesūs, gydė jo baimes ir liejo jam į širdį savo jėgas.

Septynios valandos.

Žanas Kalmė ilgai stovėjo ant šaligatvio žavėdamasis ir svajodamas. Dabar tos grupės pamažu retėjo, pagyvėjimą pakeitė pritildyta turčių gatvės prabanga, kur galią akivaizdžiai perėmė madingų prekių parduotuvės ir juvelyrų vitrinos. Žanas Kalmė patraukė į „Sitį" suvalgyt picos, išgėrė taurę kjančio, užsisakė sūrio, ramiai perskaitė laikraščius. Vienišas? Visai ir ne. Jo taip

ir nepaliko tie gražių vaikų pulkai. O urna buvo oficialiai, municipaliai, dokumentaliai uždaryta už aukštų metalinių kolumbariumo virbų. Apskritai įsiviešpatavo tvarka. Reikės priprasti prie tos ramios laimės. Žiema žadėjo būti švelni ir ilga. Žanui Kalmė pasidingojo lapė, žebenkštis, laukinis padaras šiltam savo urve, o lauke sninga, sninga ant laukų ir miškų. Slėniuose rūksta kaminai. Dangus virš kalvų pajuodo, apledėjusiu keliu pravažiavo automobilis... Žiema jau reiškėsi, nors jai ir buvo priešinamasi. Jau žiema? Kokia žiema? Dabar tik spalis, ir ši diena nutolino Žaną Kalmė nuo jo kalėjimų. Jis klausėsi, kaip tas varinis ruduo, su jo išgraužomis ir pūvančiais lapais, užleidžia vietą didžiulei baltai ramybei. Tuščios gelmės vėrėsi toje šalyje, kur būriai apmirusių paukščių, pelėdų ir apuokų, ir elnių, šernų, barsukų, tų išlikusių senųjų amžių gyvūnų miškų tankmėse, kalbėjosi su juo savo gudria kalba. Jų pirmaprade kalba! Žanas Kalmė klausėsi, kaip jie rausia žemę – snukiu, kanopomis – ruošdami sau užuoglaudas žiemai. Nagai įkimba, snapai peša paklaikusių mulų kailio kuokštus, dūmų tumulai plaikstosi tarp globėjų medžių.

Kiekvieną rytą Žanas Kalmė dvejodavo, ką rinktis: „Žilet“ ar elektrinį skustuvą. Kai jausdavosi prastai ar būdavo neužtikrintas, naudodavo elektrinį skustuvą, kuriam nereikėjo vandens, – papildomas privalumas. Kai jausdavosi stiprus, imdavo „Žilet“. Nuo tada, kai įtvirtino urną kolumbariume, nusprendė nebedvejoti ir kas rytą *natūraliai* naudotis ašmenimis. „Žilet“ per daug ilgai jį provokavo. Gąsdino. Veikė jį gulėdamas savo mėlynoje dėžutėje. Bet pasiryžus ir to pasiryžimo laikantis,

reikėjo elgtis su juo labai apdairiai: skustuvas akivaizdžiai vis dar turėjo galių, o jo gebėjimas atgaivinti prisiminimą buvo ironiškai beribis. Vos jį pamačius, vos prie jo prisilietus, kaipmat išnirdavo šmėklos, o viena jų savo klaikiu, įtūžusiu balsu supurtydavo vonią, visą butą ir – dar baisiau – visą Žano Kalmė sąmonę. Dar vaikas, Žanas Kalmė šimtus kartų yra stebėjęs tėvą skutantis. Jis atsisėsdavo ant taburetės, per du ar tris žingsnius nuo daktaro, ir jam nenusibosdavo žiūrėti, kaip tėvas tiksliais apvaliais judesiais muilinasi veidą, keistai padengdamas jį baltomis putomis. Daktaras dažnai atsisukdavo ir, staigiai tiestelėjęs ranką, brūkšteldavo šepetuku sūnui per nosį, palikdamas ant jos kvapnų ruoželį baltų putų, kurį berniukas stengdavosi išlaikyti kuo ilgiau. Tada puldavo aštrinti skustuvą į tokį mažą įtaisą, pritvirtintą prie plokščios plieno dėželės, ir kai šis būdavo jau paruoštas, prasidėdavo pati skutimosi ceremonija. Ir tada daktaras beregint griebdavosi dramos. Jis išsiviepdavo, neva nuo skausmo, dviem kairės rankos pirštais patempdavo į šoną lūpas, keistai sudejuodavo, kai nusileisdavo prie smakro, ir jeigu įsipjaudavo, o tai nutikdavo gana dažnai dėl jaudulio ir dėl skubos, paduodavo Žanui Kalmė gniutulėlį sukruvintos vatos, pasilenkęs ir atkišęs kaklą, pasiūlydavo paliesti žaizdą, iš kurios sunkėsi plonytis raudonas kraujo siūlas, paskui išsišakodavęs po įdegusią odą keistomis vagelėmis. Tėvas pravirkdavo, šaukdavo, dusdavo, dėdavosi kenčiąs skausmą, ir vaikas, nors žinojo, kad tai tik suvaidinta scena, tėvo ir sūnaus santykių ritualas, skaudžiai ją išgyvendavo ir kiaurą dieną sunerimęs vaikščiodavo paveiktas tragikomiško daktaro mostagavimo. Sulaukęs amžiaus, kai jau pačiam reikėjo skustis, jis paprašė lygiai tokio paties „Žilet“ kaip ir jo tėvo. Sidabrinio! Tokioje pačioje mėlynoje dė-

žutėje! Ir šįryt niūriai žvelgė į dėžutę, kur glaudėsi tas šventas daiktas. Tiestelėjo ranką prie stiklinės lentynėlės po veidrodžiu, kuris ją perdėm ryškiai atspindėjo. Atidarė dėžutę: skustuvas ant šilkinio įdėklo blizgėjo. Mažumą pajuodęs sidabras. Paėmė jį kaire ranka, o dešine pasuko sraigtą rankenėlės gale, manipuliuojantį dviem ašmenų fiksatoriais: išlindo ašmenys, tamsiai mėlyni ir du balti kraštai, blizgantys, jie sublizgės labiau netrukus, kai jis juos pagaląs į odos plokštę. Žanas Kalmė kilstelėjo ašmenis aukštyn, suėmė juos dviem pirštais, šaltus ir mėlynus it nakties pranašas. Skustuvą padėjo į vietą, pakėlė plonus ašmenis prieš langą: jie gyveno savo labai sutelktą ir atskirą gyvenimą. Smurtingą gyvenimą. Žanas Kalmė žvelgė į juos dar valandėlę, paskui ilgai galando iš abiejų pusių ir vėl pagarbiai įstatė į skustuvą.

Šeštadienis, spalio 21-a: tai buvo paskutinės jo rytinės pamokos prieš rudens atostogas. Spalio pabaiga žadėjo būti graži. Vadinasi, jo laukia pasivaikščiojimai, svajonės siauruose keliukuose, peizažai. Žanas Kalmė pasižadėjo ne vieną kartą užkopti į Žora kalną, pasidairyti po jo miškus ir pievas. Ten jis skaitys knygas. Darys jų išrašus, ruošis naujam semestrui. Jis ramiai nusiskuto, nuvalė ašmenis, įdėjo skustuvą į dėžutę: iš atminties gelmių aiškiai išniro tėvo veidas.

Saulė, oras gaivus, parko medžiai ruduoja žydrynės fone. Žanas Kalmė mėgo ryto valandas. Miestas švariai iškuoptas. Šaligatvius užplūdę pulkai čirškančių žvirblių: kai jis laukė prie šviesoforo, pro atvirą automobilio langą jų alasas įsiveržė vidun it keistas linksmas pažadas. Už Katedros žvilga švelnus Sovableno girios ąžuolų auksas, o nedidukų fabrikų dūmai stačiai kyla į šilko dangų kaip įmantriai įrémintuose praėjusio amžiaus Lo-

zanos peizažuose, kuriais puikuojasi Sitė kvartalo antikvariatai. Geraširdžių žandarų brigada išgriuvo iš kareivinių ir susigrūdo į du sunkvežimius garsiai kvatodama. Kartą ankstyvą rytą Katedros bokštų papėdėje, palei atidengtus kapus, archeologinės tarnybos darbininkai išdėliojo Burgundijos vienuolių griaučius, fotografai rimtomis veido išraiškomis triūsė, statydami trikojus ir matuodami atstumą, lydimi smalsių praeivių žvilgsnių. Vakar Žanas Kalmė ilgai apžiūrinėjo išsiviepusias kaukoles ir jų tuščias akiduobes, dantis, kuriuos studentė valė griovio smėliu tiksliai braukydama šepetuku. Jam buvo paaiškinta, jog tai palaikai iš Aukštųjų Viduramžių: ant kalvos buvo kapinės, ir bažnyčia pastatyta ant jų kapų, o šiaurės rytų šlaite buvo vienuolių kapinės, dabar jos atkasamos ir fotografuojamos. Apniktas baimių, Žanas Kalmė pasilenkė ties griaučiais: sveiki, o dar tie tyliai besijuokiantys žandikauliai... Viena jo mokinių įbruko snapučio šakelę į žiojinčią didžiulę burną. Akimirką šviesios mažos burgundės kasos lietė išnirusio iš amžinybės šventojo kaulus.

Žanas Kalmė pastatė automobilį Gimnazijos kieme. Ant akmeninių suolų sėdėjo mergaičių ir berniukų grupelės. Nuaidėjo skambutis. Laiptais jis užkopė drauge su Fransua Klerku, kolega. Fransua Klerkas jam patiko, toks nepriklausomas, spausdinantis eilėraščius ir dėstantis prancūzų kalbą. Ant paskutinio laipto Fransua stabtelėjo:

– Gal susitinkam kurią nors dieną kitą savaitę? Paiškylautume. Galėtume nuvažiuoti tavo mašina prie Brua, pasėdėtume kur nors prie vyno taurės, kaip manai?

Linksma, rami Fransua Klerko šypsena ir pilkos akys bylojo: „Sutik, tu jau ilgokai ne savo kailyje, iškyla bus tau tik į gera, aš irgi norėčiau prasiblaškyti.“ Jiedu pasižadėjo susiskambinti

po pirmadienio, dar trupučiuką paėjėjo drauge koridoriumi, kuriuo skuodė vėluojantys mokiniai, paskui paspaudė vienas kitam ranką. Žanas Kalmė įžengė į klasę.

Prie Brua jie važiavo mažais keliukais, ir tų vietų grožis dar kartą pribloškė Žaną Kalmė. Eglės, pramaišiui su ąžuolais ir alksniais, kėlė savo juodas žvakes tarp rudo lapų vario. Pievos rausvėjo po pilka saule. Romių, apsunkusių karvių bandos traukė per ganiavas varpeliams skimbčiojant, kaip vaikystės eilėraščiuose. Tarp kalvų netikėtai išnirdavo kaimeliai su smailiomis varpinėmis: raudonos čerpės, žemi namai, sodybos, primenančios tvirtoves, jo mašina aplenkdavo traktorius, velkančius tonas burokų ir bulvių maišų, išrikiuotų tarsi vienuoliai ant vežimo pakylos. Vairuotojas pakeldavo ranką sveikindamas, kombinezonais vilkintys vaikai pamodavo skarele ar kepure su snapeliu. Tjeranas, Molondenas, Kombremonas... Vietovė darėsi vis kalvotesnė, paslaptingesnė: kelias įnirdavo į tuščias žalias erdves, miškais apaugę skardžiai atrodė suspausti ir tamsūs, tarp jų blaškėsi pulkai varnų. Žanas Kalmė mėgo tuos legendomis apipintus užkampius, kur po oranžiniu mėnuliu lakstė lapės. Vairavo neskubėdamas, ir bendru sutarimu abu draugai tylėjo. Jie buvo pakerėti tos rudens dienos: rudeniniais vėlyviais išmarginta žolė, rasa, aptraukta ūkanos, paukščiai, rusvai auksinės gyvatvorės, keliai, pranykstantys pašiauštame miške, laužų dūmai pašlaitėse, kur kelių darbininkai geria alų stovėdami ir juokdamiesi vaišina vieni kitus cigaretėmis. Jie leidosi Brua upės link: ji jau blykčiojo už žilvičių didelės žalios pievos viduryty. Kiek toliau – plūkaujantis rūkas. Upės vanduo mirguliavo

tarp šakų ir nendrių, srovė srauniai veržėsi žvilgėdama, visas kraštovaizdis spinduliavo tuo gaiviu švelnumu. O Žanas Kalmė stačiai svaigo, pakylėtas, kaip niekada laimingas, jis žvelgė į kelią, upę, mišką, į visą ūkanoje skendintį horizontą. Pastatę automobilį po tuopa, abu draugai priėjo upės krantą ir atsisėdo. Vidurdienis. Aidžiai suskambo miestelių varpai. Žanui Kalmė dingojosi varinis plaktukų šokis varpinėse ir nedidukės grįstos aikštės priešais bažnyčias, atvertos skliautinės durys, užlietos švelnios gatvės šviesos, o ant jų slenksčio nusiprausia ir užmiega rainas katinas...

Fransua Klerkas išsitiesė ant neaukštos žolės, užsimerkė, Žanas Kalmė žvelgė į jo subtilų veidą, pamažėle atsikratantį įtampos. Jo burną rėmino tamsi barzda. Paskui irgi išsidriekė ant šlaito, pečiais pajuto žemės šaltį, aštri sausa žolė kuteno kaklą. Fransua užsirūkė. Jis kažką niūniavo. Žanas Kalmė irgi švilpčiojo kažin kokią melodiją; saulei išsklaidžius rūką, mėlyname danguje išniro akinančios Fribūro Alpės. Užsimerkęs Žanas Kalmė valandėlę klausėsi Brua šnaresio. Jis buvo skubrus, tarsi šilkinis: toks amžinas plyšimas, sakytum, vanduo tolydžio stabteldavo, liaudavosi tekėjęs, išsiliedavo į visas puses, srovei glamonėjant pakrantės žolynus, o kranto tarpekliai, įdubos ir randai tyliai aimanavo. Žanas Kalmė jautėsi taip, lyg būtų to vandens brolis: jis sruvo juo, kirto jį, nešė per slėnį prie mišku apaugusių kalvų, prie ganyklų, prie Vokietijos miestelių, prie Reino... Fransua Klerkas nusipurtė, atsisėdo, dar ketvirtį valandos draugai šnekučiavosi saulėkaitoje. Paskui nuvažiavo palei Brua į Liusaną ir ten užsuko į užeigą papietauti. Tai buvo geležinkelio kavinė: ilga, keistu kampu per pusę skelta salė, jos šeimininkė buvo jauna ir provokuojanti, vyną nešiojo balsinga

prancūzė; pavieniai klientai valgė prie mažų staliukų: komivojažieriai, stoties tarnautojai mėlynomis palaidinėmis, o prie pat baro – staliukas gerai įmetusių triukšmingų lošėjų kortomis. Prancūzė linguodama vaikščiojo tarp staliukų, atžariai kreipdavosi į klientus, kvatojo. Žanas Kalmė valgė ramiai: vynas buvo geras, kepsnys kvepėjo čiobreliais ir lauro lapu, o pokalbis linksmėjo, ir tai veikė draugus maloniai. Fransua papasakojo apmaudžią istoriją, neseniai nutikusią vienam jų Gimnazijos kolegų: šis pradėjo rašyti laiškus dviem savo mokinėms, neišskiriamoms draugėms, tokioms žaismingoms katytėms – iš pradžių nekaltus laiškelius, paskui šelmiškus, paskui kaskart vis atviresnes eiles. Po to – keletas susitikimų prie vakarienės stalo: gražuolės ten pasirodė pusnuogės ir pasigyrė tuo. Klasė, nemėgusi to mokytojo, subruzdo. Fransua papasakojo, kaip direktorius tyrė tą reikalą ir kaip jo kolega į tai sureagavo: žiauriai baramas, jis susigėdo. Vienas eilėraštukų apėjo visą Gimnaziją, ir Fransua kvatodamas jį padeklamavo:

Nebūkite tokia žiauri, blondine,
O jūs, brunete, kupina klastos...

Mokiniai irgi juokėsi. Bet direktoriui tai visai neatrodė linksma. Jis pradėjo tyrimą, puolė grasinti.

– Tas vaikinas pametė galvą, – aiškino Fransua Klerkas. – Visai pakriko ir galiausiai rimtai susipainiojo savo meluose. Nebežinojo, kaip suktis. Skandalas kilo aną savaitę. Pamatysi, po atostogų apie tai žinos jau visa Gimnazija. Man gaila to nelaimėlio Verė. Vargšas senas fašistas. Su tokiu kaip jo snukiu tik paskui merginas ir lakstyti...

Ir Verė iš tikrųjų atrodė ne taip kaip visi: jo kaukolė buvo kietai įsprausta į pečius, tarsi prilydyta prie jų, ir jis priminė storą diržu suveržtą varlę, juolab kad dėvėjo žalsvai pilkus policininko marškinius. Bet vartė dideles liūdnas akis, kurios jaudino Žaną Kalmė. Kažin, ar tiesa, kad jis buvo išmestas iš internato už homoseksualumą? Apie jo asmeninį gyvenimą mažai kas buvo žinoma: rodos, buvo vedęs austrę ar vokietę, neaišku, daug jaunesnę už save moterį. Savo spintoje mokytojų kambaryje jis prismeigė iš „Štern" iškirptą Gudrunės Enslin[1], kraupios Baderio meilužės, nuotrauką. Šiurkštus geidulingas veidas po šviesių plaukų kupeta. Ji surengė padegimą, šaudė priešininkus, grobė bankus. Pastoriaus duktė, savaime suprantama. Verė visą žiemą buvo jos mokytojas Štutgarto licėjuje. Jai buvo septyniolika. Paskui ištvirkavimai, nusikaltimai, Baderio gauja, pasikėsinimai su granatomis, laikraščiai...

Verė taip ir liko toks keistas išdidumo ir nusižeminimo mišinys: varlės galva, striukos kelnės ir liūdni atodūsiai, – žiūrintis į pasaulį didelėmis gailiomis akimis; ieškodamas paguodos užsukdavo į „Vyskupiją" išlenkti taurelės kiršo. Apie ką gi Verė svajodavo priešais savo taurelę? Apie Baderio šutvės žudikę? Štutgarto pastoriaus dukterį, kurią jis vertė deklamuoti Lamartiną? Apie Prancūzų savanorių lygos[2] vaikinus, kurių jau nebesitikėjo sutikti Pomeranijos lygumose? Apie trumpas kelnaites

[1] Gudrun Ensslin (1940–1977) ir Andreas Baader (1943–1970) įkūrė revoliucinę teroristinę vokiečių organizaciją RAF (*Rote Armee Fraktion*, arba Raudonosios armijos frakcija, dar žinomą „Baderio gaujos" vardu).

[2] *La Légion des volontaires français contre le bolchévisme* (vadinamasis Prancūzų savanorių legionas, arba LVF), arba Vermachte paprasčiausiai *Infanterie Regiment 638*, buvo įsteigtas 1941 metų liepos 8-ą, praėjus 15 dienų nuo Operacijos *Barbarosa* (TSRS įsiveržimas į Vokietiją) pradžios.

ir pižamas internate? Apie tas dvi katytes, kurios jį paviliojo, paskui metė po tos istorijos su vakariene? Tikriausiai apie visa tai kartu, iš lėto, kaip vartomos mintyse ilgesio akimirkos, ir tos maišalynės kartėlis lenkė jo plačią kaktą prie raudonos staltiesės. Jis dievino viską vokiška. Žanas Kalmė dažnai kalbėdavo su juo apie poetus, ir, persiėmęs keistu švelnumu, Verė cituodavo Šilerio, Heinės, Kleisto, Jungerio kūrinių nuotrupas. Kartą vakare, susitikę gana vėlai, jiedu nuėjo išgert alaus į prirūkytą kavinę. Kai pro Verė praėjo labai jaunutė mergina, kurią už rankos traukė iš minios jos kavalierius, jis sušnabždėjo švytinčiomis akimis Gėtės eilutes:

Du liebes Kind, komm', geh mit mir
Gar schöne Spiele spiel'ich mit dir...[1]

Ir jo veidas kaipmat apniuko, slegiantis liūdesys sukaustė bruožus, tada Žanas Kalmė be jokios gėdos uždėjo ranką ant kvadratinės savo kolegos rankos.

– Kaip manai, jis visa šitai atlaikys? – staiga paklausė Fransua Klerkas, ištraukęs Žaną Kalmė iš jo svajonių. – Juk jis visai pamišęs.

– Manau, kad visų pirma jis kenčia, – atsakė Žanas Kalmė, prisiminęs Verė žvilgsnį. – Jis labai subtilus ir labai vienišas. Jam nepasisekė. Niekas neištiesia jam pagalbos rankos. Visi mes elgiamės su juo niekšiškai. Kai prasidės pamokos, mudu privalome jį padrąsinti. Retkarčiais su juo susitikti. Apginti jį.

[1] Eilutės iš J. W. Goethe's eilėraščio *Erlkönig*, pažodinis jų vertimas skambėtų taip: „Ak mano mielas vaike, keliauk su manimi! Kiek daug nuostabių žaidimų pažaisime su tavimi."

Ir jis pasižadėjo sau nuo kitos savaitės, nesvarbu, kaip elgsis Fransua, reguliariai matytis su Verė. Bet šio kolegos prisiminimai jam visą laiką kėlė sąžinės graužatį. Jis pasijuto truputį apgirtęs nuo vyno. Atsistojo, atsiprašė ir nuėjo į tualetą.

Koridoriuje buvo justi drėgmė, Žanas Kalmė perėjo juo neskubėdamas, patenkintas, kad valandėlę liko vienas. Po atšokusiomis nuo sienų plokštėmis buvo susimetę pelėsiai. Bet prie pat tualeto durų sustojo kaip įbestas, staiga jam pasidarė nejauku, kai išvydo tai, nuo ko plačiai išsiplėtė jo akys: prie durų, priešais jį, lėtai žingsniuojantį koridoriumi, po balzgana plikos plokštės šviesa, stovėjo tykodama, tikėdamasi jį įtraukt į pinkles, sudraskyt ir išsityčiot iš jo, surūdijusi skėtinė, kur vienui viena lazda, toks juokingas ir niekam tikęs daiktas, buvo atsukusi į Žaną Kalmė savo kumpą snapą. Žinoma, kad juokingas, senas daiktas, – visi taip pasakytų. Toks niekam tikęs medgalis, tik išmest jį į šiukšlyną arba sudegint, atsikratyti drauge su tuo surūdijusiu daiktu, į kurį jis buvo įstatytas ir už kurio visi tikriausiai užkliūdavo ir susižeisdavo kojas. Bet ne, jis čia stovėjo tikriausiai jau daug metų, ir Žanas Kalmė nepajėgė nukreipti žvilgsnio nuo jo šlykščių iškilumų. Tai buvo gumbuoto riešutmedžio lazda, tarsi supinta, maždaug metro dvidešimties centimetrų ilgio: ji dūrė į jį savo didžiulę rankeną, užsibaigiančią dideliu pumpuru – savotiška atsikišusia atauga, labai ryškiai matoma vyriškos varpos galvute, nuo kurios Žanas Kalmė negalėjo atitraukti akių. Kodėl jis pagalvojo apie savo tėvo varpą? Koks demonas įsimetė į tą koridorių ar į tą skėtinę, ar į tą tualetą, kur nuleidžiant vandenį jam nubėgo pagaugai per nugarą, ir kokią piktą dvasią jis pažadino už tų pelėsiais apėjusių plokščių, kad baimė ir pasibjaurėjimas sustingdė jį toje blausioje švieso-

je lyg nusikaltėlį? Tėvo varpa tiesėsi į jį per subadytą skėtinės žiedą: pirma pritvinkusi pilkšva galvutė, paskui pati išburkusi, gyslota, lenkta varpa, sutvirtėjusi ir nugludinta nuo naudojimo, nors nepraradusi nė trupučio savo šiurkštaus agresyvumo. Žanas Kalmė pamėgino nusiraminti nuleidęs akis prie lazdos koto – nužvelgęs ją iki apačios, kur ji užsibaigė juosvu guminiu antgaliu, vos teįžiūrimu skėtinės dugne. Tuščias vargas – žvilgsnis kaipmat sugrįžo atgal prie jos išburkusios dalies, prie išsišovusios blizgančios galvutės, atsisukusios į jį iš kokios gi ironiškos nebūties? Jo tėvo lytis, pamiršta Brua kavinės koridoriuje; ir reikėjo jam atvažiuoti kaip tik čia, kai buvo jau nurimęs ir išsiblaškęs, ir ateit į šitą visų pamirštą kavinę, pasijusti čia jaukiai; ir pereiti per tą niekam nežinomą koridorių nenusigręžus nuo jo pažemintų grožybių; ir galiausiai užeiti tą skėtinę, kur daktaras jo laukė: toks priminimas, nusikvatojimas, žaizda. Ir štai dabar, paralyžiuotas, gudriai įviliotas, Žanas Kalmė sunkiai kvėpavo prieš tą išbrinkusią tėvo varpos galvutę! Jis tiestelėjo virpančią ranką, susiturėjo, paskui nykščiu ir smiliumi suėmė kietą organą, perbėgo pirštais per gyslas, sugrįžo prie išsikišusios galvutės. „Egzorcizmas?“ – pamanė. Jam buvo gėda, siaubas apniko jį dėl to savo rankos judesio, bet jis vis tiek čiuopė toliau. Staiga, tarsi nupurtytas elektros, atitraukė delną ir užsidarė tualete. Veidrodyje jo veidas buvo pilkas. Paskui grįžo prie Fransua Klerko, kuris ramiai skaitė vietinį laikraštį.

Praslinko kelios valandos, gulėdamas lovoje, prakaitui žliaugiant pažastyse ir nuo kaktos, Žanas Kalmė slogiai sapnavo apžėlusį kalvos šlaitą, kur kažkoks buivolas badė platėjančiais

ragais viską, kas tik aplinkui judėjo. Toks afrikietiškas buivolas, jis matė jį kol kas prastai, tačiau žinojo, kad jo akys priplūdusios kraujo, ragai – lyg kiaurai skrodžianti lyra, liemuo keistai išplatėjęs į gelsvą kamuolį, kuris sulig kiekvienu pašokimu darėsi vis kietesnis ir piktai badė praeivį. Žanas Kalmė surizikavo leistis į dykrą uolos papėdėje. Raguotas kamuolys nusitaikydavo į jį, užpuldavo, įdurdavo, žiauriai sutrenkdavo. Žanas nešaukė. Prie jo prišoko skėtinė ir užsklendė jį savo surūdijusiame žiede... Jis nubudo taip, lyg būtų įžengęs pro duris vidun: tėvas sėdėjo fotelyje priešais jo lovą. Ne. Tai buvo tik krūva bylų, ant kurių stovėjo sena atostogų nuotrauka. Jis šoktelėjo kaip spyruoklė, paskui ir vėl atsigulė, pasirąžė be jokio malonumo. Tačiau prisiminė gaivią Montua kolumbariumo urnų gerovę. Jo ausyse beregint saldžiai suburkavo balandžiai. Plunksnų šiugždesys. Auksinės, šiltos paukščių glamonės. Pūkuoti apsikabinimai, meilės žaidimai, apsimestinis priešinimasis, staigūs šuoliai, bėgimas, puolimai, juokingi šokinėjimai, išsisukinėjimai, rausvo perlo letenėlių susikibimai, pilku auksu pasmailintų snapų dūriai, purkštavimai ir trynimasis snapais, meilinimosi bučiniai, susipykimai.

Visa kripta budo. Mirusieji visi kaip vienas kėlėsi iš pelenų. Buvo tarp jų švelnių ir tviskančių, minkštų kaip geidulingi jo vizijų paukščiai. Buvo žiaurių. Prižiūrėtojų. Sąskaitų tikrintojų. Buvo ir tiesiog baltų pavidalų, išlindusių iš savo urnos it kokie milžiniški soliteriai, ir Žanui Kalmė norėjosi staugt iš gailesčio regint tuos švytinčius pavidalus su puikiai atpažįstamomis galvomis.

Paskui jis vėl nugrimzdo į miegus. Dabar išvydo kaminą saulės nutvieksto, dangaus žydryne uždengto mauzoliejaus vi-

dury. Jis ėjo per tokią upių šalį, kur vėrėsi mokyklų kiemai, užplūsti nuovargio nepažįstančių paauglių. Paskui ir vėl sutiko tą vaidingą bulių. Ir, kaip visada jo sapnuose, tas monstras žvelgė į jį nuo skardžio ar nuo kalvos, ar nuo bedugnės krašto, – staiga jo masė užgriuvo Žaną Kalmė, žinantį, kad turi ištverti tą nuotykį su humoru ir dvasine stiprybe, kurią, reikia manyti, įkvepia dievai. Tie dievai, kurie saugo mažų žmogelių laimę nuo juodo jų bėdų kranto iki to balto kranto, kur žvilga akinantys ašmenys.

II

Dioniso dvasia

Kam gi turėjo būti keliai man laikyti
ar krūtys man žįsti?

Job 3, 12

Atėjo Kalėdos.

Žanas Kalmė pasislėpė nuo žmonių.

Įniro į rutiną, į savo šeimos įpročius, į truputį įtartiną Liutri šilumą, į nerimo pritvinkusią motinos meilę, į muziką, bendrus pasisėdėjimus prie stalo, į varpų skambesį.

Buvo papuošta eglė, kaip ir kiekvienais metais, kiek jis save prisimena. Buvo jo seserys, broliai ir įsidūkusių sūnėnų klyksmas, dovanų melancholija, akys, blizgančios ašaromis žvakių šviesoj. Buvo tuščia tėvo kėdė. Buvo didysis laikrodis karstą primenančiame futliare už tos jo šmėklos.

Atėjo gruodžio 31-oji.

Žanas Kalmė atsigulė į lovą.

Rytojaus dieną išėjo pasivaikščioti prie ežero. Ir vėlei tas šleikštokas žiemos saulės sušildytos pakrantės švelnumas. Soduose žydėjo mimozos. Už aprasojusių oranžerijų stiklų puikavosi gvazdikai, begonijos, ciklamenai – tokios rausvos, truputį gąsdinančios dėmės, lyg kruvini tamponai po šiltu stiklu. Palmės stiebėsi į mėlyną dangų tarp eglių ir plikų platanų. Žmonės vaikštinėjo alėjose, vilkdami koją už kojos. Liutri krantinės kavinėse aperityvas jau buvo geriamas lauke, o moterų lūpos buvo praviros, sodrios, kokios jos būna pavasarį „Pakrantės“ terasose.

Žanas Kalmė pabuvo Tuopose su motina, paskui pėsčias pargrįžo į Lozaną. Mąstė apie tą seną namą po medžiais. Kokia tyla šiandien tvylojo didžiajame saulės užlietame kambaryje, kur motina leisdavo dienas tarp didžiojo laikrodžio ir ežero, žvilgančio prie Savojos kranto. Pajuto švelnų gailestį tai pilkai moterytei, visiškai nebeturinčiai ką veikti, sutrikusiai, bidzendavusiai iš virtuvės prie savo fotelio su arbatinuku rankoje, paskui atsargiai įsipildavusiai arbatos, graužsaid sūrius šiaudelius ir nuolat atsiprašinėdavusiai, kad su nauju dantų protezu kramto per garsiai.

Jis iki šiol taip ir nepažinojo tos moters. Jam buvo jos žiauriai gaila. Ji irgi, labiau nei bet kuris jų, buvo engiama to tirono ir palūžo, sužlugo. Ji tylėdavo. Tačiau liūdna jos šypsena viską pasakydavo. Ji nė karto niekam nepasiskundė, o daktarui iškeliavus liko nusiaubta kaip priešo sugriautas miestas. Ji atvertė senus nuotraukų albumus. Neverkė. Tik sėdėjo tam fotely su atverstu albumu ant kelių, įdūrusi sustingusį, pasiklydusį žvilgsnį į lango šviesą, kurios nematė, kurioje įžiūrėjo šmėklas, kitados užpildžiusias jos praeitį. Ak, ta iš pareigų atleistos samarietės dalia. Gailestingoji seselė, pamiršta visų apleistoje ligoninėje. Liutri jau gaubė vakaras, ir ji tikriausiai sėdi toje pačioje vietoje, raudonai nutvieksta saulėlydžio, įsmeigusi negyvą žvilgsnį priešais savo atšalusį arbatinuką. Ponia Žana Emė Kalmė, mergautine pavarde Rosjė. Ji atkeliavo iš Jura papėdėje pasiklydusių kaimų, buvo tarnaitė, paliko ūkius, ganyklas, avides ir tapo tėvo tarnaite. Žana! Mano akinius! Žana! Mano lagaminą! Mano lazdą! Kavos! Tu nemoki auklėti vaikų. Ir visiškai nemoki gaminti maisto, aš negrįšiu pietų. Bet lauk manęs. Tu tam ir sutverta, Žana, – laukti manęs.

Tavo rankos maišė tą sriubą, išvirė mėsą, atkimšo butelį. Aš neateisiu. Einu kur noriu. Aš – šeimininkas. Aš atveriu pilvus. Kapstausi vidaus organuose, pjaustau. Aš grasinu, guodžiu, gydau, suteikiu viltį, budžiu prie mirties viešpatijos vartų. Ir vargšė mirtis nedrįsta pasirodyt! Ji atsitraukia, kai pasirodau aš, ji užsiglaudžia savo valdose! Aš pjaustau, sužnybu, naršau, atstatau, pritvirtinu, ištraukiu, užsiuvu, aš – nenuilstantis kareivis, samdomas šauktinis, legionierius, dink iš akių, mirtie, tu nebaisi. Tad, supratote, duokit man ramybę su savo tvarkaraščiais ir apgailėtinomis minomis, čia visos teisės – mano, karys, gyvenimo šeimininkas – aš, jums belieka laukti manęs ir man paklusti. Žana nukrausto nuo stalo nepaliestą maistą ir eina gultis viena į didžiąją lovą. Visą vasarą Žana laukia daktaro, besikaujančio su mirtim kalnuose ir slėniuose. Vaikai pargrįžta, vėl išvyksta, vasara baigiasi, užleidžia vietą klampiam rudeniui, žiemai artėjant ežeras ima dvokti pašvinkusia žuvim. Žana jau rengiasi Kalėdoms, Naujiesiems metams, ji varto senas nuotraukas. Žana Kalmė. Mano motina. Aš buvau jos jauniausias ir mylimiausias, jos pagrandukas, jos paguoda ir džiaugsmas. Jos žalia žolė. Jos grynas oras. Bet galiausiai ir aš pabėgau, nebegrįžau į Tuopas. Reikės dažniau jose lankytis. Jos paguoda. Jos džiaugsmas. Aš pergyvensiu ją. Ji numirs kambary su didžiąja lova, smulkutė, susiraukšlėjusi, ant krūvos pagalvių, ant baltų pagalvių iš dainos. Sudie, mama, švelni jauna mergaite iš apsnigtų kaimų. Tave sudegins. Gėlės bus tos pačios, tie patys, kaip ir rugsėjį, vainikai. Tie patys pagarbiai liūdintys veidai. Tie patys lengvi pusryčiai „Poilsyje“ ir baltas vynas, arbata, vamzdeliai, ploni vafliukai, o po savaitės vieną gražų vakarą tavo vaikai susės už stalo Tuopose prie Lai-

dotuvių biuro katalogo ir išrinks jame tau urną. Sudie, mama, švelni, santūri mergaite iš Juros, eidama į bažnyčią tu drebėjai, ir dangus tau užgriuvo ant galvos...

Sausį prasidėjo pamokos.

Pedagogų posėdžiai, krūvos sąsiuvinių taisyti. Siaubinga nuobodybė.

Praėjo mėnuo. Nieko naujo. Paskui atėjo vasario 21-a, ir Žanas Kalmė susipažino su Katyte.

Tada pamanė, kad jį apniko Dioniso dvasia.

Buvo penkios valandos po pietų.

Peržengęs „Vyskupijos" slenkstį, Žanas Kalmė pamatė Katytę, sėdinčią jo pamėgtoje vietoje. Žengė kelis žingsnius jos link, sakytum, irgi ketino atsisėsti prie lango, kamputyje, kur šviesa švelni ir maloni. Katytė! Ji nežvilgtelėjo į jį. Bet jis iš karto davė jai tą vardą: taip suveikė magijos dėsnis, beregint panėręs jį į paslaptingą ir beprotišką Dioniso misterijų džiaugsmą. Ji vilkėjo geltonai baltais katės kailinukais, ant prasegto kaklo – visa raizgynė karolių. Plaukai veržėsi iš po geltonai balto katės kailio kepuraitės. Aukso spalvos plaukai, bronziniai plaukai. Palenkusi veidą ji kažką mezgė iš baltos vilnos ir buvo nusimovusi žiedus, kad netrukdytų: akmenys, juosvas metalas žvilgėjo ant raudonos staltiesės priešais, greta pusiau nugerto puodelio pieno.

Jis matė ją pirmą kartą. Gal niekada daugiau nepamatys. Atsisėdo prie gretimo staliuko, priešais. Su plakančia širdim, džiaugsmu širdy nenuleido nuo jos akių, jautė, kaip atgiję fontanai ištryško jo viduj, kaip atsiveria aidžios bedugnės, į kurias krenta tūkstantmečių akmenys. Kalnų vėjas švilpauja pušų vir-

šūnėse, o jūros vėjas lenkia figmedžio šakas. Jis stovi plika galva, nešamas tų jėgų, pakylėtas, išsviestas, syvai verda jo kraujyje, jį purto naujos nuotaikos, žvaigždėti dangūs, liepsnojantys vulkanai, versmės, audros, raguočių bandų grūstys, ožkos, šuoliuojančios ant gėlėmis kvepiančių šlaitų, – visi tie vaizdai užvaldė jį, liejosi per kraštus ir vėl telkėsi jame, pripildydami stingaus ir stebuklingo transo.

Katytė pakėlė akis. Džiaugsmas ir nudegimas! Įdūrė į jį akis: du variu apvedžioti smaragdai, sodriai žvilgantys vėlyvos popietės šviesoje.

Ji vis dar žvelgė į jį, ir, pats dėl to nustėręs, jis kreipėsi į ją pirmas:

– Jūs mezgat gražų daiktą! Atrodo labai minkštas...

Katytė nenustebo. Nusišypsojo, ir jos atsakymas buvo toksai pat paprastas, koks nuostabus buvo jos atsiradimas.

– Tai mezginys, – pasakė ji. Ir šypsojosi toliau.

Žanas Kalmė atkreipė dėmesį, kad, šypsodamasi kaip katė, ji lyžtelia rausvo liežuvio galiuku apatinę lūpą, ir ši pradeda blizgėti.

– Kokia šviesa! – pasakė jis ir pasirąžė, o tarškynės, fanfaros, fejerverkai ir būgnai nesiliovė gaudę, jie aidu atsimušinėjo jo kaukolėje, skelbdami viesulingą šventę.

– Ir jums patinka šitas geltonas dangus? – paklausė Katytė, padėjusi mezginį ant staliuko ir maudamasi žiedus, prieš tai patrynusi pirštus.

– Šitas geltonas dangus, – pakartojo Žanas Kalmė, – šitas geltonas ir šitas rausvas dangus. Tarsi agatas... O šilta kaip pavasarį.

Ir jis iškart išvydo, kaip skleidžiasi pumpurai, kaip syvai teka kamienais, kuriuos aptūpė bitės, elniukai užsiglaudė vešlioje

žolėje. Stebuklas vis dar tęsėsi. Katytė ramiai tyrė žvilgsniu, tarsi norėdama užtvirtinti atmintyje Žano Kalmė bruožus, ir jo netrikdė jos dėmesys: priešingai, jam buvo malonu jaustis gręžiamam tų žalių, blyksinčių akių, kurios rodė susidomėjimą, ramų, be jokios skubos. Jis džiūgavo. Raudonos staliukų staltiesės uždegė žarijas palei visas sienas. Saulės spinduliai, laužomi cigarečių dūmų, išruožavo tą prieblandą iki pat baro. Duslus gaudesys toje švelnumo ir įtūžio pritvinkusioje oloje liūliavo širdis. Kokia jėga sklido iš tos merginos? Koks burtininkas suteikė jai, sėdinčiai prie to lango, kavinėje, kur Žanas Kalmė kasdien praleisdavo po kelias valandas, šitą galią? Saulė išbraižė Merseri gatvės stogus oranžiniais ruožais, Katedra atrodė lyg deglas dangaus fone. Katytė baigė gerti pieną, rausvas liežuvio galiukas vėl perbėgo per putlias lūpas.

– Jūs dažnai lankotės šitoje kavinėje? – paklausė ji. Žanas Kalmė laukė šito klausimo: sakytum, pats jo banalumas laidavo tą nepaprastą sutarimą, kuris atsirado tarp jųdviejų.

– Kasdien, – atsakė Žanas Kalmė. – Bet jūsų niekada nepastebėjau.

– Aš iš Montrė. Šiandieną išsinuomojau kambarį šitam kvartale.

Žanas Kalmė norėjo paklausti, kodėl ji išvyko iš Montrė ir ką ketina veikti Lozanoje. Bet žinojo, kad visa tai jam atsiskleis savaime. Kerai nesiliovė: Montrė su prabangiais, figmedžių ir apelsinmedžių sodų apsuptais saulėtais jo viešbučiais, eglėmis apaugusių kalvų papėdėje, perlais siuvinėtų turbanų ir „Rols-roisų“ Montrė priešais dantytas it pjūklas Alpių viršūnes, miestas, kurį nesibaigiantys stebuklai paverčia siurrealistinėmis kapinėmis: čia angliškai balkanišku atviruku, čia baroko teatro

uostu, čia Rytų Ekspreso lankstinuku, čia salonine šveicariška Ali Babos ola. O Katytė ką tik išniro iš to rezervuaro pastumta kalnų ir vandens dvasių, kurios ją įkvėpė ir gynė kaip savo paslaptingą vaiką!

Katytė užsimovė visus žiedus: afganiškus, arabiškus. Sumetė mezginį ir siūlus kaip pakliūva į nediduką krepšelį, slystelėjo per visą suolą palei staliuką ir atsistojo.

– Jūs neinate? – paklausė lyg niekur nieko.

Žanas Kalmė padėjo pinigus ant raudonos staltiesės ir nusekė paskui ją. Atvėrė jai duris, ir saulėlydis apsiautė juos raudonomis liepsnomis. Viskas degė: į miestą vedantis Besjė tiltas, visi Burg gatvės langai tapo Archimedo veidrodžiais. „Vyskupijos" bokštas, tokia tamsi kvadratinė masė dangaus fone, buvo karūnuotas žarijų tarsi eretikų pilių griuvėsiai, o Katedra priešais juos, tokia žvakių ir rausvų patrankų puokštė, svaidė į dangų savo raketas.

Jiedu žingsniavo Sitė link. Žanas Kalmė žvelgė į nediduką apvalų Katytės krepšelį švelniai suirzęs. Ji juo mosavo priešais jį: tasai krepšelis – vaikystės įsikūnijimas, mišku traukiančios Raudonkepurės lobis, svajonių kraitis, mamų rūpinimasis vienišomis močiutėmis: mergytė, avinti mažais bateliais, leidžiasi ristele po didžiuliais medžiais, pamažėle užslenka vakaras, tankmė tirštėja, atbėga vilkas. Ir ji, Katytė, irgi neš savo paplotėlį ir puodynėlę sviesto į miško tankmę. Savo dovaną. O gal ji jau atidavė ją?

Ji sustoja priešais vienas duris Priekinėje Sitė.

– Čia, – sako, ir Žanas Kalmė seka paskui ją koridoriumi, atsiduodančiu šviežiu cementu. Budinti lempelė tiksi savo minutes. Antroje laiptų aikštelėje Katytė sustoja.

– Čia, – pakartoja ji, ir Žanas Kalmė įeina paskui ją į didelį raudono vakaro užlietą kambarį.

Lova, kėdė. Prie sienos ant grindų – atidarytas lagaminas, kur sumesti drabužiai ir šūsnys popierių. Katedros varpai suskanta skambinti šešias. Jis dar tik valanda pažįstamas su Katyte, o ši jau pluša virtuvėje, jis girdi ją barškinant puodelius, pilant į prikaistuvį vandenį.

– Nenuobodžiaukite, – šūktelia. – Nueikite pažvelgt prie lango, ten gražu.

Ten iš tikrųjų gražu: Gimnazijos kiemas, didžiulė guobomis apsodinta esplanada, o už jų – senoviškas Berno stiliaus fasadas ir didelis rudų čerpių stogas. Direktoriaus ir sekretoriato šviesos dar dega. Žanas Kalmė pasitraukė nuo lango ir atsisėdo ant vienintelės kėdės. Paskui Katytė atnešė ant padėklo mažą kavinuką su dviem mažylyčiais puodeliais. Ji vis dar buvo su ta pūkuota kepuraite ir geltonai baltais kailinukais.

– Pasitraukit, – linksmai pasakė ji. – Jūs užėmėte vienintelį šitų namų stalą!

Ir padėjo ant kėdės padėklą su kavinuku, o Žanas Kalmė atsisėdo ant lovos. Lova buvo plati, uždengta aukso spalvos apklotu. Jis smuktelėjo į jį patenkintas. Katytė nusivilko kailinukus ir pakabino juos ant lango. Tada išpilstė kavą į du lėliškus puodelius ir atsisėdo ant tos plačios lovos šalia Žano Kalmė.

– Džiaugiuosi, kad tai jūs, – pareiškė. – Aš įsikūriau čia šią popietę, ir man reikėjo atšvęsti su kuo nors įkurtuves. Džiaugiuosi, kad tai jūs. Į jūsų sveikatą.

– Į jūsų, – atsakė Žanas Kalmė ir nužvelgė kambarį, užlietą raudonos saulės: taip Velso junga varsto akimis iš Indijos atplaukusio galiono triumą. Tuščias kambarys, kurį paskutiniai

spinduliai nuspalvino rubinais ir variu. Jie gėrė kavą. Sutemo. Žanas Kalmė nejautė poreikio kalbėti. Atsidavė jį užvaldžiusiam gaiviam švelnumui. Katytė neuždegė vienintelės kambario lempos. Kai jis suprato, kad ta slėpinio ir švelnumo įtampa neišsisklaidys, paliko ją: jau ties slenksčiu ji priėjo prie jo, prispaudusi rankas prie šonų, ir pažvelgė klausiamai.

– Taip, – atsakė Žanas Kalmė, – aš dar ateisiu.

Katytė priėjo dar arčiau, jis įtraukė su gaivia naktim, trupučiu prakaito ir žiedadulkėmis sumišusio cinamono kvapą, ilgi jos plaukai kuteno kaklą, skruostus. Tada pasilenkė prie jos ir pabučiavo paskubom į kaktą, tarsi ji būtų išsigandusi maža mergaitė, kurią reikėjo nuraminti, ir nuo to bučinio abudu suvirpėjo.

Ateinančiomis dienomis raudoname kambaryje, kur stovėjo tik auksinė Katytės lova, padaugėjo įvairiausių daiktų. Pirmiausia tai buvo geltonas kumščio didumo akmuo, kurį šeimininkė nusprendė padėti ant tos vienintelės kėdės prie lovos. Paskui ant pagalvės atsirado gulbės plunksnų. Dar vėliau išdygo išklerusi komoda, o ant jos – ąžuolo lapai, peiliukas su penkiomis geležtėmis, amžiaus pradžios pašto atvirukai, įskeltu stiklu laikrodis su grandinėle, sena arbatos skardinė su pilies ir ežeriuko viržiais apaugusios kalvos papėdėje vaizdu. Tada atėjo eilė juodai nudažytai supamajai kėdei, mažam suoliukui ir apvaliai pagalvėlei ant jo, kurioje Katytė vąšeliu išnėrė violetinę sraigę.

– Apstatinėju kambarį, – aiškino ji juokdamasi. Bet kokie lengvi buvo daiktai laimikiai, kuriuos ji parsinešdavo iš pasivaikščiojimų! Plunksnos ir lapai tarsi tvyrojo ore. Komoda pri-

minė lėlės žaislą. Pageltę atvirukai buvo tarsi iš Meliuzinos[1] krautuvėlės galinio kambario. Geltonas akmuo švytėjo lyg filosofinis akmuo. Krėslas kvietė vaikus, avinčius aukštais aulinukais, į bungalo terasą suptis be perstojo priešais didžiulį, pilną katalpų sodą, kur tekėjo upelis – narcizų veidrodis. Suolas laukė ponios su skėčiu.

– Iš kur tu visa šitai iškapstei? – paklausė Žanas Kalmė.

– Nežinau. Radau turguje. Gelbėjimo armijoje! Ir tu galėtum su manim tenai nueiti. Jų parduotuvėje yra visko. Ten dirba tokia senutė seržantė, mudvi pažįstamos jau savaitė, ji nuleidžia kainą, tokia maloni, atidėjo man karišką milinę. Kapralo kapotą, su galionais, su velke, su viskuo! Ir federalinis kryžius ant alavinių sagų, pamatysi, koks jis gražus! – Žanui Kalmė patiko tas jos linksmumas. Ir kad ji kiaurą dieną vaikšto. Jis paklausdavo:

– Ką veikei šiandien po pietų?

– Mezgiau kavinėje.

– Kokioje kavinėje?

– Nežinau. Nei labai didelėje, nei labai mažoje, prie Ripono aikštės. Toks rudas namas. Paplepėjau su tokiu tipu, jis buvo liūdnas ir pavaišino mane pomidorų sultimis.

– O paskui?

– Paskui pasivaikščiojau universalinėje parduotuvėje. Peržiūrėjau plakatus.

Kaip tik šitaip ir buvo. Ji svajojo. Sustodavo. Vėl eidavo. Apsilankęs pas ją rytojaus dieną po pažinties, Žanas Kalmė vis

[1] Mélusine – legendinė Puatu, Alzaso, Lotaringijos, Šampanės, Liuksemburgo ir Vokietijos moteris, dažnai pristatoma kaip fėja, atsiradusi iš Viduramžių liaudies bei riterių pasakų.

klausinėjo, ką ji veikia, iš ko gyvena. Į tokius klausimus ji neatsakinėjo. Ji turinti truputį pinigų, o už kambarį moką tėvai. Kokie tėvai? Ji išsisuko nuo atsakymo, tebesvajojo, išsigalvodavo keistus ir paslaptingus giminystės ryšius, nesavanaudišką bendravimą, sugrįžimus į švytinčius andainykščius, būtus gyvenimus, salas laike, keliones. Viskas tose jos pasakose buvo išgalvota ir viskas buvo tikra. Ji sklandė akivaizdžioje švelnioje laimėje, kuri tebekerėjo Žaną Kalmė. Kas ji tokia, svarstydavo jis dieną. Jis vedė pamokas, jausdamas augant nekantrumą, kuris jį jaudrino, ir kai ateidavo tas rausvas ir geltonas metas dienai baigiantis, išgirsdavo spragsint Dioniso deglus, bučiuojantis peizažą, kunkuliuojant versmes. Pašėlusios, syvų ir saulės pritvinkusios moterys šoko aidžiuose kubiluose, ir Žanas vėl pajusdavo tą deginantį džiaugsmą, kuris užvaldė jį tą akimirką, kai jis išvydo Katytę.

Ji buvo vardu Tereza Diubua. Jos tėvas mirė kalnuose. Buvo pradėjusi mokytis Dailės akademijoje. O paskui pasirinko laisvę. Šeštadieniais grįždavo į Montrė ir sekmadienius praleisdavo su motina. Tereza buvo Katytė. Toks dėsnis. Magija. Tai kuriam galui drumsti džiaugsmą smalsumu?

Vieną vakarą Žanas Kalmė aptiko ją kabinant plakatą ant sienos virš lovos. Toks plauką pašiaušęs žvėris – katė, susitaršiusi mergina, pantera, pasiruošusi pult iš miško ar iš bedugnės, ar iš kažkokių juodų užtvarų, kur virpa jos pamėkliškas atspindys. Stovėdama ant auksiniu apklotu uždengtos lovos Tereza niovėsi su nepaklūstančiu popieriaus lakštu, kurio viršų pavyko pritvirtinti prie sienos, bet nuotrauka įnoringai vyniojosi atgal, panteros letenos juokingai atsidurdavo jai ant galvos, ta tamsi praraja už jos mažėjo, raukėsi, traukėsi it Šagrenės oda, kurią piktasis

burtininkas jai užmovė tarsi juodą blizgantį galvos apdangalą. Tačiau kairei Katytės rankai pavyko sutramdyti tą pašėlusį ritinį, ir du tvirti pirštukai suėmė spraustuką, gulėjusį ant pakelto kelėno. Pirštukui tvirtai spaudžiant smaigalį spraustukas sunkiai lindo į sieną. Dviguba operacija. Dabar Katytė žengė žingsnį, du atgal, švelniai perbraukė delnu glotnų paviršių, ir moteris žvėris, mergina tigras, maža patelė vampyras, išsiveržusi iš subraižyto kalėjimo, atspindėjo jos veidą popieriaus veidrodyje.

– Kaip gražu, – tarė Katytė.

– Gražu, – atsakė Žanas Kalmė. Ir puikiai nusiteikęs atsisėdo į supamąją kėdę. Džiaugsmas ir narsa! Mažytis padėkliukas, pasakos kavinukas, nykštukiniai puodeliai. Ir tu, kava, mūsų krūtinėse. Mūsų, greta susėdusių, pilvuose, taip artimai susijusiuose, kiekvienas geriame, tarsi iš stebuklingo kraterio, iš savo mažylyčio puodeliuko...

Vieną vakarą Žanas Kalmė masturbavosi, ir, susitikus su Tereza, kuri žvelgė į jį tyromis akimis, jam pasidarė gėda. Ji buvo pasipuošusi sudėtingais vėriniais, žiedais, o metalinė grandinėlė ant galvos tvirtino skersai supintą kasą. Žanas Kalmė prisiminė tėvo žvilgsnį: kažin ar ji, švelnioji burtininkė, žino ką nors apie tą užsiėmimą? Jam tapo smalsu: o kas, jeigu ir ji – įtempusi plaštaką, lipniu pirštu nakties piene? „Vyskupijos“ šviesa teikė paslaptingumo vienišų jos lankytojų veidams, sakytum, už jų juodai žvilgėjo sienų paneliai, tokie neperprantami veidrodžiai. Žaną Kalmė suėmė būtoji panika. Kokia gi dar drama jo laukia tėvui numirus? Jis prisiminė keistą ketvirtį valandos iš tos nakties: įsivaizdavo, kaip Katytė kyštelėjo pieno butelį sau į pižamą

ir šildė jį tarp kojų. Tada pats suėmė dešine ranka savo varpą, saldybė ištryško nieko jam neskubinant. Baudžiantis tėve, dink! Aš net nepagalvojau apie tave. Dabar Tereza laisto mane žaliu savo žvilgsnio vandeniu, apvalus vario žiburiukas blyksteli vyzdžio vidury, ir iškrakmolytos nosinės, padėtos po pagalve Liutri, kvapas staiga atgyja, ant sienos ūmai išnyra raudonas veidas, o žiaurios akys dega, tačiau tas kvapas malonus, tos kančios džiugina, tos bjaurastys, besitaikančios užgauti tave iki širdies gelmių, tik užkrečia dar tyresniu džiaugsmu. Katytė *žino*, Žanas Kalmė tuo neabejojo, bet juto dėl to tik dar didesnį pasididžiavimą. Vienas Terezos žiedų blykstelėjo saulėje. Akmuo geležiniame apsode priminė kraujuojančią uogą.

– Gerai miegojai? – paklausė Katytė.

Žanas Kalmė žiauriai išraudo. Prasideda. Bet ne, reikia jaustis laimingam. Jo mėlynose gyslose užvirė kraujas. Siaubingas klyksmas perplėšė uolas anapus scenos.

– Kaip tu miegi? – vėl paklausė Katytė. – Ant kurio šono? Ar pakiši rankas po antklode?

Ir svajingai pridūrė:

– Norėčiau pamatyti tave miegantį, Žanai. – Paskui svajingai pakartojo: – Tave miegantį. Tave miegantį. Bet tai, ko gero, užgaida. Ir vis dėlto nuo tada, kai mudu pažįstami...

Žanas Kalmė prisiminė „Aukso asilo“ burtininkę. Nejau ir jis bus paverstas kankinamu keturkoju? Jis dar šįryt skaitė tą tekstą vienoje klasėje. Apie arklidę, kur Liucijus buvo apdaužytas kumščiais. Nejau jis bus paverstas gyvuliu tos auksakasės burtininkės? O kodėl ne? Ir jis mielai įsivaizdavo esąs atiduotas pasakos fėjos galiai. Pamfilės. Ir Kirkės. Ir Morganos. Visų tų tamsos mediatorių. Ir tavo, baltai geltoni kailinukai, ir tavo,

lapo, vaiskaus sodo, Alpių nakties žvilgsni? Kas šaukia iš sienų gelmių? Kokia pelėda, koks pamišęs nuo mėnesienos gyvis šaukia nerimstančiose gyslose? Žanas Kalmė regi rutuliukus, vario žiburėlius, nutvieskiančius Katytės vyzdžius. Bet ar ji mylisi? – svarsto jis. Kas niokoja jos mažąjį krepšelį? Jis, turėjęs reikalų vien su kekšėmis, su varganomis driskėmis, įsivaizduoja tamsų Katytės plyšį, tą švelnią medaus vagą, kurią jis lietė tik nuvalkiotų, pavargusių prasčiokių, įsivaizduoja, kaip pirmą kartą kiša ranką į Terezos kelnaites, paliečia švelnią šiltą veją, nusileidžia iki angos, išleidžiančios tą baltą skystį, kaip pasilenkia ties glotniu įlinkiu, paliečia lūpomis tas garbanotas samanas...

Kavinė buvo pilna jaunimo, žaidžiančio kortomis ir šachmatais. Dešimt minučių po penkių. Keletas mėlynais kombinezonais vilkinčių darbininkų valgė sumuštinius ir gėrė alų galinėj salėj, už praėjimo į barą ir į tualetą. Tarp vaikinų ir merginų, susėdusių beveik prie visų pagrindinės salės stalelių, buvo daug Žano Kalmė mokinių, tarp jų ir tų, kuriems šiandien buvo „Aukso asilo" pamoka. Kaip tik tada ir nutiko tai, kas visiems laikams įėjo į Gimnazijos analus, įvykis, kurio bylą dabar, kai ta istorija baigėsi ir niekas visame pasauly nebegali padėti nerimstančiai Žano Kalmė sielai, policija padėjo į stalčių. Taigi buvo dešimt po penkių. Vis nauji jaunuoliai įgriūdavo į „Vyskupiją" ir, įsispraudę palei sienas ant suolų, prisidėdavo prie žaidėjų grupių.

Ir staiga Žanas Kalmė užstaugė. Tai buvo garsūs, tūžmingi šūksniai, toks nesibaigiantis kauksmas, nuo kurio visi susirinkusieji iškart suakmenėjo. Jis pašoko prie savo staliuko, ištiesė rankas, nieko nesakė, tiktai staugė. Vėliau tas šiurpus koncertas perėjo į tūžmingą kalbą.

– Aš – ne niekšas, – šaukė Žanas Kalmė mostaguodamas rankomis. – Aš švarus, aš ne niekšas, duokite man ramybę, visi, aš nieko jums nepadariau, aš švarus, aš tyras, aš neturiu ką daugiau jums pasakyti, aš švarus, aš švarus!.. – Ir sunkiai susmuko ant stalo, sudaužęs alaus bokalus, puodelius ir prasiskėlęs smakrą, skruostą; tada staiga nutilo, bejėgis, tarsi nutrenktas švento žaibo.

Nuo pirmojo Žano Kalmė šūksnio „Vyskupijoje" įsivyravo tyla, ir visi nustėrę veidai pasisuko į jį, perlieti siaubo, gailesčio ir liūdnumo. Paskui; apsėstajam nesiliaujant rypuoti, kortos ir kauliukai krito iš lošėjų rankų, padavėja ir vaikinas prie baro sustingo kur stovėję, kažkoks senukas, stumtelėjęs duris ir nekaltai įžengęs vidun, taip ir nespėjęs nuleisti kojos, suakmenėjo komiška poza tos stulbinančios scenos vidury.

Vos tik Žanas Kalmė pradėjo šaukti, Katytė įdūrė į jį akis ir šypsojosi. Šypsojosi švelniai, susižavėjusi, nepaisydama viso siaubo ir skandalo. Paskui uždėjo ranką ant kaktos bejėgiui, nukryžiuotam ant stalo su sudužusiais bokalais ir apverstais puodeliais. Barmenas ir padavėja atsipeikėjo. Senukas nusikapstė iki artimiausios kėdės. Kortos vėl atsidūrė drėgnose keturiasdešimties jaunuolių rankose. Šaškės ir vėl sujudo ant septynių šachmatų lentų. Rankos kilo prie gerklių, jas masažavo, čiuopė, kaip daro vėl pajutę gaivų, paukščių sklidiną orą tie, kurie išsigelbėjo nuo šiurpaus vandens antplūdžio. Daugelis jų giliai nurijo seilę ir atsipalaidavo. Sausgyslės atlėgo. Pirštai ir vėl paraudo.

Ir kaip tik tada šiurpios gėrio ir blogio svarstyklės pasišaukė Žaną Kalmė ant savo lėkščių. Jis pakėlė akis nuo stiklo šukių, ant kurių lašėjo jo kraujas, ir pamatė visą krūvą įdėmiai

žvelgiančių į jį jaunųjų prižiūrėtojų. Akinių stiklai blizgėjo virš kraupių pranašų barzdų. Fariziejų plaukai plaikstėsi ant pečių, o tribunolas tyrė jį žvilgsniais, vertino, svėrė argumentus ir ruošėsi paskelbti nuosprendį: teisėjai tuoj ištars žodžius, kurie nesiliaus skambėję prislėgtoje Žano Kalmė galvoje. Siaubingus tėvo žodžius! Nes tokia buvo tos dramos baigtis: tie jaunuoliai pavirto baudžiančiais tėvais, o dar giliau, užtemusios jo atminties ir širdies gelmėse, tai buvo patsai tėvas, daktaras, tironas, kurį po daugelio ramybės ir lengvumo savaičių tas skandalas prikėlė iš numirusiųjų. Sakytum, Žanas Kalmė užstaugė norėdamas ištraukti tėvą iš šešėlio, kur tas penkias savaites jis buvo uždarytas. Sakytum, staiga jis pasijuto nepakeliamai kaltas šitaip ištrėmęs jį, sakytum, jis užmušė tėvą antrą kartą užmiršęs jį, išginęs iš savo dienų ir sapnų, uždraudęs jam turėti reikalų su Gimnazija ir Katyte, visiems laikams įgrūdęs jį į raudoną krematoriumo naktį, į šaltas, sustingusias urnos įsčias. Bet jis, daktaras, atsikeršijo: nudaužė kabančias spynas, sulaužė grotas, išėjo iš kolumbariumo, ir ta stora jo šmėkla, sunkūs žingsniai, raudona blizganti oda ir jo kepurė, storas paltas, žiaurios akys, cigaras, vyno tvaikas, šeimininkiškas balsas, persekiotojo manieros, riksmai, panieka, pyktis užgriuvo sūnų kaip tornadas! Sutriuškintas Žanas Kalmė žvelgė į savo teisėją, masyviai stūksantį virš jo mokinių tribunolo. Per smakrą tekanti kraujo čiurkšlelė kuteno it nešvankus bučinys, bet jis nedrįso prisiliesti įpjovos, nei pasikelti, nei išeiti.

Visa tai truko keturiasdešimt penkias sekundes.

Padavėja jau nunešė ant padėklo stiklo šukes, barmenas pakeitė staltiesę, kalbos vėl atsinaujino, Katytė ištraukė iš apskrito krepšelio popierinę nosinę ir ėmė valyti kraują nuo Žano Kal-

mė smakro; dabar jau barzdotų vaikų veidai ir palaidi mergaičių plaukai atrodė maloniai ryškūs įlankos fone; vakaro saulė jau raudo, ant kalvos užsiliepsnojo stogai, tiltas, Katedra. Katytė atsegė mažą piniginę ir ramiai išdėliojo monetas ant staliuko. Atsistojo, Žanas Kalmė irgi atsistojo, jiedu perėjo per kavinę, atvėrė duris ir atsidūrė Universiteto gatvėje. Kaip vakar. Kaip anksčiau. Užkopė į tą mažą kambarėlį. Atsisėdo ant auksu užklotos lovos, gėrė kavą iš lėliškų puodelių. Ir štai jie pirmą kartą sugula vienas greta kito po plakatu, tyli, ramiai kvėpuoja, laikas apvelka juos lyg kailiu; šviesa oranžinė, už uždaro lango stiklo girdėti Katedros varpai, mušantys šešias valandas, o jiems nutilus dar ilgai atrodo, kad jų aidas blaškosi tarp senamiesčio akmeninių sienų, koridoriuose, kiemuose, soduose ir kriptose. Kambaryje viena lova, ant lovos guli du žmonės, jaunuolis su giliai praskeltu smakru ir mergina su švytinčia plaukų kupeta. Jie nejuda. Jie klausosi savo kvėpavimo. Praslenka ketvirtis valandos. Šviesos kambaryje priblanksta: rausva, paskui pilkšvai rausva, paskui pilka – kaip žarijose blėstanti ir begęstanti ugnis, ištirpstanti it spinduliai tame ramiame ore.

– Man šalta, – sako Žanas Kalmė, kilsteli apklotą, įlenda tarp paklodžių ir užsitraukia tą vilnonį apklotą ant pečių.

Katytė susirango greta jo. Jiems šilta. Žanas Kalmė nejuda. Tereza nejuda, apklotas juos suglaudžia, motiniškai apgobia, paslepia nuo pasaulio, sujungia. Jie žino tai ir nejuda. Jie užsimerkę. Žanas Kalmė nesistengia nuvyti snaudulio. Jo sąmonė nutirpusi. Jis gal netgi nusnūsta kelias minutes. Arba vaidina miegantį. Kai gaivi ranka paliečia jo kaklą, du pirštai glosto degančią įpjovą, o trečias paliečia skruostą, jį spusteli, Žanas Kalmė apmiršta, pasuka galvą, jo veidas – prie pat Terezos veido, o

ji, jau pasikėlusi ant alkūnės, palenkia galvą, priglunda prie jo lūpų savo drėgnomis judriomis lūpomis, ir Žanas Kalmė įtraukiamas į tą švelnumą, jis geria iš tos gilios versmės! Jis traukia savin cinamono, žiedadulkių, šilto titnago kvapą... Valandėlę tarytum išgyvena pačią tikriausią savo vaikystę, nesuskaičiuojamas dienas, tvyrančias žaliam sapnų vandeny. Jame sukyla gaivi jėga, o nenuilstamas Katytės liežuvėlis laksto jo lūpomis, burna, atrodo, kad jis ne vienas, kad jų daug. Jai atsiduodamas jis negrąžina bučinių: jis užsimiršta, leidžiasi nešamas vaikiškų geidulių, saugus, nejaučiantis jokios baimės. Jį vis dar supa gėlių, šilto akmens, žalio, žeme atsiduodančio sodo kvaptys, kvapas vaikystės, poilsio, Velykų atostogų su skambančiais bažnyčių varpais. Linksmi debesys plaukia jo vaizduote: užsimerkęs jis regi žalias pievas, horizonte dangų suraižiusį dantytą mišką, o virš smaragdo ir žydrynės – mažyčiai avinėlius primenantys debesėliai. Skubrus Katytės liežuvėlis perbėgo per jo dantis. Žanas Kalmė prasižiojo, liežuvėlis įlindo giliai į vidų, sugrįžo, apibėgo lūpų kontūrą, nubėgo pasismailint į dantų kraštus. Paskui Katytė vėl atsigulė ir stipriai prie jo prisiglaudė, jis įtraukė savin jos šiltą aromatą, rūgštoką prie ausų, kur ji, matyt, iš ryto pasitrynė odekolonu, ir tą sodresnį, paslaptingesnį plaukų kvapą, tarsi tai būtų paslaptis, kuria ji su juo pasidalino valandėlę prieš vėl ją paslėpdama auksinėse kasose.

Leidosi naktis.

Gimnazijos lempos apšvietė sieną virš gulinčiųjų, ir Žanas Kalmė nustebo, kad klasės, kuriose rytoj įvyks jo pamokos, taip arti.

Staiga Katytė atsiklaupė prie jo, mikliai atsegė marškinius, praskyrė ir pabučiavo jį į krūtinę. Auksiniai plaukai glostė jo

kaklą, mentes. Šviesos dėmės dingo nuo sienos, įsigalėjo visiška tamsa, tačiau Katytės siluetas ir plaukai pritvindė tamsą žiežirbų bei blyksnių, ir Žanas Kalmė nustebo, kad tamsa tokia spindinti, tokia švelni savo paprastumu.

Paskui Katytė švelniai palaižė jam krūtinę.

Ir kai liežuvis liežė jo spenelius, o gaivi ranka leidosi prie bambos, Žanas Kalmė virpėjo nuo reto pojūčių ir vizijų stiprumo, varančio jį iš proto: taip taifūnai išplėšia namus, supurto juos, paskui sudaužo, suskaldo, įtraukia į save, tada išsviedžia lauk, o visos jų nuolaužos išsibarsto ore negailestingai kaip sugriuvusios pilys.

Visos pilys liko išsviestos į orą.

Ir, sudaužytas, jis pleveno tarp debesų.

Siaubinga gaiva persmelkė jam kaulus, baltais lašeliais išmušė gyslas, atleido gerklę, plūdo tarp menčių. Katytės ranka čiuopė jo bambą. Du pirštai slystelėjo žemyn po drabužiais, paglostė gaktą, sustojo, vėl pakilo aukštyn prie liemens, palengva masažavo pilvą, šlaunis.

Žanas Kalmė nejudėjo ir norėjo gulėti taip patamsyje aukštielninkas, rankas priglaudęs prie šonų, apnuogintu pilvu, išskėtęs kojas. Gulėti, kaip gulima antkapyje, – taip, aš negyvas, aš iš akmens, mane visiems laikams paguldė ant mano paties kapo, ir man belieka sudėti ant krūtinės rankas, kad iš tiesų pavirsčiau šaltu kalkakmeniu arba marmuru!

Jis sudėjo plaštakas į viršų iškeltais pirštais, užsimerkė patamsyje ir prisiminė keistą riterį Fransua, tokia pat poza gulintį Žakmaro de la Sara pilyje. Pilis su savo bokštais stūkso virš slėnio, kur gyvena vilkai ir raganos. Koplyčios prietemoj žiaurusis riteris miega, suakmenėjęs, liūdnai saugomas savo našlės, duk-

ters ir dviejų sūnų, kurie jau šeši amžiai meldžia be paliovos, kad jų valdovo nuodėmės būtų atleistos.

Kai Žanas Kalmė aplankė su tėvu Žakmarą pirmą kartą, jį apstulbino tai, kad skulptorius apkarstė tą gulintį vyrą šlykščiais šliužais: gyvatės vyniojosi jam ant krūtinės ir ant rankų. Rupūžės lindo jam į akis, šmaižė ant skruostų. Taip piktosios Venožo dvasios išlindo iš šaltos upės, iš tvenkinių nakties, kad amžinai uždengtų savo siuzereną savo žvynais ir gleivėmis.

Bet jį, Žaną Kalmė, glosto tos šiltos lūpos, dvi glotnios šiltos rankos čiuopia jo šonus ir šlaunis. Vadinasi, jis nėra kaltas, kaip tas baisusis Sara riteris! Aš nieko neužmušiau. Aš geras. Niūrusis riteris Fransua grobdavo keleivius, juos prievartaudavo, kankindavo, užmušdavo, skatinamas geidulių. Ugnis, kraujas ir juodas kerštas. Aš švarus, aš visiškai nekaltas. Mirtis bučiuoja kaip moterimi apsimetęs vampyras. Man ant krūtinės malasi vaiko liežuvis. O tamsi naktie! Dalybų ir atsisakymo dalintis paslaptie! O nuolaidžiavimo naktie! O malone!

Katytė atsiklaupusi sučiupo Žano Kalmė riešus, prispaudė juos prie paklodės. Dabar jis buvo nukryžiuotas, jautė keistai malonią įtampą dilbiuose. Lėtai kvėpavo, jo krūtinė kilnojosi, jis regėjo save iš šalies patamsy: pažastys atviros Terezos bučiniams, pilvas glotnus, šonai virpa nuo jos glamonių. Iš lengvo spustelėjusi rankomis jo riešus, Katytė įsitikino, kad jis dar nukryžiuotas. Paskubom atsegė jo diržo sagtį, atlaisvino užtrauktuką, nutraukė kelnes, po to kelnaites, numetė jas ant kilimo, jos nusileido kaip mažas parašiutas. Žanas Kalmė jau buvo nuogas po jos mitriomis rankomis. Katytė, išsilenkusi, toks sukubas, tobula vampyrė, dabar palinko ties jo varpa. Jos plaukai glostė Žano Kalmė šlaunis, skubrios lūpos bučiavo jo kelius, –

taip žmonės, atėję į vestuves ar laidotuves, padeda savo vizitinę kortelę ant šeimininko stalo ir ant pirštų galiukų išslenka, kad paliktų jį vieną su jo džiaugsmu ar skausmu, o gatvėje atsisuka į tuos apšviestus langus taip, tarsi jie būtų vienintelis rojus, kur galėtum gyventi puoselėjamas. Bet sukubas nė neketino dingti ir savo snukučiu, savo minkšta burna, savo atvipusiomis lūpomis glostė Žano Kalmė varpą, kuri iš lėto stojosi pasitikti to linksmo demono kvėpavimo.

Dabar ir jis, liečiamas jos lūpų, ėmė kvėpuoti sparčiai, ramiau.

Katytė ėmė mikliai nusirenginėt patamsyje, ir Žanas Kalmė galėjo nuspėti kiekvieną jos judesį. Paskui apvalios krūtys prigludo prie jo kūno, švelniaplaukė galva įsispraudė prie kaklo ant peties, jos pilvas prisiplojo prie jo pilvo, šlaunys – prie jo šlaunų, o garbanota gakta švelniai spustelėjo degančią Žano Kalmė varpą. Katytė truputėlį kilstelėjo, ji irgi sunkiai kvėpavo, Žano Kalmė varpos galiukas įsmigo į sukubo, palengvinusio smigimą į tą ertmę strėnų judesiais, garbanas. Viskas vyko puikiausiai. Dioniso pažadas buvo vykdomas. Žanas Kalmė jautė slystąs pieno keliu į minkštą motinišką olą. Jis džiūgavo.

Staiga srovė nutrūko.

Ir jį apėmė panika.

Pradėjo krėsti šaltis, jis buvo traukiamas į tuštumą, jautėsi šiurpiai vienas ant uolos, dreifuojančios į jūrą, nesuprato, kas jį pašaukė nuo to aukšto bokšto, kažkas, ko jam pasiekti niekad nepavyks: jis buvo pasmerktas protėvių šmėklų tribunolo; ir iš jo kūno – sudeginto vilko, ištremto princo, trypiamos ir nekenčiamos gyvatės – gelmių atsklido klyksmas, kokio niekada joks žmogus nebeišklyks.

Gėda uždėjo jam geležinę karūną.

Jo varpa nukrito ant pilvo.

Jis gulėjo sustingęs ir nekrutėjo.

Katytė vis dar šiek tiek judėjo, Žanas Kalmė žinojo, kad ji dedasi nieko nepastebėjusi, nustėręs jis užsisklendė savyje, juokingai užsidarė, nors visomis išgalėmis, pojūčiais troško išgirsti žodį, kuris ištrauktų jį iš tos prostracijos, suteiktų galios, prikeltų iš numirusiųjų. Katytė padarė nepataisomą dalyką: pirštu palietė Žano varpą. Ir iš švytinčių debesų sugriaudė daktaras, puolė ją, užvaldė, paskui paliko virpančią ir lipnią, ir vėl ją paėmė, palaužė, uždegė jos kraują, iki kraštų užliejo ją, paskandino. Daktaras, plyštantis juoku: „Nagi, o tu, mano pažemintas sūnau? Neišgėrei šiandieną vitaminų? Suglebai? Pažvelk į savo seną tėvą. Susiraukšlėjęs, sudegintas, bet dar šokdina moteris ant savo koto. Šitą vargšę kvailelę irgi. Tavo Katytę. Taip, taip, tavišką. Nėra ko pūstis, jeigu nesugebi išdulkinti savo pergalių!“

Štai ką riaumojo tėvas į nevilties užlietas Žano Kalmė ausis. Į tas ausis, kurioms viskas jau buvo pasaulio pabaiga.

Katytė vėl atsigulė prie jo, – o jis taip ir gulėjo nekrutėdamas, – prispaudė lūpas jam prie smilkinio ir tyliai gūžėsi patamsyje. Prabėgo keletas minučių.

– Nori likti nakvoti? – paklausė kiek vėliau.

– Ne, – trumpai atkirto Žanas Kalmė.

Susirado patamsyje drabužius, skubiai apsirengė, atsisveikindamas uždėjo ranką Katytei ant kaktos, o ji nekrustelėjo iš lovos. Ir išėjo į šaltą naktį.

Kirsdamas Sitė gatvę, pakėlė akis į kambarėlį, kurį ką tik paliko, ir tai, ką jis pamatė, pribaigė jį galutinai, užliejo švelniu,

tūžmingu liūdesiu: ant išorinės kambario palangės stovėjo pieno butelis, taip aiškiai jam primindamas ankstyvąją vaikystę. Kai sėdo į savo automobilį, jo veidu tekėjo ašaros.

Izabelė mirė Velykų pirmadienį, balandžio 23-ią; ji ištempė ilgiau, nei buvo numatyta, visai išsekusi, nebesikėlė iš lovos, nebent tik menkai valandėlei pabūti su draugais, kasdien ją lankiusiais.

Palaidojo ją Kresi.

Susirinko didžiulė mėlynais džinsais mūvinčių vaikinų ir merginų minia, virtinė juodai vilkinčių valstiečių su kepurėmis rankose.

Žanas Kalmė laidotuvėse nedalyvavo.

Jam viskas buvo papasakota kitą dieną. Tai buvo pirma diena po atostogų, Sitė šiuleno vėjelis, dangus degė mėlynai, ant Merseri šaligatvių, šaukdami vieni kitus, skirstėsi vaikų būriai.

Žanas Kalmė mirė iš gėdos. Kaip jis galėjo išduoti Izabelę? Jis ją aplankė tik vieną kartą, per jos gimtadienį, kovo 20-ą; draugai valgė tortą, atkimšinėjo vyno butelius, klausėsi Leonardo Koeno, Džoanos Baez, Donovano ir Bobo Dilano.

Žanas Kalmė priekaištaus sau visą gyvenimą, kad nedalyvavo jos laidotuvėse. Kam jis išgėrė tą rytą migdomųjų, kurie jį priveikė, ir jis kietai užmigo, pakišęs galvą po sunkia pagalve, o nubudo tik penktą po pietų, kai Kresi sodyboje jau vyko šermenys? Jis nebedrįso pasirodyti Izabelės tėvams, giminaičiams, visiems ten susirinkusiems savo mokiniams. Jam buvo baisu. Vos tik jis sužinojo apie savo mokinės mirtį, jį surakino tokia bjauri, gėda persunkta baimė, toks šlykštus būgštavimas, jog

jam bus priekaištaujama, kad jis dar gyvas, jis, toks netikša, senbernis, amžinai sunerimęs, o tokia daili jauna mergaitė atgulė po velėna. Ką jūs čia veikiate, pone Kalmė? Jūs verkiate? Ir drauge mėgaujatės odą glostančiais saulės spinduliais? Verčiau jau apsikeistumėt vietomis su mūsų dukterim, mielasis. Turint galvoje, ko verta jūsų egzistencija... Beje, šitaip mes padarytume jums didelę malonę. Kai pagalvoji, jog, sulaukęs trisdešimt devynerių, jūs netinkate niekam kitam, kaip tik kapstytis po kelių poetų dekadentų išsidirbinėjimus. Kokia gėda, pone Kalmė! Jūs dar dvejojate? Pažvelkite į mūsų dukrą paskutinį kartą, tada mes uždarysim karstą, įleisime jį į duobę ir eisime išgerti taurės vyno mūsų senelių sodyboje. Ten bus dar plonų vafliukų, pyragaičių. Kaip tik tai, ko reikia jūsų bailumui pasaldinti, pone Kalmė, garbusis Gimnazijos lotynų kalbos mokytojau!

Žanas Kalmė žiūrinėjo laidotuvių fotografijas. Skausmingai prisivertęs išklausė mokinių pasakojimus apie tą popietę.

Na, štai ir viskas. Klasė prisimena savo mirusią draugę. Žanas Kalmė beveik kasdien matosi su Katyte. Dažnai kuris nors jo mokinių atneša jam eilėraštį, dainą, ir visada vienodu pavadinimu, nutvilkančiu jį liūdesiu ir skausmu kiekvienąsyk, kai jis atplėšia voką: *Izabelei.*

Būna vakarų, kai liepų šakos jau primena atėjus vasarą.

Vieną šiltą balandžio pabaigos popietę Žanas Kalmė žingsniavo paskui katiną paežerės taku. Tas katinas jam prikalbėjo krūvą dalykų.

– Tu nieko nesupratai, – pasakė katinas. – Tu kvailas, Žanai Kalmė, toks besiritantis vis žemyn ir žemyn nelaimėlis. Tu pa-

tinki man, Žanai Kalmė, tu turi daug puikių savybių, bet kodėl nesiliauji krėtęs kvailysčių?

Žanas Kalmė ramiai žengė sau paskui tą orakulą ir labai dėmesingai jo klausė.

– Na, pažvelk į mane, – ragino katinas. – Ar aš susirūpinęs? Ar aš paskendęs sąžinės graužaty ir liūdesy?

– Tu neturi tėvo, – atsakė Žanas Kalmė, paspyręs ant tako baltą akmenuką.

– Pašvilpk man... – atšovė katinas ir pakėlė uodegą į giedrą dangų, tarp juodų sėdmenų pasimatė rausva jo išangė.

Žanas Kalmė jautėsi gerai. Dešinėje palei visą tą takelį stirksojo gyvatvorės ir šiltos sienos, o kairėje plytėjo ežeras, jau pradėjęs rausti artėjant sutemoms.

– Čia taip gražu, – vėl prabilo katinas. – Ganyk akis, širdį, džiugink sielą, Žanai Kalmė. Kada nors išauš rytas, ir tavęs čia jau nebebus, tu nebedžiūgausi, kaip džiūgauja gyvieji. Ar matai laivą priešais Evianą? Pasidžiauk tuo baltu batonėliu ant žalio ir raudono paviršiaus. O Savoją matai? Mėlyna, violetinė, visas jos kalnas aidi į bangas krentančių akmenų kaskadomis. O tie rūkai prie Reino? Prisimeni varlių kiaušinėlių pilnus tvenkinius, žalčius, šmaižančius po tykius vandenis, kuriuose atsispindi raudoni spinduliai? Ar prisimeni vanagus prie upės žiočių? Ir mailių tarp burbuliukų?

– O tu, katine, ar prisimeni savo tėvo veidą?

Ir iš karto pasigailėjo to paklausęs, nes katinas atsisuko ir nužvelgė jį pašaipiai.

Bet jie ėjo toliau. Valandėlę abu tylėjo. Saulė oranžinė. Ežeras nudryžęs auksiniais strypais.

Katinas pirmas nutraukė tylą.

– Žanai Kalmė!

– Aš čia, – atsakė Žanas Kalmė.

– Ar jau esi galvojęs apie savo mirtį, Žanai Kalmė? Neatsakinėk. Aš nekalbu apie kitų žmonių mirtis. Nei apie jų atbalsį tavo makaulėje. Nei apie tau brangias kapines. Aš kalbu apie tavo mirtį, Žanai Kalmė. Ar tu jau esi galvojęs apie savo nebūtį?

– Katinas nebūti linksmas, – atsakė Žanas Kalmė. – Piktas katinas užduoti per liūdnus klausimus savo bendrakelioniui. Bendrakelionis nesuprasti, kodėl piktas katinas eina jam iš paskos.

– Liaukis maivytis, – sudraudė katinas. – Atsakyk į klausimą apie savo mirtį. Tyli? Tu nieko nesupratai, Žanai Kalmė. Tu – tik pusiau gyvas. Tu baigi susieikvoti. Tu – labiau pelenai nei tavo tėvas. O tavo kraujas? O tavo dar jaunas kūnas? Tavo smegenys prikimštos šaunių beprotybių. Tu nori juoktis, Žanai Kalmė. Dioniso dvasia arba nieko. Panas arba mirtis. Išsigelbėjimas kūryba arba paskutinis kelias į paskutinę paskutinio Graikijos ar kokio kito kalno angą. Į seniausių mitologijų gelmes arba į kasvalandinį laužą. Jeigu neapsispręsi, Žanai Kalmė, tau – galas!

Katinas ėjo vingiuodamas per tako akmenėlius, toks žvilgantis, taip tvarkingai statantis kojas. Žanas Kalmė žavėjosi į neviltį varančiu to gyvio samprotavimų tikslumu, klausėsi jo kaip pakerėtas. Katinas buvo teisus. Visiškai. Jis, Žanas Kalmė, iki kaklo įklimpęs į sielvartą, grimzta į jį. Kada jis išsivaduos iš to liūno? Jeigu tėvas pamatytų jį einant paskui tą pranašą... Kaip jis nusikvatotų! Velniop mano niekšą tėvą! Ir beregint to įraudusio dručkio vaizdas supurtė jį iki širdies gelmių. Siaubas sukaustė jį. Jis žvelgė į tą gražų, lankstų katiną, matė jo jėgą, matė jo klastą, matė, kaip jam malonu bidzenti tuo taku, ir nu-

sprendė jį išklausyti. Metodiškai jam paklusti. Reikėjo būti laimingam, tuojau pat. Reikėjo vengti daubų ir užminuotų plotų, kur jis murdėsi šitiek metų. Dabar jau niekas jo nesustabdys.

Ir tą akimirką katinas suprato, kad jis jau nebereikalingas Žanui Kalmė, nes šis su juo sutinka. Jis šastelėjo dešinėn, leidosi takeliu, kuris vedė prie gebene apaugusio namo, šmurkštelėjo į gyvatvorę ir dingo.

Nustebintas to susitikimo, Žanas Kalmė palaikė gyvio eleganciją antgamtiniu grožiu, apdairią jo eigastį – paslaptinga avantiūra, o jo žodžius – dievišku įspėjimu. Prisiminė, kaip atvyko į Uši, krantinių eleganciją, vakaro žaros parausvintus senus pastatus, jaunimo užtvindytas kavinių terasas. Prisiminė valandas, kurias ten praleido po apsilankymo krematoriume ir šermenų. Prisiminė džiaugsmą, paskui depresiją. „O ką aš nuveikiau nuo tada? – paklausė jis savęs. – O tas mano „Vyskupijoje“ sukeltas skandalas? O tas kambarėlis Priekinėje Sitė?“ Ir jis tvirtai pasiryžo būti išmintingas, laimingas, nuo šiol gyventi kliaudamasis vien tik džiaugsmu ir tikėjimu.

Vėlesnėmis savaitėmis Katytė buvo ypač gera ir švelni, ir Žanas Kalmė praleido drauge su ja daug naktų. Jis susigūždavo prie sienos po panteros plakatu, Tereza jį apkabindavo, priimdavo savin ir valandų valandomis šitaip jį gododavo. Dabar Žanas Kalmė ją mylėjo, jis iš tiesų buvo jos meilužis, ji sakėsi esanti laiminga, ir jis taip pat buvo laimingas tas pirmąsias gegužės dienas, išaušus, kai juos, apimtus švelnios palaimos, pažadindavo Sitė paukščiai.

Ir kaip tik tuomet Žaną Kalmė išsikvietė Gimnazijos direktorius. Ponas Grapas, pulkininkas, deputatas, buvo stambus doras vyras, kurio galingi, energingi mostai bylojo apie jo fizinę jėgą. Jis buvo nuplikęs, didele gumbuota galva. Visada dėvėjo juodus akinius.

Žanui Kalmė tas iškvietimas labai nepatiko. Ko Grapas iš jo nori? Jis žinojo jį pasiduodant smurtingo pykčio priepuoliams, jo, doro žmogaus, šališkumą sprendžiant reikalus, bet užvis labiausiai bijojo jo kaip vyresniojo, kaip šeimininko. Dar niekada nebuvo taip, kad, sutikęs ar tik iš tolo pamatęs jį kurioje nors mažytėje Sitė gatvelėje, nebūtų buvęs persmelktas baimės, nerimo ir netgi sąžinės graužaties, labai netikėtos, veriančios, tarsi būtų staiga užkluptas darant kažką negera ir būtų demaskuotos visos jo suktybės. „Ką dar aš iškrėčiau? – svarstydavo Žanas Kalmė per tokius susitikimus. – Kuo jis mane apkaltins?“ Ir pasileisdavo kiek kojos įkerta į kitą pusę arba, jei būdavo koridoriuje, nulįsdavo į kampą ir, priplojęs nosį prie grotuoto lango, srūdamas prakaitu bei degdamas iš gėdos stebėdavo, kaip Grapas artinasi didžiuliais žingsniais, toks stiprus, nusiteikęs susiremti, o jis, Žanas Kalmė, slepiasi dulkiname koridoriaus šešėlyje!

Ne kartą, tiek mokytojų kambaryje, tiek koridoriuje, vedančiame į direktoriaus kabinetą, Žanas Kalmė yra pajutęs tokį pat nerimą, kokį patirdavo eidamas į tėvo kabinetą. Pamato aukštą Grapo povyzą, gelsvai rudą kupranugario vilnos švarką, juodus akinius, batus su dvigubos siūlės padais – ir iškart pasijunta virpąs, pažemintas, kaip Tuopose, kai, pritvinkęs įniršio ir baimių, belsdavo į daktaro duris. Jis dešimtis kartų klausė save, ar ir kolegos jaučia tokią pačią baimę. Fransua Klerkas, Verė – ar jie bėga, pasirodžius tam plikagalviui milžinui? Apsimesdamas,

kad ieško telefono numerio ar kokio nors žodžio žodyne, jis stebėdavo juos akies kampučiu. Ne, niekaip nesuprasi. Ir Fransua Klerkas, ir Verė atrodydavo visiškai atsipalaidavę ir ramiai kalbėdavosi su Grapu. Bet gal jie tik vaidindavo laisvai jaučiąsi? Gal iš tiesų baisiausiai sunerimdavo, kaip ir jis, kai Šeimininko žvilgsnis perverdavo juos? Jis paklaus to Fransua kurią nors dieną. Jeigu išdrįs. Juk paklausti tokio dalyko neapsimetus – tas pat, kas išsiduoti iki panagių, argi ne?

Jis atėjo į sekretoriatą, ir ponia Uazel, kurios žalios akys ir gražios krūtys taip žavėjo Žaną Kalmė, paprašė jį palaukti kelias minutes, kol ponas direktorius atsilaisvins. Žanas Kalmė, visas šlapias nuo jį išmušusio prakaito, ėmė apžiūrinėti ponią Uazel. Ji vėl pradėjo spausdinti mašinėle, o jos krūtys ankštoje palaidinukėje virpėjo. Dvidešimt penkerių metų, įdegusi, linksma. Jis varžėsi ir jos: juk ji kiekvieną akimirką galėjo bendrauti su direktoriumi, žinojo jo nuotaikas, jo ketinimus, jo paslaptis. Ji dalyvaudavo tose Eleusino misterijose: ji, prileista prie trikojo, prie žarijų, prie šventojo gėrimo, prie dievo-žmonių-Direktoriaus aukuro dūmo, skleidžia iniciacijos galią, kuri Žaną Kalmė paverčia paprasčiausia dulke. Ji graži moteris. Ji laiminga. Ji susirado sau šeimininką: gražų, subtilų vyrą, prancūzą, stažuotoją, dėstantį matematiką ir gimnastiką.

Taigi Žanas Kalmė laukė, kada Direktorius atvers jam šventovės duris. Jį pilte pylė prakaitas, ir jis valėsi delnus į kelnes, bijodamas, kad keliai ir šlaunys dėl to nepadoriai, juokingai pagels. Ponia Uazel ištraukė laišką iš mašinėlės, uždėjo ant jo Gimnazijos antspaudą, pasirašė, perlenkė lapą ir įdėjo į voką; lyžtelėjusi ilgu liežuviu jo kraštelį, skubriai prispaudė kumščiu ir įmetė į kartoninę dėžutę, kur buvo susikaupęs dievų paštas.

Direktoriaus durys atsidarė, ir tarpduryje išniro ponas Grapas. Žanas Kalmė pamėgino atsistoti, nors kažkas jo viduje pasiutusiai priešinosi, troško pasislėpti juodame urve, bet staiga jis save įveikė, tariamai lengvai atsistojo ir šypsodamasis priėjo prie pono Grapo. Durys įrėmino didžiulę, neįtikėtinai aukštą pono Grapo povyzą it milžinišką geltonos vilnos gretasienį. Kupranugario vilną grėsmingai karūnavo juodi akiniai, o viršum jų blizgėjo plikas, baltas, gumbuotas pakaušis. Milžinas pravėrė burną, lūpų kampučiuose susirinko seilės, nelygūs dantys priminė paminklus senų kapinių gale, kur gyvena vaikų ėdikai. Žanui Kalmė buvo ištiesta plaukuota, tokia didžiulė ranka, – Žanui Kalmė, kuris suklupo ties durimis, nuraudo, suprakaitavo iki plaukų šaknų, ištiesė savo drėgną ranką, nusekė paskui tą rajūną į jo irštvą ir susmuko į kietą krėslą, kurį nurodė jam siuzerenas. Tas milžiniškas siuzerenas buvo jau įsispraudęs už rašomojo stalo, toks kaulėtas, masyvus, juodi jo akiniai čia paslėpdavo, čia parodydavo žalsvai mėlynus vyzdžius, kiaurai veriančius Žano Kalmė širdį.

– Aš nekalbėsiu užuolankomis, pone Kalmė, – garsiai pareiškė direktorius, ir Žanas Kalmė dar kartą pastebėjo jo dainingą Vo kantono akcentą, kur sodrus ž buvo būdingas valstiečių kalbėsenai. – Jūs esate mylimas šituos namuos, pone Kalmė, mes labai vertiname jūsų gilias profesines žinias. Jūsų mokiniai dirba, jūs mokate juos uždegti, aš iš daugelio tėvų esu girdėjęs, kaip didžiai jūs esate gerbiamas ir kaip jumis žavimasi. Ir būtent šitai leidžia man šiandien kalbėti su jumis labai griežtai.

Jis padarė pauzę, šyptelėjo, rodydamas visus dantis, ir Žanas Kalmė pasiruošė būti nudobtas ir prarytas.

– Aš nenorėjau kalbėti apie tai su jumis iš karto, pone Kalmė.

Jums reikėjo atsipeikėti ir pamąstyti. Turiu galvoje incidentą „Vyskupijoje". Jūs, žinoma, suprantate, jog tas reikalas pasiekė mano ausis. Man jį papasakojo daugelis kolegų, o tėvai paskubėjo pranešti, kaip juos tatai nustebino. Pridursiu: man buvo konfidencialiai paskambinta iš kriminalinės policijos – jie norėjo žinoti, ar tai nebuvo susiję su narkotikais. Dėl savo profesijos mes esam griežtai stebimi, pone Kalmė, ir, žinant jūsų be galo atsakingą požiūrį į savo darbą, man juolab sunku suprasti, kaip jūs nukrypote į tokius kraštutinumus. Kas atsitiko, pone Kalmė? Jūs buvot išgėręs? Ar visiškai praradot nuovoką? Pakrikę nervai – suprantamas dalykas, jei jūsų požiūris kaip tik toks. Pasakykite man, pone Kalmė. Juk aš galėčiau būti jūsų tėvas...

Žanas Kalmė sutelkė visas jėgas, kad nenusuktų akių nuo paslaptingų akinių: jis neteko žado, sudrėkusi nuo prakaito jo ranka drebėjo ant krėslo atkaltės.

– Man pasidarė bloga, – galiausiai išlemeno jis.

Ponas Grapas pritariamai linktelėjo galva, sakytum, drąsino mažą vaiką.

– Aš praradau savitvardą, – sunkiai iškošė Žanas Kalmė silpnu balsu. – Kalbėjau be jokio ryšio... Man aptemo akyse...

– Visa bėda, kad jūs ne kalbėjote, o rėkte išrėkėte tuos dalykus, – atkirto jam direktorius. – Turint galvoje jūsų padėtį, tai apgailėtina. Kavinėje buvo daugiau kaip trisdešimt mokinių. Beje, ir ta kavinė... bet tai jau kitas klausimas, apie kurį pasikalbėsime deramu metu. Juk jūs sutinkate, pone Kalmė, kad jūsų elgesys buvo tiesiog skandalingas?

Žanas Kalmė murmėdamas sutiko.

– Gal jūsų nervai pakrikę, pone Kalmė? Gal jums reikėtų pasigydyti kelias savaites klinikoje?

Apimtas siaubo Žanas Kalmė pašoko. Klinika, psichiatrai, jo vargšė išversta širdis, vienvietė palata, ligoninės drausmė... Jis išdrįso pareikšti esąs sveikas.

– Ar jūs geriate, pone Kalmė? Jus dažnai mato prie mokinių staliuko su alaus bokalu, su absentu...

Ne, Žanas Kalmė negeria. Žinoma, jam patinka jaunų žmonių draugija. Ne, jis neskatina jų gerti. Ne, pone direktoriau, išties nejaučiu jokio ypatingo polinkio į alkoholį. Ne, jis nejaučia poreikio gerti vyną. Ir niekada nejautė.

– Jums reiktų vesti, pone Kalmė, – konstatavo direktorius. – Vyrui nedera likti vienam. Juolab, būdamas iš tokios gausios šeimos, dabar tikriausiai jaučiatės labai vienišas. Aš gerai pažinojau jūsų brangų tėvelį – jis tai tikrai buvo žmogus, gyvenęs savo šeimai, vaikams, pacientams! Ak, koks nuostabus jis buvo žmogus! Šiandien mums tokių trūksta. Šitai šaliai tokių iš tikrųjų reikia. Tokio masto žmonių, pone Kalmė! Tokių gabumų! Tokios jėgos! Tokio pasišventimo! Žodžiu, – staiga nukirto jis, – aš jumis pasikliauju ir manau, kad „Vyskupijos" incidentas nebepasikartos. Pagalvokite apie saviškius, pagalvokite apie mus. Prasiblaškykit, pone Kalmė. Susiraskit gyvenimo draugę, pasigimdykite vaikų. *Et libri, et liberi*[1], kaip sakydavo jūsų širdžiai mieli romėnai. Jums pakaks laiko ir gilintis į savo knygas, ir auginti vaikus. Tad iki pasimatymo, pone Kalmė. Malonu buvo su jumis šnektelti. Aš visiškai jumis pasitikiu.

Jis atsistojo, ir jo, apsivilkusio geltonu švarku, galinga povyza uždengė visą langą, jis ištiesė Žanui Kalmė storą plaukuotą ranką, kietai suspaudė jam delną ir purtė jį ore tarp kanibalo pilvo ir trumpam pasigailėtos aukos. Išsigelbėjęs ir priblokštas Žanas

[1] Ir knygos, ir vaikai (*lot.*).

Kalmė atsidūrė koridoriuje, kur bronzinis Ramiu įsmeigė į jį savo tuščius, šleikščius veizolus.

Žanas Kalmė nusileido į Paliu aikštę. Jis nieko negalvojo, žengė mašinaliai, diena slinko vakarop, oras buvo drungnas, salsvokas. Jis žinojo, kur eina. Jam nebuvo gėda. Reikėjo išginti tą ką tik išgyventą sceną kita, ne tokia dažna. Reikėjo pabėgti nuo Grapo masės, užkimšusios langą, žudančios gyvybę.

Žanas Kalmė ramiai nužengė Paliu aikšte iki Luv gatvės, pastūmė duris jos dešinėje ir ėmė kopti laiptais. Ketvirtas aukštas. Juodai dažytos medinės durys, prie jų priklijuota kortelė: Pernetė Kolom. Žanas Kalmė skambina. Durys atsidaro: Pernetė Kolom. Stambios krūtys atvirame korsaže. Akys pailgintos blizgančiais dažais. Penkiasdešimt penkeri metai. Apskrita, lūpos raudonos, ironiška, nešvanki veido išraiška.

– Ak, juk tai mano mažasis mokytojas!

Ji sušunka, pabučiuoja Žaną Kalmė į skruostą, pasisuka trim ketvirčiais, padaro reveransą ir komišku mostu pakviečia jį į savo dviejų kambarių butą.

– Na kaipgi laikosi mano mažasis mokytojas? Senokai jis lankėsi pas Pernetę! Matyt, darbai užgriuvo ir gal draugužių atsirado!

Žano Kalmė tai nesutrikdo: po ta ironija jis jaučia savotišką užslėptą švelnumą, kuris numaldo jo nerimą. Pernetė susirango šalia jo ant sofos.

– Iš pradžių pagalvosim apie dovanėlę, ar ne, širduk, kad paskui nebereiktų galvoti apie nieką. Kaip visada, mokytojuk?

Nežiūrėdamas į ją, ranka, kurią uždėjo jai ant šlaunies, Žanas Kalmė įbruka penkiasdešimties frankų banknotą: laikė jį jau paruošęs kišenėje. Pernetė čiumpa jį ir meta į komodos stalčių,

paskui užrakina dukart pasukdama raktą. Suploja delnais, bėgte sugrįžta prie Žano Kalmė ir griūva ant jo, pakėlusi į orą plikas blizgančias kojas. Apglėbia jį, raudona jos burna, tvoskianti grenadinu, greit prisispaudžia prie jo lūpų.

– Eime, mažiuk.

Ji traukia jį už rankos. Įstumia į kitą kambarį, sustabdo prie praustuvo. Kambaryje tvanku. Ji atsega jam kelnių diržą, įkiša ranką į trumpikes, ištraukia jo varpą ir deda ją ant šalto kriauklės krašto. Rausvas muiliukas. Dvi rankos lėtai mazgoja pasistojusią varpą šiltu vandeniu. Kelnes ant klubų reikia prilaikyti. Jis eina paskui tą storą moterį iki tachtos. Apatinukas. Gelsvai rausvos spalvos elastinis diržas. Kojos jau plikos. Ji pasilenkia tiesiai virpančiu pilvu, grenadinu tvoskianti burna įtraukia, čiulpia, ranka mikliai laksto po siaurą Žano Kalmė nugarą.

Juodos kelnaitės nuslysta žemyn storomis šlaunimis. Gakta beveik rausva. Kantono Sitė gimnazijos lotynų kalbos ir literatūros mokytojo ranka naršo po tą viešą lizdą, kuris praskiria glicerinu išteptas lūpas.

– Eikš! Eikš!

Atodūsiai. Ritmingi šlaunų atsispaudimai. Žanas Kalmė, atsirėmęs į sulenktus kelius, smelkiasi į Pernetės Kolom apvalumus, į jos glotnias šlaunis. Kartą ji jam paaiškino savo vardo kilmę. „Iš tiesų tai mano vardas Deniza. Bet mano tėvas mane beprotiškai mylėjo. Mano tėtušis gėrė. Jis buvo stogdengys. Tai buvo Fribūre, prieš karą. Jis pasisodindavo mane ant savo dviračio, ir mudu važinėdavome po apylinkes, sustodami kavinėse. Jis gėrė degtinę, perno, absentą – tais laikais absento buvo į valias. Tad tėvas ir praminė mane Pernete, savo dievo karvyte, juokais jis sakydavo bičiuliams, kad aš – vienintelė jo

meilė, paguoda ir malonė. Kartą, išgėręs daugiau nei paprastai, nukrito nuo stogo ir prasiskėlė galvą į asfaltą. Nuo tada aš nenorėjau būti niekaip kitaip vadinama – tik Pernete. Tai viskas, kas man iš jo liko. Tas mano karo vardas, mokytojau!" Žanas Kalmė įsispraudžia į tą storą dievo karvytę, kuri sumaniai vaidina ekstazę: „Brangusis! Brangusis! – aičiodamas šaukia tas padaras. – Prancūze, dar, smarkiau, dar!" Tas „brangusis" Žaną Kalmė žeidžia. Bet drėgna minkštuma jį suspaudžia, įtraukia, jis įsitvirtina joje giliai, beveik sustingsta ir išsilieja toje palaimingoje oloje.

Išeidamas Žanas Kalmė jau nebeliūdi, ir gausmas, atsklindantis iš aikštės, žada netrukus prasidėsiančius džiaugsmus. Deniza jį apiberia švelniais žodeliais, o kadangi jis jau daug metų jos klientas, pasiūlo stiklą konjako, kad jam nebūtų taip vieniša išeiti.

Žanas Kalmė gauna dar vieną grenadinu tvoskiantį bučinį. Ant slenksčio pagaišuoja. Paskui išeina. Na, žinoma, na, žinoma, kad aš sugrįšiu. Ir tik koridoriuje jį vėl apninka liūdesys. Jis nulipa laiptais. Jau aikštėje pajunta stingdančią gėdą ir vengia žmonių žvilgsnių. Ak, Žanai Kalmė, tu pernelyg gerai žinai, kad Deniza – moteriška Dioniso giminė! Sesuo, duktė, džiugi dievybės gyvenimo draugė! Pasityčiojimas. Parodija. Bet vakaras jau nusileido. Žanas Kalmė nunarina galvą ir kaip tik tą akimirką, pasiduodamas tamsai, sutinka nusisukti nuo didžiųjų kalnų, kuriuose gausu dievybių.

III

Pavydas

Jo kaulai. Kadaise pilni
Jaunystės jėgų...
Job 20, 11

Kaip tik tuo metu Gimnazijoje įvyko manifestacija, apie kurią kalbėjo visa šalis ir kuri liūdnai išgarsino poną Grapą. Dėl įvairių priežasčių ji pakeitė Žano Kalmė gyvenimą.

Viskas prasidėjo Katedroje, per išleistuvių ceremoniją, kurios metu šimtai jaunuolių ir merginų pereina iš vidurinės mokyklos į gimnaziją. Vienas mokinių, turėjęs iš sakyklos padeklamuoti eilėraštį, pasinaudojęs ta iškilminga proga, mirtinai sukritikavo mokyklos mokymo sistemą, suabejojo jos programomis, išsityčiojo iš mokytojų ir paragino draugus pasipriešinti.

Siaubingas skandalas.

Per išleistuvių ceremoniją iš Katedros šventos sakyklos kalba maištininkas, kairuolis ir užgaulioja autoritetus! Laikraščiai išskalambijo tą reikalą po visą šalį, visur užkaito aistros: kaimiečiai pasinaudojo proga pasmerkti mokyklą, kuri kiaurus metus ugdo kairuolius, miestiečiai suskilo į neva užkietėjusius dešiniuosius ir pašaipius socialistus, tėvai užpylė redakcijas kerštingais laiškais ir kovėsi, kad jų sūnums būtų nukirpti plaukai.

Ponas Grapas ir Švietimo ministerija priėmė sensacingą sprendimą: laikinai pašalino tą oratorių iš mokyklos, ir, užuot grįžęs į ją balandį, jis galėjo sugrįžti į Gimnaziją tik rugsėjį. Tai tapo pretekstu daugeliui įvykių, kuriuos nuo balandžio kairio-

sios grupės rengė be paliovos: eisenos su lozungais ir plakatais, stichiniai mitingai nedidukėse Sitė aikštėse, kasdieniai „Kurmio“, „Spartako“, „Marksistų lygos“ ar „Atsijungimo“ atsišaukimai, pašalintojo kalbos priešais Švietimo ministeriją. „Sugrąžinkite į Gimnaziją Pjerą Zualeną“, – skandavo Baro aikštėje spalvinga minia, į kurią įsiliejo keletas benamių, kišenvagių ir netikrų legionierių – prakeiktosios to kvartalo ir dviejų jo nusiaubtų kavinių sielos. Tai atsitiko gražią pavasario popietę, maži aikštės medeliai jau buvo apsikaišę lapų mezginiais, o didysis kaštonas pajaunėjęs šimtu metų. Jaunimas išsiliejo netvarkinga minia iš Universiteto gatvės: mostagavo rankomis, juokėsi, šoko, dainavo, merginų plaukuose puikavosi gėlės: vienos buvo įsipynusios į kasas našlaites ir smulkias rožes, kitos mojavo puokštėmis tulpių, prisiskintų viešuose Uši, Monbenono parkuose: juk viskas priklauso visiems! Gėlės – mums, šventė – mums! Nieko netrūko. Ko tiktai ten nebuvo! Linksmi plakatai: „Mylėkitės!“, „Šalin mokytojus!“, „Rinkitės kitą mokyklą!“, „Jūsų tėvai – kvailiai!“, ir vėl – apie meilę, laisvę, visai kaip Polio Eliuaro eilėraštyje. Ilgos suknelės, basos kojos, džinsai, visos tos uniformos, pietiečių paliktos ant upės kranto lemtingą 1865 metų balandžio 6-osios pavakarį[1], ir gražios dainos: „Partizanas“, „Internacionalas“, „Bandera rosa“, „Vyšnių žydėjimo metas“, suglumę žmonės ant šaligatvių: vietiniai girtuokliai, apšepę juoda tris dienas neskusta barzda, senos prostitutės, sužavėtos viso to šurmulio, trys girti kaminkrėčiai, mėtantys aukštyn vamzdelius, rėksmingas krautuvininkas, iš pradžių norėjęs iškviesti policininkus, galiausiai pats įsiliejęs į

[1] Turima galvoje amerikiečių Pietų ir Šiaurės karas, kurį pietų valstijos pralaimėjo. Matyt, jame dalyvavo ir jaunųjų šveicarų protėviai.

chorą dainuojančių „Vyšnių žydėjimo metą“, neužauga, it kulka išlėkęs iš „Šaligatvio“ kavinės ir, nepavykus susituręti, įsirėžęs į žydinčių merginų būrį ir jau nuo jų nebeatstojęs: vieną čiumpa už ilgo oranžinio sijono, kitos liemenį apglėbia abiem didžiulėm rankom ir ima sukti ją, šoka, trypia ratus su ta gražuole, tokia aukšta, rinktine paaugle, apie kurią net pasvajoti negalėjo.

Žanas Kalmė stebėjo tą reginį su didžiausiu malonumu. Sėdėjo ant neaukštos sienelės, skiriančios parką nuo žandarmerijos automobilių aikštelės Pilies papėdėje, gėrėjosi dangaus spalva, tokia ryškiai mėlyna virš šokančiųjų farandolą, jį linksmino iš ruporo sklindantys šūkiai, bangavimas, triukšmas, o kai Zualenas užgriaudė savo kalbą, klausėsi jos įdėmiai ir džiūgavo. Staiga jo veidas tapo rūškanas, o gerklę sugniaužė liūdesys: judančio merginų ir vaikinų būrio viduryje jis pastebėjo mažą apskritą krepšelį, kuris gyvai jam priminė Raudonkepurės dovaną. Žanas Kalmė įsistebeilijo į tą grupelę: krepšelis atsidūrė tarp dviejų šlaunų, jį beveik uždengė kartūnas ir plakatai. Bet staiga jis išvydo tankius auksinius plaukus, viršuje pridengtus gelsvai baltos kepuraitės: Tereza. O kas ją laiko už rankos? Kas gi tas ilgaplaukis vaikinas? Tas tamsus vaikinas – Markas: Markas, mažosios Kresi velionės sužadėtinis, Markas – Orfėjas gražiais plaukais, nufotografuotas ant šalto akmens su ta peršviečiama Euridike prie Pragaro vartų. Suknelių ir kaspinų viesulas. Šauksmai. Juoko pliūpsniai. Garsiakalbiai ragina minią rinktis Tunelio aikštėje, ir po kelių minučių Baro aikštė lieka tuščia, girdėti tik tolstančios dainos, ir dabar čia jau viešpatauja pavasaris.

Žanas Kalmė vėl pasimatė su Tereza „Vyskupijoje“: ji jam

papasakojo apie manifestaciją, nė žodžiu neužsiminusi apie Marką. Ji nusprendusi grįžti į Dailės akademiją, norėtų būti dekoratore, tokį diplomą gali gauti greičiau nei pedagogo. Ne, ji nebuvo nuvažiavusi į Montrė. Ten ji praleis savaitgalį. Montrė: Žanas Kalmė staiga išvydo palmių guotus priešais violetinį ežerą po gotikinio stiliaus pastatų dantytais stogeliais, išsilydžiusį saulėlydžio auksą įlankoje.

– Atvažiuosi manęs pasiimti sekmadienio vakarą?

– Kur tu būsi?

– Tikriausiai „Apolone“. Užsuk patikrinti, ar tenai esu. Neketinu sėdėti visą dieną su mama. Taip, užsuk apie šeštą į „Apoloną“. Išgersim vyno ir sugrįšim į Sitė. Tink?

– Tink, – atsakė Žanas Kalmė. Ji visada sakydavo „tink“ vietoj „tinka“. Ir jis pradėjo kalbėti taip kaip ji. – Ar šiandien dirbai?

Jokio atsakymo. Dviprasmiškas rankų mostas. Šypsena, kurią nutrynė liežuvėlis, o Katyte, Katyte perregima bliuzele, Katyte su odiniais ir bronziniais karoliais, arabiškais, afganiškais žiedais, Katyte garbanotais bronziniais plaukais, švelniai varanti iš proto ir žadinanti verksmingą geismą drėgnam patamsy.

Paskui jiedu išsiskyrė. Žanas Kalmė grįžo namo taisyti sąsiuvinių, anksti atsigulė ir užmigo. Ryte nubudęs iškart prisiminė Montrė paskirtą pasimatymą.

Kai atvažiavo į Gimnaziją, buvo aštuonios valandos. Pastatęs automobilį Merseri gatvėje ir iš jo išlipęs, iškart suprato, kad kažkas ne taip. Jį pastebėjęs, kažin koks nepažįstamas žmogus skubiai užlindo už tvoros. Ant promenados suoliukų buvo prikrauta plakatų.

Paaugliai, matyt, koležo moksleiviai ar pirmos klasės gimnazistai, atsikolę į „Vyskupijos“ vitriną, rūkė cigaretes.

Tą gaivią ankstyvo ryto valandą, kai pirmieji Katedros balandžiai dovanoja pirmąjį bučinį savo ronsariškajai balandėlei, jaunas malonus dėstytojas Žanas Kalmė nė iš tolo nenutuokė, ką jam atskleis tas rytas ir kokių lemtingų padarinių turės tas atradimas jo paties gyvenimui, ir šiaip jau kupinam užpuolimų ir nuotaikų, kurių užteko, kad pasijustų esąs prie Pragaro vartų.

Atėjo metas perskaityti „La Tribun“. Žanas Kalmė gurkšnojo drungną *ristretto* ir sklaidė laikraštį stebėdamasis gausybe bjaurasčių, kurias tie pilkšvi puslapiai pašlovino.

Dar vienas *ristretto*, ne ką šiltesnis. Vidun įeina keletas skubančių mokinių. Cigarečių dūmų debesis. Ovomaltinas[1]. Skambutis, matomas pro atviras paradines duris.

Ir staiga – šventė.

Iš Merseri gatvės bėgte atbėgę koks šimtas jaunuolių susėda apatiniame Gimnazijos kieme, jie juokiasi, šūkaloja šūkius. Tai toks tikras *sit-in*[2], kaip studentų miesteliuose: jie sėdi, aktyviai linksminasi, dėstytojai turi juos peržengti, kad įeitų į pastatą. Mosikuodami rankomis koks penkiasdešimt vaikinų įeina į viršutinį kiemą. Per garsiakalbį raginama pasipriešinti direktoriaus ir ministerijos sprendimui. Sujudimas. Šauksmai. Būreliai rengiasi žengti į pastatą. Staiga įsiviešpatauja tyla, visi sustingsta: Akademijos duryse išnyra masyvus, didžiulis, blizgančiu pakaušiu, su baisiais juodais akiniais ant nosies ponas Grapas, jis

[1] Ovomaltinas – šveicariškas produktas iš miežių salyklo, nugriebto pieno, kakavos ir mielių, sukurtas firmos *Wander AG*.

[2] Dalyvavimas pilietinio nepaklusnumo akte (*angl.*).

svajingai nužvelgia priešininką. Bet publiką apstulbina ne tiek ta sutelkta jėga, kurią Grapas įkūnija, kiek kažkas kita: rankoje jis laiko naują baisenybę – daiktą, išnirusį iš amžių glūdumos ir stebinantį, tarsi tai būtų koks archajiškas gyvūnas, puolantis, valdingas, – tai vytinis, susivyniojęs it kąsti pasiruošusi gyvatė, toks ilgas pintas odos diržas su blizgančia ir tvirta kaip policininko vėzdo rankena. Akimirką visi nustėrę, kažkoks vaikinas suklykia, garsiakalbis vėl ima kartoti savo giesmę, tada būrys manifestantų žengia prie paradinių durų. Grapas irgi žengia į priekį. Viena kita sekundė dvejonių. Tada Grapas pakelia vytinį, tas sušvilpia, ir Grapas šoka ant puolančiųjų. Sutrikę vaikinai traukiasi. Vėliau jie paaiškins: jie atsitraukė ne iš baimės ar pagarbos, jie atsitraukė iš nuostabos. Jie nustėrę, priblokšti, daugelis jų nervingai juokiasi. Alenas ir Markas fotografuoja. O diržas tebešvilpia, Grapas artėja, staiga visas būrys puola bėgti, pribėga pakrikai paradines duris. Grapas nebesitvardo, laksto nuo vieno mokinio prie kito, talžo juos vytiniu, pagauna bėgančiuosius, lekia jiems įkandin iki medinių barakų prie vakarinių vartų, pasišokčiodamas sugrįžta vis dar mojuodamas švilpiančiu vytiniu, išbėga pro vartus, vejasi bėgančiuosius Priekine Sitė gatve, tada sugrįžta, užtrenkia tuos garbius vartus, užsklendžia grotuotas duris. Kiemas jau tuščias. Ponas Grapas – tos teritorijos šeimininkas.

Visą tą sceną Žanas Kalmė matė pro mokytojų kambario langą. Jis irgi buvo priblokštas, vėliau mokiniai papasakos jam smulkmenų, kurių jis negalėjo pamatyti iš viršaus: ponas Grapas buvo apsiputojęs ir apsiseilėjęs, bėgdamas svaidėsi nerišliais šūksniais, vienam mokiniui sukirto vytiniu per akį... Panika buvo visiškai suprantama regint tą siaubingu pintu

ir galinčiu nudėti vytiniu ginkluotą milžiną. Rytojaus dieną ir vėliau pasipylė karikatūros, nuotraukos, protestai. Grapas buvo paminėtas „Le Mond", jo karikatūra su vytiniu rankoje pasirodė „Surakintoje antyje"[1], ir ta šlovė bei geltonas, juodas ar raudonas juokas vėl padalijo šalį į dvi rėksmingai priešiškas stovyklas.

Kas gi yra tas vytinis? Žanas Kalmė svajingai mąstė apie tą įrankį ir jo galias. Budelio vytinis, meilužio vytinis, pažeminimo ir malonumo vytinis. Įkaitinti vytiniu kraują. Vytinio kirtis. Ta kava nutvilkė mane kaip vytinio kirtis. Vanoti vytiniu nepaklusnų vaiką. Būsi išplaktas vytiniu! Tėvukas, mėgstantis darbuotis vytiniu. Kaip tik šitaip visi beregint ir praminė Grapą. Bet nuotraukose, laikraščiuose juodi jo akiniai, gumbuota plikė ir lūpų vypsnys pakoregavo kiek geraširdišką to pavadinimo turinį. Pravardė, priešingai, įgijo sadizmo atspalvį, ir to veikėjo stotas, milžiniški pečiai, storas kaklas, apžėlusios rankos tik dar labiau sustiprino kraupoką įspūdį. Net tie, kurie niekada nebuvo pono Grapo matę, žvelgdami į tuos spaustuvės dažais pajuodintus ir kraupiai supaprastintus vaizdus, jautė piktą, cholerišką, sutelktą jo energiją, nuo kurios darėsi nejauku. Lyg tai būtų kokia nešvankybė.

Vieną naktį Žanas Kalmė tą vytinį susapnavo, pradėjo rėkti, nubudo, supyko ant savęs, kad išsigando, ir pasižadėjo nebepaleisti vadžių. Deja, viskas buvo veltui: po to skandalo direktorius tik dar labiau išaugo savo mastais, o tos scenos absurdiškumas,

[1] *Le Canard enchaîné* – prancūzų satyrinis savaitraštis, išeinantis trečiadieniais, įkurtas 1915 metais, vienas seniausių Prancūzijos laikraščių. Nuo 1960 metų jame spausdinami ir tiriamieji straipsniai, atskleidžiantys daug skandalingų bylų.

bufonada ir beprotybė paslaptingai išdidino sunkiai suvokiamą, brutalią įtaką, kurią Žanas Kalmė įsivaizdavo jį turint. Jis atkreipė dėmesį, kad ir jo mokiniai, su kuriais jis kone kasdien kalbėdavosi apie tai „Vyskupijoje“, sureagavo ir vis dar reaguoja lygiai kaip ir jis: tą vytinį jie priėmė kaip likimo pasiųstą tėvišką įspėjimą. Išmušti iš vėžių, – įtūžę ar tiesiog ironiškai nusiteikę, jie paliko tą kiemą, pabėgo, įbauginti siaubingo vytinio. Nors pakluso veikiau ne švilpiančiai ir blizgančiai jo odai, o tam autoritariškam jo simboliui, Tėvo ženklui, tvarkos skeptrui, ir tas hierarchiškas fatališkumas kažkaip neaiškiai ir giliai ramino juos, nors iš pažiūros erzino. Įtaka pasireiškė, pašlovino save tuo atributu, – vadinasi, viskas gerai. Gali likti vaiku, juk Tėvas valdo. Juk jis budi. Juk jis tau pasirodė visa savo audringa ir valdinga puikybe.

Dzeusas! Perkūnsvaidis Jupiteris! Tėviškos analogijos kilo iš amžių glūdumos. Sutvėrėjo vietininkas, Karalius Dievas, Valstybės tėvas, savo pavaldinių kunigaikštis tėvas, gausybė griežtų, baudžiančių, tegu ir šiurkščiai geranoriškų, *pater familias* pavidalų.

Vieną rytą jie paaukojo klasėje pamoką, skirtą „Aukso asilui“, vietoj jos aptarė tą įvykį, ir Žanas Kalmė dar kartą įsitikino, kad visi jo mokiniai skyrė jam itin daug dėmesio. Ir ne todėl, kad juos tam paskatino dešimtys plakatų ir krūvos atsišaukimų. Tai buvo kur kas rimčiau: jie atrado Priklausomybę, ir jiems nuo to palengvėjo, tapo ramiau.

Tą rytą Žanas Kalmė, stovėdamas prie savo piupitro, įdėmiai stebėjo Marką, vengiantį jo žvilgsnio. Markas sėdi klasės gale, priešingame nuo lango kampe, šalia Sandrinos Diudan. Markas ir Sandrina – puiki pora: drauge mokosi, drauge kvailioja,

piešia, kuria filmus. Sandrina mažutė, juodaplaukė, vikri, tokia kalnų ožka. Vadinasi, Markas jo vengia... Tai kėlė Žanui Kalmė nerimą: nuo pat pirmos manifestacijos Markas palikdavo kaskart dažnesnius savo lankymosi pas Terezą pėdsakus: iš pradžių tai buvo segtuvas, skepetaitė, paskui užrašų knygelė arba įžūliai provokuojantys „Plejadų" serijos „Graikų ir romėnų romanai", kuriuos Žanas Kalmė jam buvo paskolinęs. Jis atpažino juos vos tik įžengęs pro duris, tą storą žalią knygą ant vienintelės kėdės, nepaklotos lovos gale.

– Kas tau davė tą knygą? – dusdamas paklausė Žanas Kalmė. Jis net nepasisveikino su Tereza, neapkabino jos, nepabučiavo paskubom į smilkinį po plaukų sruoga.

– Vienas iš tavo mokinių: Markas. Norėjau perskaityti „Aukso asilą". Visi jūs tiek apie jį kalbat...

– Galėjai paprašyti manęs.

Ir Žanas Kalmė iškošė smaugte jį smaugiantį klausimą:

– Jis tau atnešė ją čionai?

– Jis ją pamiršo išeidamas. Tau tai nemalonu?

Kekšė. Na, štai ir viskas. Baigta. Aš nieko nebeturiu. Markas... Žanas Kalmė regi gražų įžūlų veidą, ilgą, nosį siekiančią plaukų sruogą, švelnia ugnimi degančias akis, lėtus žingsnius ir rankų mostus, tokius švelnius, tokius tyrus ant Kresi antkapio... Širdis jam plyšta iš skausmo.

– Jis čia nakvojo?

– Po galais, Žanai! Man devyniolika metų! Aš darau tai, ką noriu, supranti, tai-ką-no-riu! – Jos akys žaibuoja pykčiu. Ji purkštauja, susigūžia į kamuoliuką, tuoj šoks, toji Katytė. Markas ant auksaspalvio lovos apkloto. Markas ir mažyčiai kavos puodeliai. Markas tos lovos įduboje, Markas kaip nukryžiuotas,

Tereza ropščiasi ant jo, žavingasis sukubas, įnyrantis vampyras, auksaplaukis vilkolakis. Tas mažas kambarėlis pavirto pilimi ant miškais apaugusio kalno, prakeikta tvirtove, kur blogio dvasia vilioja vargšus praeivius! Ragana, budelis, piktoji laumė, Katytė prisivilioja aplinkinius vaikinus, manipuliuoja jų kūnais, mėgaujasi jais, sotinasi, kraugerė!

Tereza nešoka ant jo. Ji tik pakviečia:

– Eikš.

Žanas Kalmė žengia prie jos.

Tereza jį prisitraukia, apglėbia, trinasi lūpomis į jo jau truputį apžėlusį kaklą, tempia jį prie nepaklotos lovos. Penkios valandos, popietė baigiasi, gatvės tikriausiai pilnos skubančių žmonių. Ji paguldo Žaną Kalmė kaip kūdikį, neskubėdama nuvelka drabužius, užkloja jį paklode, stora pūkine antklode, nusirengia pati, atsigula ant jo, apgaubia savo šviesiaplauke naktimi, skubriai, it vasaros lietus, perbėga per jį liežuviu. O Marko žvilgsnis ir toliau jo vengia. Sužavėtas Žanas Kalmė negali atitraukt akių nuo tos gražios tamsios galvos, nuo nerimstančios sruogos... Kur jis buvo šiąnakt? Šitame Priekinės Sitė kambarėlyje? Jiedu mylėjosi, be jokios abejonės. Vos tik aš nusisuksiu, jiedu ir vėl susieis. Markui aštuoniolika metų, Terezai devyniolika...

Klasė ūžte ūžė. Mokiniai šaukė pertraukdami vienas kitą. Balsų tonas aukštėjo. Jaudulys nudažė jų skruostus. Žanas Kalmė nė nemėgino būti arbitru tame ginče. Tik stovėjo klasės gale, atsirėmęs į sieną, prie pat Marko, alkūne lietė storą jo vilnonį megztinį, o tasai nesitraukė, lyg iš nuovargio būtų apspangęs. Nubudo tik „Vyskupijoje“, prie Žano Kalmė staliuko, kai Katedros varpai paskambino vidurdienį, kai, valandėlę stabtelėjusi

ant slenksčio, Tereza, apšviesta lyg stovėtų tamsios olos angoje, juos pastebėjo ir juokdamasi prisiartino.

– Sveiki, tamsta mokytojau, sveikas, Markai! – Ji ryšėjo balto ir geltono kašmyro skepetaitę ir atrodė lyg būtų iš ikonos. – Sveikas, Markai...

Jie visi trys žinojo. Žanas Kalmė sekė jų žvilgsnius. Linksmi vaikai. Gimnazijos mokinys ir Dailės akademijos studentė. Jie trise papietavo, Tereza, Markas ir Žanas Kalmė, paskui vaikai nuėjo mokytis, o Žanas Kalmė, kuriam buvo laisva diena, grįžo namo atsakyti į laiškus ir taisyti mokinių darbų.

Penktą valandą jis išėjo iš namų išgert alaus. Sala aikštės kavinėje, prie lango, kažkoks jaunuolis rašėsi pastabas Biblijos puslapiuose. Dvidešimties su trupučiu, barzdočius, stambus, rimtas, su akiniais ant nosies, jis skaitė, žymėjosi kažką užrašų knygelėje, vedžiojo plonyčiu sidabro pieštuku po teksto eilutes, dėliojo varneles paraštėse ir pasibraukdavo ilgas pastraipas, pasitelkęs mažytę kišeninę liniuotę, – tokiomis naudojasi matematikai ir geometrai. Žanas Kalmė pavydžiai stebėjo vaikiną: aplinkui visi klega, o tas visa galva pasinėręs į savo skaitymą, pagautas teksto ir persiėmęs jo žodžiu lyg atsiskyrėlis savo celėje. Jis spinduliavo sutelktą jėgą ir dvasios giedrą. Ir nesiliovė rašęs knygos paraštėse, pabraukinėjęs tekstą, glaustai ir kruopščiai užsirašinėjęs pastabas užrašų knygelėje. Kas jis? Dar teologijos studentas ar jau pradėjęs tarnystę Sala arba Šaji parapijų pastorius? Buvo penktadienis. Matyt, jis ruošėsi sekmadienio pamokslui. O gal jis vienas iš tų nesuskaičiuojamų evangelistų, zujančių po šalį, viliojančių jaunuolius ir kuriančių neaiškias bendruomenes,

kurias netrukus ir palieka, suradę pastovesnę vietą? Šitas atrodė perdėm rimtas tokiam vaidmeniui. Vadinas, auklėtojas? Kapelionas kokioj nors institucijoj? Kad ir Venų auklėjimo namuose? Žanas Kalmė suvirpėjo.

Venų auklėjimo namai sklandė virš jo tarsi kokia grėsmė visą vaikystę. „Jei būsi negeras, atiduosim tave į Venų namus!" – „Ak, tas berniūkštis, – kartodavo vieno iš daktaro pacientų, Podė uosto darbininko, turėjusio bėdų su sūnumi, motina. – Jį, žinoma, ir atidavė į Venų namus." Anais laikais jie buvo vadinami *Pataisos namais*: Žanas Kalmė įsivaizdavo juos pilnus nuogų, žaizdomis nusėtų vaikų ir budelių, apsiginklavusių rykštėmis ir vytiniais. Kaip tokiame angliškame paveikslėlyje, kurį Žanas Kalmė matė vienoje senoje daktaro knygoje: berniukai pririšti prie lovų, žiedais pritvirtintų prie sienų miegamojo gale, o milžiniški įsilinksminę prižiūrėtojai plaka juos rimbais.

Bet šitas barzdotas jaunuolis į budelį visai nepanėšėjo. Jis uoliai skaitė akivaizdžiai jausdamas malonumą, ir Žaną Kalmė žavėjo tai, kad, ir praėjus tūkstantmečiams, Mozės, Dovydo ar Saliamono pasakytos kalbos gali pavergti širdį, užlieti ją šviežia energija, kad kokia nors Kristaus alegorija gali pateikti kasdieniškiausią tiesą, kad apaštalų pasakojimai ar šventojo Pauliaus laiškai veikia taip pat raminamai kaip ir tvirti bei šviesūs būstai, kaip nūdienos faktai. Senovės dvelksmas perbėgo per stalelius, prie kurių buvo geriamas alus ir baltasis vynas. Salėje slėpiningai gaudė senovė: per tą mažą, atverstą prie alaus bokalo bordinę Bibliją Dievas poetas, žodžių Dievas siuntė savo Žodį, ir milijonai Senojo Testamento šūksnių kartojo tą Mokytojo žodį, o evangelistų dejonės ir pašlovinimai atmušė aidu Jo balsą.

Priblokštas Žanas Kalmė įniro į kažin kokią katastrofišką ekstazę, tarytum laukęs jos daug mėnesių. Užsiliepsnojo dygių krūmų guotas. Gėlės pritvinko kraujo. Varlių kariaunos plūstelėjo į gatves, veržėsi į namus. Uodų debesys kilo aukštyn nuo kelio dulkių. Visur šmaižė nuodingos musės. Gegužio bandos stipo pakelėse, Žora ganyklos virto dvokiančiais maitos laukais. Piktžaizdės, pūliniai išbėrė kūnus visų tų, prie kurių Žanas Kalmė buvo prisiartinęs, kad ir iš tolo, – sakytum, buvo būtina juos nubausti, kam bendravo su tokiu beviltišku nusidėjėliu. Staiga baisi kruša pratrūko viršum visos šalies, nusiaubė aukštą žolę su mėlynuojančiais varpeliais, žydinčius sodus su blizgiais jų žiedlapiais. O sūkuringas Alpių fenas išliejo ant miestų ir miestelių tonas skėrių: jie lindo į ausis, akis visiems, kas drįso išeit iš namų. Tėvai, mokiniai, visi Žano Kalmė pažįstami leisgyviai klūpojo nepaguodžiami ir šaukdami pasigailėti: tiršta it žirnių sriuba naktis užklojo viską aplinkui. Viskas sulipo, suguro, visi pirmagimiai pasimirė vienu matu, ir pagaliau Žanas Kalmė nudžiugo, kad jis – šeimos jaunėlis ir bent kartą išvengė Dievo rūstybės.

Barzdočius vis dar skaitė savo Bibliją.

Žanas Kalmė seniai išgėrė alų. Kur dabar Markas? Kur dabar Tereza? Mylisi lovoje po auksaspalviu apklotu? Nuogi, išpilti prakaito, mitrūs, jie lieja draugėn seiles, jauną kvėpavimą, dalinasi lova ir kas keturiasdešimt penkias minutes išgirsta Gimnazijos skambutį. Žanas Kalmė ant jų nepyksta. Tik skausmo adata perveria jam širdį, kai regi juos susikabinusius ir juodas Marko pažastis sulipusias su šviesiomis Terezos pažastimis. Lyg peilio ašmenys perrėžia jam kaukolę, kai jis išvysta glotnų, stangrų, sidabrišką plotelį aplink mažytę, vaikišką Terezos bambą. It kirvio ašmenys perkerta jam riešus ir sminga iki kaulo, kai jam

pasidingoja plonyčiai Terezos kojų pirštų nagučiai: ji atkiša juos jam sakydama: „Įkąsk man, įsidėk juos į burną – taip darydavo mano tėvas, kai aš buvau maža; 'Suvalgysiu tave', – šaukdavo jis, įsikišdavo mano kojos pirštus į burną ir kandžiodavo juos: 'Aš toks alkanas, toks alkanas', – man kutendavo, ir aš išties manydavau, kad jis praris mane visą!"

Tas vaizdas sužadindavo keistus paties Žano Kalmė prisiminimus. Tai buvo labai senas žaidimas: jam buvo kokie treji ar ketveri metukai, ir jis visad jį prisimindavo virpėdamas iš siaubo, kurį sukeldavo tėvo į akmenį galandamo peilio garsas. Daktaras ką tik grįžo aplankęs ligonius, įraudęs veidas blizga prakaitu, plaukai sulipę nuo lietaus. Visi jau pavakarieniavę, vyresnieji vaikai jau užkopę į savo kambarius, tarnaitė plauna indus, apačioje prie stalo likę tik Žanas Kalmė ir motina. Berniukas spalvina paveikslėlius, niūniuoja, o ponia Kalmė mezga. Staiga užbaubia automobilis! Trinkteli varteliai, ant žvyro pasigirsta sunkūs skubrūs žingsniai. Durys atsidaro, bruzdesys priemenėje, galiausiai tėvas išdygsta valgomajame. Stalo gale, priešais aukštesnį už jį laikrodį, laukia jo lėkštės ir stalo įrankiai. Jis pliaukšteli per petį žmonai, pakelia Žaną, jį papurto, patampo, pabučiuoja, vienu mostu pataiso piešinį, pasišaipo, vėl pabučiuoja, galiausiai duoda jam ramybę, – Žanas stovi priešais tą išalkusį valgytoją. Ponia Kalmė atneša mėsos, vėl įpila į taurę vyno.

– Na, ko gi stovi kaip įbestas? – sušunka daktaras, įdėmiai žvelgdamas į sūnų ir dideliais tvirtais dantimis kramtydamas mėsą. Tyla, nuožmios akys jo nepaleidžia.

– Suvalgysiu tave, jei nepabėgsi. Suvalgysiu vakarienei, kvailuti Žanai!

Žanas Kalmė negali pabėgti. Ir nenori. Jis žino, kas bus toliau, jis laukia to drebėdamas iš baimės ir malonumo.

– Vadinasi, nenori eiti pasislėpti! Tai saugokis!

Dešine ranka daktaras čiumpa peilį mėsai ir pamosuoja juo priešais berniuką, ašmenys blyksi. Kaire ranka laiko stalo peilį ir kruopščiai, lėtai galanda juos abu vieną į kitą, stipriai braukdamas ašmenimis ir sykiu rodydamas kraupias grimasas, dantis, vartydamas akis, apsilaižydamas.

– Ūūū! Ūūū! – šaukia jis storindamas balsą. – Ūū, ūū, suvalgysiu tave, Berniuk nykštuk, būsi priedas prie mano vakarienės! Matai, jau galandu didįjį peilį!

Ir Žanas Kalmė žiūri pakerėtas į žvilgančius ir blyksinčius po lempa ašmenis.

– Tik paklausyk, kaip aštrinasi plienas, pasiklausyk šito gražaus koncerto!

Ir Žanas Kalmė klausosi susižavėjęs, kaip baisiai džeržgia ašmenys.

– Ūūū, ūū, ūū! storas ponas suvalgys mažą berniuką, kuris pats vienas vaikšto po mišką!

Daktaras vis dar vaiposi. Staiga neįtikėtinai vikriai čiumpa Žaną Kalmė už pakarpos, prisitraukia, pasiguldo ant kelių ir prikiša tuos šaltus ašmenis jam prie gerklės.

– Na, mano ėriuk! – sušunka. – Perpjausim tau gerklytę! Nuleisim tam mielam mažyliui kraują!

Peilio galiukas liečia odą, daktaras spusteli iš lengvo, – tai tik žaidimas, – plienas įsminga į odą per milimetrą, iškart įpjovęs kelis mažyčius kraujo indus. Kairioji daktaro ranka tvirtai laiko gležnutį petį. O dešinė vedžioja peiliu per baltą kaklą. Budelis baubia ir riaumoja. Auka jam atsiduoda alpėdama iš pasitenki-

nimo. Valgomojo gale, šešėlyje, ponia Kalmė, nedrįsdama net krustelėti, stebi ritualinę sceną sustingusiu, nieko nesakančiu žvilgsniu.

Galiausiai daktaras paleidžia vaiką ir tarsi niekur nieko baigia vakarieniauti. Na, štai ir viskas. Beje, jau metas gulti. Berniukas baikščiai pabučiuoja tėvą. Ir motina jį nuveda į viršų, skubiai nupraususi paguldo...

Žanas Kalmė sumokėjo už alų ir išėjo. Jau žiebėsi gatvės lempos. Tereza ir Markas tikriausiai jau užmigo. Žanas Kalmė grįžo namo, svajingai atsisėdo prie rašomojo stalo, ir – pamanyk tik, kokia ironija, koks atsitiktinumas: taisytinų darbų šūsnies viršuj guli Marko lapelis. Žanas Kalmė perskaito jį balsu: Marko Baro vertimas iš lotynų kalbos, Antra G klasė, Klasikinių kalbų skyrius. M.T. Ciceronas. *De finibus.* Paima tą lapelį, pasideda jį prieš save ir pradeda nuobodžiai braukyti raudonu rašalu klaidas bei teksto ir vertimo neatitikimus, dėl kurių kaltas buvo palaimingas jo mokinio meilės sukeltas nuovargis.

Kitą dieną, šeštadienį, visą rytą truko ypač skubiai sukviestas ir ypač iškilmingas mokytojų posėdis. Ponas Grapas sušaukė juos aptarti pastarųjų įvykių: mokinių priešiškų reakcijų ir perdėto jų tėvų jaudulio sukeltą dėstytojų nerimą. Žanui Kalmė, kuriam kaltės jausmas atėmė žadą, buvo sunku ištverti visa tai sėdint erdvios, medžio paneliais, nelyginant Prisikėlimo bažnyčioje, išmuštos salės gale. Ant išrikiuotų kaip spektakliui kėdžių susikaupę sėdėjo koks šimtas kolegų. Net patys jauniausieji atrodė griežti ir įsitempę. Visi jie buvo vedę ar susižiedavę, kai kurioms to susirinkimo moterims vedybos aiškiai nebegrėsė. O

jis, Žanas Kalmė, varžėsi dėl Dailės akademijos studentės su vienu iš savo mokinių. Balsų klegesys. Traukomų kėdžių bilsmas. Lygiai keturiolika minučių po aštuonių direktorius įėjo, ir įsivyravo tyla. Ponas Grapas atsisėdo už didelio stalo priešais kėdžių eiles, tarp dekanų ir sekretoriaus, kuris dėliojo savo popierius.

Ponas Grapas vedė susirinkimą tvirtu balsu, ir neseno jo žygdarbio prisiminimas pripildė jo kalbą tąryt įtikinamos emocijos. Jam dėstant, smulkiai nupasakojant įvykį, analizuojant jo aplinkybes, vertinant valdžios ir visuomenės reakcijas, jo įtaka klausytojams buvo tokia galinga, kad juokeliai nuščiuvo ir skeptiškos kairuolių bei laisvamanių veido išraiškos keitėsi į susirūpinusias. Didžiosios Tarybos deputatas, generalinio štabo pulkininkas Grapas meniškai vadovavo susirinkimui, o jo povyza, – jis stovėjo už stalo, – šimtu kilogramų gožianti salę, užgniaužė norą kelti triukšmą. Įbūgęs po abejingumo kauke Žanas Kalmė matavo prarają, skiriančią jį nuo to žmogaus ir daugumos kolegų. Visi čia tarnavo tvarkai, netoleruojančiai jokių nukrypimų. „Ir kas gi aš toks, – svarstė Žanas Kalmė. – Aš klaidžioju. Aš painiojuos. Aš grimztu vis gilyn. Aš amžinai gaišuoju. Būtent šitai prikišdavo man tėvas. Aš myliu mergaitę, dukart jaunesnę už mane. Aš varžausi dėl jos su mokiniu. Jau vien šito pakaktų, kad susikompromituotum visiems laikams šito susirinkimo ir šventosios Švietimo ministerijos akyse. Ir kokia ta mergaitė! Veikiau aiškiaregė, be to, labai jau laisvo elgesio. Ir vėl man nepavyko. Ką aš veikiu tarp tų žmonių? Aš juos visus apgaudinėju. Aš būsiu nubaustas. Beje, Grapas

seka mane. Kodėl jie visą laiką į mane atsisuka? Vadinas, mano nerimas aiškiai matomas. Matyt, pažaliavau iš baimės, purvinos kaltojo baimės. Kalto dėl ko? Terezai juk devyniolika. Aš – nevedęs. Įstatymas juk to nedraudžia. Taip, aš pietauju su mokiniais „Vyskupijoje“. Bet aš juk nedarau jiems nieko bloga. Priešingai. Tai iš kur ta kankinanti baimė? Jie mane perprato? Atspėjo. Direktorius tiesiog įdūręs į mane žvilgsnį. Jis nusiėmė juodus akinius, laiko juos rankoje, aš matau jo akis, kurios įdėmiai seka mane. Taip garsiai jis kalba būtent man. Mane įspėja, man grasina! Matyt, aš taip suprakaitavęs, kad apsiseilėjau iš baimės, kaip tas girtuoklis, kur apsivėmė, ir, vos jam prasižiojus, nuo jo taip tvoskia gėrynėmis, kad aplinkiniai subloguoja. Aš smirdžiu baime. Tai mano dalia. Ir Žanas Kalmė, pamiršęs, kad jis geras lotynų kalbos mokytojas, kad mokiniai jį myli, kad jis dorai darbuojasi Gimnazijai, kaltina save toliau, plaka rimbu, direktoriui atsakinėjant į susirinkusiųjų klausimus.

Žodį taria Silvenas Gotjė, didysis lotynistas. Padžiūvęs, žilais ūsais, jis įnirtingai stengiasi įtikinti auditoriją. Jis tai jau niekam nenusileis! Jis buvo Žano Kalmė mokytojas koleže, tad Žanas žino to blaiviai mąstančio, beprotiškai garbingo seno romėno būdą. Vos tik Silveno žvilgsnis nukrypsta į jį, Žanas Kalmė subliūkšta ir susipainioja, kaip jaunesnėse klasėse, baisingai klausinėjamas apie Vergilijų ar Ciceroną. Paskui kažką trumpai, juokingai pasako mažakalbis Verė. Mažasis Beimbergas, agresyvus matematikas su garbanotų plaukų kupeta ant kaktos, išpyškina kaltinamąją kalbą kaip tikras tribūnas. Gražuolis helenistas Iuligeris labai ramiai išanalizuoja padėtį. Damos susižavėjusios žvelgia į sidabrinius jo smilkinius. O kai

žodžio paprašo Žaku, kai atsistoja: blyksintys akiniai, styranti barzdelė, ryškiai geltona liemenė, oranžinis švarkas, – toks pasitikintis savimi, kalbantis tokiu kategorišku tonu, visi regi jį būsimuoju direktoriumi. Žanas Kalmė žavėjosi juo ir tylėjo. Visi nubalsavo, paskui dar kartą. Šarlis Avenė, toks nieko nesivaržantis hidalgas ilgu rafinuoto rašytojo kaklu, atsistojo ir pasakė nieko nesuprantąs, kas gi čia dedasi. Žanas Kalmė kelis kartus nusišypsojo, bet žodžio tarti nedrįso. Jam skaudėjo galvą, jis buvo visas šlapias, sėdėjo galinėje tos erdvios salės eilėje, nuobodžiavo ir svarstė, kodėl gi jis taip skiriasi nuo tų teisuolių.

Susirinkimas truko visą rytą. Vidurdienį, visai išsekęs, Žanas Kalmė grįžo namo, atsigulė, užmigo ir prisapnavo blogų sapnų. Nubudęs vieną jų prisiminė: jis nuogas, bėga per Gimnazijos kiemą, sargas pagauna jį ir mostaguodamas rankomis nuveda į mokytojų kambarį, kur jis, vis dar nuogas ir mirštantis iš gėdos, priverčiamas tarti žodį prieš visus kolegas, kurie, savaime aišku, niekada nepamirš tokio jo pažeminimo. Paskui Grapas užsidaro su juo savo kabinete, meiliai žiūri į jį ir paskolina jam karininko milinę, kad jis galėtų grįžti namo.

Sekmadienis. Montrė. Vienoje pusėje kalnai, kur žalumoje nardo balandžiai, kitoje pusėje – ežeras, kur ant vėjo pašiaušto pursloto vandens kariauja gulbės ir žuvėdros. Nykus atvykimas: nuo pat Klaranų – mitologiniai pastatai, bokštai dantytomis sienomis, su šaudymo angomis, balkonėliai, pakibę virš palmių sodų, „Ruso“, „Tildos“, „Loriuso“ viešbučiai, kairėje – „Montrė Palas“, apkaišiotas plevėsuojančiomis šveicariškomis vėliavo-

mis, už jų – kalnų sniegas, akinantis sidabrinėmis dėmėmis, paskui dar viešbučiai: dešinėje – „Kazino“, „Europos“ dangoraižis, kairėje – „Londono“ viešbutis, „Parko“ viešbutis, dešinėje – „Graži vietelė“ ir „Metropolis“... Pats miesto vidurys.

Žanas Kalmė pastato automobilį uždarame turguje: metalinis angaras su išvedžiotais vamzdžiais, varžtai primena besijuokiančias galvutes, aliuminio ir plieno nuolydžiai – visa tai panašu į stotį iš operetės ar į išniekintą pagodą. Žanas Kalmė žengia krantine: mažaūgės palmės su styrančiais kaip šluotos lapais, žydinčios magnolijos, narcizų žvaigždės, mimozos, virpančios plonų šakelių gale it viščiukai, rausvas žvyras, juosvai violetinės tulpės, ir staiga – šalia Berno stiliaus šalė su kaimišku stogu, – mėlyna ir balta keramika dengta mečetė, įkurdinanti šitoje Nicą primenančioje įlankoje iš smėlingų, analfabetiškų Viduramžių gūdžio atklydusių šėlstančių kupranugarių, lenktais durklais vykdomo keršto ir šventųjų karų beprotybę. Virš durų demonstratyviai puikuojasi įstaigos pavadinimas: Hogaras. Žanas Kalmė įžengia vidun, užkopia kelis laiptelius – ir štai jis jau baltoje katedroje su drožinėtomis jos sienomis ir baltu kupolu, iš kurio leidžiasi groteliniai žalvario žibintai. Grindys – tamsus, vėsus žvaigždžių, mėnulių, sodriai žalių, švelnių trykštančio vandens lašų kaleidoskopas, nuo kurio neįmanoma atitraukti akių. Ant padėklų – rachat lukumo gabalėliai. Nišose žvilga geltonai ir mėlynai nuspalvintos garguletės[1]. Gilumoje už pakeliamų grotelių atsiveria apvalios koplytėlės. Sniaukrojanti tamburinų palaikoma melodija užlieja pastatą nesibaigiančia monotonija. Žanas Kalmė nuoširdžiai užsako merginai

[1] Poringi indai, aušinantys skystį garais.

kone visai uždengtu veidu (jos violetiniai lakuoti nagai primena jam krantinėje matytas tulpes) patį bjauriausią pasaulio gėralą: mėtų arbatos, kurią per jėgą prisiverčia nugurkti, užkąsdamas šleikščiai saldžiu nykiu lukumu.

Išėjęs prie kanalo, supančio tą mečetę iš vakarų, Žanas Kalmė išvysta negrę raudonu turbanu, spaudžiančią ranką bokso čempionui iš Montrė, kurį jis iš matymo pažįsta. Jam atrodo, kad toje kanalo pilkumoje, atsietoje nuo švytinčios ežero šviesos, ta negrė, neprarasdama pusiausvyros, ant galvos neša besileidžiančios saulės diską.

Savojos pusėje dangus šilkinis, akinantis.

Žuvėdros nardo ore it blizgančio metalo brūkšniai. Plakdama sparnais balandžių kolonija suka ratus tarp senų pastatų, dengtų neapolietiškomis čerpėmis, virš mėšlino kanalo vandens. Gatvės beveik tuščios. Negrė ir boksininkas sėdi ant suoliuko tarp palmių. Ežeras tapęs žalsvas. Ledinis brizas sukelia bangas – tokios mažytės Alpės tarp raudonų ir mėlynų jachtų: visų jų registracijos numeriai prasideda pergalinga „V“ – Vo kantonas. Tolumoje, prie Prancūzijos kranto, vandens paviršiumi slysta mažas garlaiviukas. Virš viešbučių stogų vėjas įnirtingai plaiksto šveicariškas skaisčiai raudonas vėliavas su baltu kryžiumi. Laukiai klykauja, nardo, vėl klykauja. Žanas Kalmė niekur neskuba. Jo pasimatymas su Tereza – šeštą valandą.

Jis randa ją „Apolone“. Įėjęs pamato jau sėdinčią prie lango, jos siluetas ežero ir rausvo dangaus fone įsirėžęs dengto turgaus stogo, kur vienas kitą vaiko balandžiai, aukštyje. Apskritas vytelių krepšelis stovi šalia ant suolo, ji ryši ta pačia ikonos skraiste ir skaito knygą minkštais viršeliais.

Žanas Kalmė prieina, ji pakelia į jį ramias žalias akis, jis pasilenkia, pakšteli ją į lūpas, atsisėda šalia ir uždeda ranką ant apskrito krepšelio.

– Kaip tavo mama?

– Žinai, aš jos beveik nemačiau, – paaiškina, – visada ta pati istorija: ji skundžiasi, kad nematė manęs visą savaitę, o kai atvažiuoju, dingsta, lanko drauges ir panašiai, tarsi savaitgalis jai tik tam ir reikalingas, kad viską apibėgtų...

– Tai ką gi tu darei?

– Miegojau, skaičiau, valgiau, basčiausi po Montrė. Aš visada keistai jaučiuos Montrė. Tarsi vėl būčiau vaikas. Buvau netgi nuėjusi paslankiot po savo koležo kiemą. Kvaila, ar ne? Ko gera, esu sentimentali... O paskui nupiešiau vieną daiktą. Žiūrėk, atnešiau tau parodyti.

Ji išlanksto balto popieriaus lapą, kurį buvo įspraudusi tarp knygos puslapių, ir padeda priešais Žaną Kalmė. Tai katinas, nupieštas žaliu šratinuku, dvi milžiniškos sustingusios katino akys perskrodžia Žaną Kalmė balta ugnim. Iš pradžių jis mato tik išsiplėtusius jį skrodžiančius vyzdžius. Katinas inkvizitorius. Katinas teisėjas. Žanas Kalmė iš karto pradeda jo nekęsti. Paskui išvysta pūkuotą jo snukutį, smailias ausis, ūsų vėduoklę: žalias rašalas ištampė, pašiaušė, subraižė tą paveikslą smulkučiais štrichais, kurie ties lapo kraštais susimeta į žvaigždutes – it pluoštai spindulių, į kuriuos žvelgiant paskausta akys. Pragaištingas katinas. Kažkas parašyta mažytėmis raidėmis po tuo padaru, Žanui Kalmė sunku išskaityti tuos žodžius, nes katino kailis ir pašiaušta aura susipina su tekstu. Galiausiai jam pavyksta. Jis skaito: *Naktis Montrė – nupiešta iš ryto priešais atvirą langą*, ir iškart susimąsto, ką tie nekalti žodžiai slepia.

Kad ir kaip ten būtų, tas katinas šlykštus. Netaręs nė žodžio, Žanas Kalmė sulanksto popieriaus lapą į keturias dalis ir įkiša į portfelį.

– Atleisk, aš tuoj, – atsiprašo Tereza, atsistoja ir eina į tualetą.

Žanas Kalmė lieka vienas, uždeda ranką ant apvalaus krepšelio. Delnu pajunta vytelių glotnumą šonuose, apvado juostele pritvirtinto dangtelio apskritumą. Vedžioja pirštais po vytelių iškilumus ir įdubas, įsivaizduoja Raudonkepurę, nešiną tuo krepšeliu, miške – toks mielas, širdį veriantis vaizdas, dovana, iš vaikystės gelmių tamsią naktį po eglėmis išniręs sapnas: maži batukai mina miško takelį, dažnėjantis vis labiau skubančios sutemų apgaubtos mergytės kvėpavimas... Kiek krepšelių ir keliuose miškuose neša mažos mergytės šiuo metu? Kiekgi vilkų jų tyko? Mergytė ima bėgti, dūsta. Senelės namas dar taip toli! Žanas Kalmė regi šviesias vaiko akis, mėlynas žvilgsnis nuo nerimo tamsėja, maža noselė susiraukia, burna, kur trūksta vieno ką tik iškritusio danties, ta angelo burna, išsikreipia verksmu...

Tereza vis negrįžta. Žanas Kalmė deda krepšelį sau ant kelių, atidaro, žvilgteli į netvarkingai ten sugrūstus daiktus. Viršuje guli sulamdyta nosinė su inicialais M. B. Ji skaudžiai užgauna Žaną Kalmė. Jis ją čiumpa: nosinė kietai sulipusi, lyg būtų iškrakmolyta. Jis kilsteli ją prie nosies: nosinė tvoskia sausa sperma. Tas apkartusio pieno, vytintos žuvies, karštligiškos nakties kvapas... Nosinė, permirkusi sperma. Marko sperma. Jo mokinio iš 2 G klasikinių kalbų klasės. Markas Baro, aštuoniolikos metų, Bomono aveniu 57, Lozana. Žanas Kalmė įkiša nosinę atgal, užvožia dangtį, pasideda krepšelį šalia savęs ant suolo.

Tereza išeina iš tualeto, šypsosi jam iš tolo. Jis mato, kokie grakštūs, laisvi jos judesiai ir mostai, kaip slysčioja ilgi plaukai ant jos plonų pečių. Ji atsisėda.

– Gal pasivaikščiokim? – pasiūlo ji.

Žanas Kalmė tarsi užkimo.

– Tu mateisi su Marku šį savaitgalį?

– Jis užsuko pas mane vakar. Šeštadienis – linksma diena. Vakarėliai, karuselės...

Ji nemelavo. Kalbėjo taip natūraliai, kad Žanui Kalmė sudūrė širdį. Jis ją prarado. Dabar jau žino. Ir žino, kad niekad nepamirš šitos kraupios akimirkos, kai žemė slydo jam iš po kojų. Prisimins, kaip per kavinės langą, tarytum krisdamas, pamatė:

ledų pardavėją su jo mažu baltu vežimėliu
„Mersedes“ vokiškais numeriais, važiavusį 10 km per
valandą greičiu, ieškojusį, kur pastatyt mašiną
automobilių aikštelės kontrolierių su pieštuku už ausies
boksininką, besišlapinantį prie hidranto
krantinės palmes
pilkšvą dengto turgaus stogą
tobulai raudoną saulės diską oranžiniame danguje.

Tereza tyli. Žanas Kalmė irgi nuščiuvęs. Jis sumoka, atsistoja, prilaiko duris ir išeina paskui Terezą į aikštę. Jo automobilis – už dviejų žingsnių. Jiems einant Tereza spaudžia krepšelį prie krūtinės it kūdikį, kurį nori apginti. Pusvalandį jiedu važiuoja, paskui Žanas Kalmė priveža ją prie jos namų Sitė. Jos akys pilnos ašarų.

– Užeisi?

Jis ištirpsta. Jis išgelbėtas. Užrakina mašiną ir kopia siaurais laiptais paskui Terezą. Jos durys. Jos raktas. Jie įeina vidun.

Kambaryje ji padeda krepšelį ant grindų, skubiai uždega žvakę, ir lovos apklotas sužvilga prietemoje savo auksu.

Jiedu atsigula vienas prie kito, ir smilkinių pūkeliuose, ausų labirintuose, glotniuose kaklo išlinkiuose Žanas Kalmė ir vėlei uodžia cinamono aromatus, vos tejuntamą prakaito kvapą, vidurdienio šviesos užlietos žydinčios pelkės kvaptis; plaukuose atpažįsta kvapą „ugnies akmens“: jis gintaro spalvos, jo ieškoma karjeruose, – jį daužtelėjus į kitą tokį, iššskeliamas dūmelis, ir jį prikišęs prie nosies užuodi šiltą gaisrą, primenantį pirmuosius planetos kataklizmus.

Rausvos sutemos užsitraukia, žvakės liepsna virpa nuo skersvėjo.

Palaima. Žanas Kalmė dar kartą nukryžiuotas ant tos lovos. Tereza gulasi ant jo, įtraukia į save ir ilgai, labai ilgai jį ryja, taip švelniai švelniai, paskui pasikelia, išslysta iš jo glėbio, klūpodama, išskėtusi šlaunis persilenkia per lovą, net užsimerkusiam tau aišku, kad ji ištiesia ranką, apgraibom ieško krepšelio, suranda jį, atidaro, ištraukia Marko nosinę, lošteli atgal ir skubiai šluostosi – nosinė šaižiai čeža drėgnoj nakty.

Markas. Jau rytoj Žanas Kalmė jį pamatys pirmoje pamokoje, rytoj jie skaitys Apulėjaus „Metamorfozių“ tęsinį. Jam jau nebeskaudu galvoti apie Marką. O Tereza, Katytė, ragana, sukubas, pikta švelnioji laumė, vėl gulas greta jo, pakiša nosinę po pagalve, Žanas Kalmė paliečia ją pirštu, kietą, lipnią ir susiplojusią po auksaplauke galva. Žvakė tebeliepsnoja. Žanas Kalmė ją prisitraukia, užpučia liepsną, ir beregint pasklinda karšto vaško, anglėjančios dagties kvapas, Kalėdų kvapas, sako Tereza. Jiedu užmiega. Šiąnakt Žanas košmarų nesapnuos.

Jau kuris laikas Žanas Kalmė nesimatė su motina ir kentėjo dėl to savo bailumo. Kitą ketvirtadienį, kai buvo jam laisva diena, nuvažiavo į Tuopas jos aplankyti. Jiedu šnekučiavosi visą valandą, ponia Kalmė teiravosi, kaip jis gyvena, kur valgo, ar duoda kam išskalbti baltinius. Papasakojo jam apie brolius ir seseris, truputį painiodamasi ir kartodamasi; ji vis dar atrodė kaip pilka pelė su tomis mažytėmis apvaliomis neišraiškingomis akutėmis. Kai motina plikė virtuvėje arbatą, Žanas Kalmė pastebėjo verandoje tarp siuvimo reikmenų dėželių gulintį atverstą laikraštį: *Kremacija*, „Vo kantono kremacijos draugijos organas, išeina keturiskart per metus".

– Kas čia per dyvai? – suintriguotas paklausia motiną.

– Man siunčia jį nuo tada, kai mirė tėtis. Žinai, aš įstojau į tą draugiją, ten mokama tik po dvidešimt frankų per metus, ir ji tvarko visus krematoriumo formalumus, visas sąskaitas. Įsivaizduoji? Užuot mokėjusi aštuonis šimtus ar tūkstantį frankų, kaip visi, aš moku tik dvidešimt frankų per metus, juk tai didelis privalumas. Gaila, kad mes nieko apie tai nežinojome prieš tėčio mirtį. Jie atėjo pasikalbėti su manim tuoj po laidotuvių...

Žanas Kalmė pajuto stiprų pasišlykštėjimą. Išskleidė laikraštį, ir jam iš karto krito į akis draugijos devizas – tas pats, kuris, parašytas didžiosiomis lotyniškomis raidėmis, puikavosi ant krematoriumo frontono:

PER IGNEM AD PACEM[1]

O nykioje vinjetėje ant juodo fono buvo pavaizduotos liepsnos, trykštančios tarsi iš spiritinės lempelės.

[1] Per ugnį į amžiną ramybę (*lot.*).

– Ir tu visa tai perskaitai? – paklausė jis.

– Nuo pirmo iki paskutinio žodžio, – atsakė motina. – Tai labai įdomu ir aprašyta su visomis smulkmenomis.

Žanas Kalmė suvirpėjo, popiečio saulės prišildytoje verandoje jį išpylė prakaitas, pernelyg saldi arbata kėlė šleikštulį. Jis pavartė tą laikraštį, paskui perskaitė:

Mirčiai ištikus ne Vo kantone, Šveicarijoje ar kurioje kitoje šalyje, mūsų draugija atlygina šeimai tokias pačias išlaidas, kokios būtų kremacijai įvykus Vo kantone, kaip antai: kremacijos kaštus, karsto kainą, išlaidas, susijusias su transportavimu nuo Vo kantono sienos iki artimiausio krematoriumo, vargonininko paslaugas.

O dėl pelenų transportavimo, tai juos be vargo galima atsiųsdinti į Šveicariją paštu... –

ir jam prieš akis stojosi paštininko veidas, kai iš virvute perrišto paketo plonyte srovele pradeda tekėti aksominiai pelenai, kuriuos reikia beregint surinkti ir įteikti velionio šeimai. Jam teko padėti pastangų, kad prisimintų, jog jo tėvo pelenai saugiai uždaryti urnoje, stovinčioje už grotų su spyna kolumbariume, ir jų saugumą garantuoja policija. Jis vėl paėmė į rankas laikraštį. Pirmajame puslapyje vienas draugijos narių išspausdino savo eilėraštį, kuris baigėsi taip:

Jeigu mus sugeria ugnis,
Staiga mes tampam pelenais!
O žemėje, kur mus pakas,
Kas gi mes būsim kitąmet?
Neverskim raustis žemėj
Tų, kurie regės, kaip mes numirsim!

Žanas Kalmė numetė tą kraupų lapą, bet motina jį pakėlė, pagarbiai sulankstė ir padėjo ant stalo matomoje vietoje. Nepakilęs iš ten, kur sėdėjo, Žanas Kalmė netyčia perskaitė dar vieno popiečio saulės apšviesto straipsnio atkarpą:

Pirmiausia aptarkime Prancūziją. Paryžiuje atsisveikinimo ceremonijų salėje – 200 sėdimų vietų (kėdės ir krėslai). Ji puošniai dekoruota mozaikomis ir skulptūrine kompozicija „Sugrįžimas į amžinybę". Vienu iš 1941 metų gruodžio 31-osios straipsnių akivaizdžiai reikalaujama: „Iškart po kremavimo pelenai turi būti supilti į urną šeimos narių akivaizdoje." Tarnautojai nepalieka krematoriumo pastato iki tos procedūros pabaigos. Laukiama 50–60 minučių.

Jis liovėsi skaitęs, gurkštelėjo arbatos, vėl paėmė laikraštį:

Strasbūras. Čia esama dviejų koplyčių: viena 300 vietų, kita – 80. Didžiojoje salėje yra vargonai, Mažojoje – fisharmonijos. Abiejose salėse ceremonija atliekama vienodai.

Išvakarėse arba prieš dvi dienas karstas patalpinamas į krematoriumo šaldytuvą. Valandą prieš ceremonijai prasidedant pastatomas ant katafalko, uždengiamas sidabru siuvinėta drobule. Oratoriams, bažnyčios atstovams ar pasauliečiams, sakantiems atsisveikinimo kalbą, suteikiama sakykla. Naudojimasis vargonais ar fisharmonija mokamas. Strasbūre kolumbariumo nėra.

Dabar Žanas Kalmė jau susidomėjo, pervertė puslapį. Priešais didįjį laikrodį išplaukė masyvus daktaro siluetas.

Marselis. Karstas, uždengtas drobule su aukso kutais, dedamas ant katafalko didžiulės salės su suolais vidury. Ten telpa du šimtai žmonių. Tinkamoje vietoje stovinti sakykla leidžia oratoriams būti lengvai girdimiems visur. Muzikos čia nėra. Karstas rankomis pernešamas į gretimas patalpas, kur yra krosnys.

Ceremonijos dalyviai gali pasišalinti, bet gali ir palaukti (maždaug valandą) krematoriumo viduje arba greta esančiose kapinėse, kol urna bus jiems grąžinta. Urna, uždengta drobule, atnešama ant nedidelių neštuvų ir patalpinama kolumbariume arba pristatoma į kitą vietą...

To jau buvo per daug. Įtūžęs Žanas Kalmė sulamdė čežantį dvigubą lapą į gniužulą ir nusviedė jį į verandos kampą, už kambarinių gėlių vazonų.

– Kas tau? – droviai paklausė ponia Kalmė. – Tave kažkas užgavo?

Kuriam galui atsakinėti? Jis susigėdo dėl savo poelgio. Persmelktas pykčio žvelgė į tą seną susikūprinusią moterį, kankinosi dėl to, kad ji jo motina, kad greit numirs, kad irgi virs pelenais, jam nespėjus jai išsakyti nė dalelytės to, kas taip sunkiai slėgė daug metų. Ar ji bent mažumą įtarė ką nors? Ar nuspėjo širdies gilumoje savo jaunėlio baimes, jo siaubus, švelnumo poreikį, tą alkį, kuris kankino jo sielą ir kūną? Ir Žanas Kalmė padarė tai, ko niekada nebuvo daręs, ką net neįsivaizdavo galįs padaryti: jis atsistojo, žengė prie motinos, pakėlė ją nuo krėslo, stipriai suglėbė, priglaudė prie savęs, tokią gležną, kaulėtą; tvirtai laikė glėbyje tą keistą padarėlį, kuris nesipriešino, nereagavo, tik leidosi stipriai apkabinamas ir garsiau kvėpavo, primindamas Žanui Kalmė Terezos kvėpa-

vimą po auksiniu apklotu. „Tu irgi buvai Ofelija, – galvojo jis, spausdamas tą liesą kūną, tu irgi žavėjai, liūliavai, puoselėjai, tu buvai Circėja, Meliuzina, tu buvai Morgana, tu buvai visos tos pasakų fėjos, o dabar tavo kaulai atsikišę, veidą išvagojusios raukšlės! Staiga Žanas Kalmė prisiminė pensioną Korbėjrijė – kur, būdamas dar mažas, praleido su motina kelias žiemos savaites. Svečiai rinkdavosi švarutėlaitėje svetainėje su žemomis lubomis, susėsdavo ant šiaudinių pintų kėdžių, ponios ir nuolat persišaldę vaikai žaisdavo kortomis, po šviestuvais valgykloje su dideliais langais dar mėtydavosi auksinės plutelės nuo vakarienės, stovėdavo puodeliai su baltintos kavos likučiais. Tėtis atsiųsdavo iš Liutri pašto atvirukų. Sausio pirmosios rytą šeimininkas šratiniu šautuvu nušovė laukinę katę apsnigtoje gyvatvorėje. Jis taikėsi ilgai. Žanui Kalmė buvo tik septyneri, jis negalėjo nukreipti to šautuvo į šalį, katei buvo pataikyta į kaklą, ir ji parvirto ant apledėjusio žvyro, buvo greit pačiupta ir įmesta į atvirą atmatų dėžę, stovėjusią priešais pensioną. Žanas Kalmė naktimis kosėdavo. Motina atsikeldavo ir girdydavo jį atšalusia arbata nuo kosulio, nes viryklė jau būdavo atvėsusi. Jis užsisvajodavo prie *Player's* cigarečių reklamos, vaizduojančios šviesiaplaukę geltonveidę moterį lėlę sniego pusnyje, – dar ir šiandien gali pamatyti tokias manekenų galvas pigių drabužių parduotuvėse. Po pietų miego tokia jo bendraamžė mergytė sėdėdavo, kaip ir jis, ant puodo neuždariusi durų. Žanas Kalmė laukdavo popieriaus, vilnonių kelnaičių ir getrų ceremonijos...

– Tu pyksti dėl to laikraščio? – paklausė plonas balselis. Žanas Kalmė jautė, kaip, tariant tuos garsus, motinos kūnas virpėjo.

Ne, jis nepyksta. Jis tik labai sutriko, sunerimo. Bet pamirš-

kime tai. Smulkus motinos kūnas, išsišovusios mentės, kiškio šonkauliai užtvindė jį kitokiu nerimu. Jis pasilenkė ir švelniai pabučiavo motinai kaktą, išvagotą smulkučių raukšlelių. Žilų plaukų sruoga prie smilkinių buvo koketiškai užsirietusi ir nemaloniai pakuteno jam lūpas.

– Žinai, nuo tada, kai tėtis buvo sudegintas, aš gaunu krūvas dalykų, apie kuriuos anksčiau nieko nenutuokiau. Todėl ir įstojau į tą draugiją, pamaniau, kad bus naudinga.

Pauzė. Abu vis dar stovi, nušviesti rusvėjančios šviesos.

– Tu liksi vakarienės?

Jos balsas virpėjo. Klausimas buvo nuolankus, toks savotiškas maldavimas, motina nedrįso patikėti, kad jis sutiks. Žanas juk toks laukinis, Žanas visad pabėga, – kai buvo dar vaikas, buvo vadinamas katinėliu, kuris vaikšto pats vienas... Tas varganas senatviškas balsas. Tie vargani sulinkę griaučiai, tas varganas maldaujantis veidas, tas gailus ašarų priplūdęs žvilgsnis, toks tuščias, pilkas, melzganas, išblukęs per tuos paklusnumo metus.

Ji numirs. Tu irgi, brangioji mano mama, tu irgi atsidursi krematoriume...

Dievas – niekšas!

Žanas Kalmė išvyko iš Tuopų prieš vakarienę. Jam pristigo drąsos likti sėdėti ir valgyti priešais tą seną moterį, kurios judesiai taip sulėtėję: ta ranka, nebepajėgianti supjaustyti mėsos, ta trupučiuką apsiseilėjusi burna, čepsinti, kai kramto, tokia triukšminga burna...

Ir jam važiuojant namo gailus motinos žvilgsnis lydėjo jį visą kelią it koks labai jau senas priekaištas: akies rainelė, kitados mėlyna it neužmirštuolė, apsiblaususi, išblukusi ir da-

bar priminė aklo žmogaus žvilgsnį, – bet gal todėl, kad dabar širdis mato aiškiau, giliau už bet kokią akį? Mintyse Žanas Kalmė vėl regėjo savo vaikystės scenas. Paskui prisiminė rudas dėmes ant senų rankų, rusvas, beveik violetines gyslas. Netrukus ji praras atmintį, viską painios, nebegalės pasirūpinti savimi... Jos šeimininkas jau numirė. Ji irgi turi numirti. Kas užspaus akis tam vargšui, susitraukusiam ant pagalvių padarui? Žanas Kalmė duso prie vairo savo „simkos", kuri lėtai judėjo tarp kitų automobilių tirštai prisigrūdusiomis vakaro gatvėmis.

Gimnazija tomis dienomis rengė išvažiuojamąsias pamokas po visą šalį, ir 2G, Žano Kalmė klasė, sumanė važiuoti į Berną, iš dalies dėl pokšto, o dar ir – iš senos atavistinės pagarbos, na, pasišaipyti patyliukais iš Helvecijos sostinės, jos bankų, aikščių, buržuazinio solidumo bei olandų kalbą primenančio dialekto.

– O galima pasikviesti draugų?

Žanas Kalmė leido.

Susitikti sutarė erdvioje Lozanos stoties salėje. Giedrą gegužės pabaigos rytą visi ten susirinko, užsivožę kaubojų skrybėles, ant kaklo pasirišę indėniškas skepetas, apsiavę auliniais batais, su amerikiečių kariuomenės kuprinėmis, prikimštomis komiksų ir cigarečių blokų. Tarp jų buvo ir svečių: vaikinai iš Dailės akademijos, dvi merginos iš *École Normale*... Fransua Klerkas už kelių metrų būrė saviškius.

– Kur tu vyksti? – paklausė jį Žanas Kalmė.

– Į Pajerną. Iš pradžių į vienuolyną, muziejų, paskui patrauksim per kalvas...

Kai Žanas Kalmė pasakė jam vykstąs į Berną, Fransua šyptelėjo.

– Nori pasinerti į federalinę mistiką?

Na, žinoma, tas ketinimas vykti į Berną visiems juokingas. Žanas Kalmė pasijunta truputį įgeltas, nors juokiasi drauge su kitais. Jis puikiai žino, kad Bernas jį kažkaip gąsdina: tas jo autoritetas, jo kaip Konfederacijos tėvo ir jos cemento istorija, karinė jo jėga, jo sąjungos su kitais, susidorojimas su priešu pavergtose teritorijose ir tų taip dažnai Lemano pakrantėse kartojamų frazių paslaptis: „*Jie* nutarė ten Berne... Paklauskite to Berne... Federalinė taryba nubalsavo... Bernas reikalauja..."

Jis sugrįžo prie savo mokinių.

Diskretiškai perskaičiavo juos akimis. Trūksta Marko. Ar jis ateis? Žanas Kalmė jau rengėsi eiti į 1-ąjį peroną, kai paskutinę akimirką pro dideles stiklines duris įžengė labai graži pora: Markas ir Tereza. Žanas Kalmė nurijo seilę, jam surakino gerklę, jis pradėjo drebėti, bet negalėjo nuleisti akių nuo tos poros, kuri šokio žingsniu artėjo per triukšmingą salę.

Jie laikėsi už rankų.

Jie neturėjo jokio bagažo.

Markas – lieknas, aukštas, plaukų sruoga užkritusi ant skruosto, veidas ir rankos įdegę, o kūnas toks lankstus, o kojos tokios ilgos sulopytose kelnėse!

Tereza išsipynusi savo kasą. Dvi vario spalvos plaukų bangos krinta ant nuogų pečių. Ji vilki plonyte balta palaidinuke su sidabro siūlu, mūvi smarkiai aptemptais džinsais. Maloniai šypsodamiesi jie prieina prie Žano Kalmė, tiesia jam ranką, kalba su juo!

Žanas Kalmė išlemena pasveikinimą, nervingai perskaičiuoja bilietus, jam atrodo, kad jis svirduliuoja, kad tuoj apalps:

– Eime, – ištaria, prasmegęs juodame rūke.

Perone akinamai šviesu, didelis žalias traukinys, kojų trepsėjimas išėjus į reikiamą kelią, rezervuotas vagonas, pasišokčiojimai platformoje, bėgimas, riksmai, šauksmai. Žanas Kalmė užspaustas tarp Beatrisės ir Deizės, priešais jį sėdintis Kristofas atplėšia kramtomosios gumos pakelį ir leidžia jį ratu. Žanas Kalmė užsimerkia, panyra į tamsius klijus, dūsta. Markas ir Tereza. Visą dieną. Jie ką tik atsikėlė iš lovos. Pasišokčiodami nusileido žemyn iš Sitė ir atbėgo iki stoties. Susikibę rankomis. Švytintys tą ankstų rytą, nuo ežero pučiant vis dar gaiviam vėjui, atslinkusiam iš Savojos kalnų ir Ronos pakrančių pievų. O jis, Žanas Kalmė, toks vienišas, toks niūrus priešais juos! Perimtas apmaudo ir pykčio. Ant jų, ant savęs, ant šviesos ir vėjo, besiplakančio po vagoną, kurio visi langai atidaryti. Akimirką jis nunyra į aitrų dumblą. Kepurnėjasi jame. Grimzta. Miršta iš gėdos...

Kai atsimerkė, traukinys jau važiavo per žalią plynaukštę priešais Berno Alpes, baltas kaip ant šokolado pakuotės paveikslėlio: pievos, miesteliai, mėlyni miškai. Milžiniškos ganyklos, apaugusios tankia žole, apsiklėtusios žiedais, ties pakraščiais – smaragdiniai šešėliai. Markas ir Tereza stovi prie lango, vėjas supynęs jų plaukus, Markas uždėjęs ranką ant nuogų jos pečių, prispaudęs tą švelnumą prie savęs, prisimerkęs nuo vėjo ir visą laiką kakta, nosimi, lūpomis trinasi į jos odą, srūvančią ryto gaiva.

– Žiūrėkit, stirnos, stirnos!

Trys padarai iššoko iš miško, nušuoliavo ganyklos pakraščiu ir pradingo krūmynuose.

Markas ir Tereza pakėlė lango stiklą aukštyn ir atsisėdo vienas priešais kitą, kojas ištiesę ant suolelio priešais. „Kokie jie gražūs, – pamanė Žanas Kalmė. – Kokie tyri. Markas – Terezos meilužis. O aš, kai norėjau ją mylėti, buvau bejėgis ir juokingas. Be-jė-gis. Aš vargšas. Aš jiems pavydžiu. O Dieve, ką aš tau padariau, kad tu iš manęs viską atimi? Aš užsisklendęs savyje, aš ne toks kaip visi, aš nuskriaustas, kaltas dėl tavo Įstatymo, kurį kenčiu kaip pažemintas vaikas. Ar kada nors tai baigsis? Ar džiaugsmas bus man suteiktas, sugrąžintas prieš tai, kai suvis pasitrauksiu į tamsą?"

Jie atvažiavo į Berną.

Miestas iškart jiems pasirodė iškilmingas, klestintis. Aštuoni valdžios ir nesunaikinamos galios amžiai juos prislėgė. Jie liovėsi dainavę. Jiems prireikė kelių minučių atsigauti nuo to šoko. Paskui visi patraukė į centrą: Turgaus aikštė, Lokio aikštė, – ir staiga dangaus žydrynėje sublizgo Federacijos rūmų kupolai. Kolonos, monumentalūs laiptai, aukšti mūrai, priestatai, žaliai pilki stogai – viskas tame pastate dvelkė jėga, pastovumu, tikėjimu demokratijos vertybėmis, buržuazine išmintimi, panieka madoms. Statinys kietai suplotas, suspaustas ir sykiu kvėpuojantis, paremtas didžiulių iškilmingų bankų – toks sveikas kresnas senis, klestintis ant aukso krūvos.

Ta galia erzino Žaną Kalmė. Jo mokiniai, jau atitokę, ėmė smagiai šaipytis iš patriotinių devizų ir ant frontonų besipuikuojančių kantonų herbų. Kai kurie užtraukė revoliucines dainas, juokais įpindami į jas šventų Šveicarijos himnų posmus, kiti žengė šokio žingsniu, vaizduodami juos supančios prabangos priblokštus girtuoklius. Linksmumas pasiekė kulminaciją, kai ceremonijos žingsniu į aikštę įžengė karo mokyklos kur-

šantai, vedami mažiuko kapitono, kuriam prie kardo kabojo diržėlis su spurgu. *Zu miiin' Befehl, Halt!*[1] Keturiasdešimt kepurių su pakeltais į kupolus snapeliais sustingo, keturiasdešimt uniformų sublizgo kaip raguoliai su pistacijomis, pasigirdus komandai „ramiai!“, sugriaudusiai tos šventos aikštės kolonadose ir atsikartojusiai šimtais aidų. Stovėdami už trisdešimties metrų Žanas Kalmė ir jo klasė klausėsi gerklinio dialekto, kuriuo karininkas šlovino tuos rūmus atskleisdamas daugybę jų paslapčių.

Paskui jie leidosi žemyn siauromis arkadų gatvelėmis, sustojo po laikrodžiu, iš kurio pasipuikuodami išnirdavo šventiškai apsitaisę personažai ir šarnyriniai vežimai, praėjo pro kitus bankus, paslaptingai atkartojančius Federacijos rūmų stilių: frontonas–kupolai–kolonos, sustodavo prieš ambasadas, kur tvorų pinučiai, herbai ir šarvuoti limuzinai su baltomis padangomis prie paradinių durų jiems priminė kino filmų apie šnipus parodijas; jie nusipirko kioskuose dešrelių ir alaus, gėrė ir valgė gatvėje, pučiant vėjui, susėdę ant žalių suolų bulvare virš Aro upės, mėtė į upę tuščius butelius, buvo aprėkti prižiūrėtojo, kuris juos pavadino *Welsch' student*[2], tada iš visų plaučių sugiedojo „Internacionalo“ posmą į barzdą tam senukui, labai sutrikusiam ir pasipiktinusiam, galiausiai priėjo Lokių duobę, ir čia juos užplūdo džiugesys: jie linksminosi su tikru malonumu, kuris tarytum išplaukė iš jų netolimos vaikystės. Tai buvo didžiulis kalkakmeniu išgrįstas šulinys, sudalintas į keletą gerai vėdinamų plotų, jo vidury styrojo didelis nudžiūvęs, lyg nukankintas medis, nudraskytas lokio nagų. Duobės

[1] Klausyk komandos: Stok! (*vok.*)
[2] Svetimšaliai studentai (*vok.*).

apačioje, pirmoje sekcijoje, stambus, labai tamsus riebus lokys stojosi ant užpakalinių kojų ir prašė išmaldos žiūrovus, komiškai mėgdžiodamas elgetą, čia sudedantį rankas, čia išskečiantį jas ir vėl maldaujantį. Jis vartė apvalias akis, bet jo ryžtingi, grėslūs judesiai, aštrūs dantys ir seilių čiurkšlė, tekanti pailgu judriu snukiu, riesti ilgi nagai it juodi plieno ašmenys keistai ir komiškai teikė jam žiaurumo. Jis šoko, urzgė, suposi ant nuostabių savo letenų. Kažkoks žmogelis numetė lokiui ryšelį morkų, šis grakščiai nusileido ant keturių, nuskuodė prie gardėsio, nagais drėksdamas žemę, ir garsiai jį sučiaumojo. Žanas Kalmė prisiminė, ką girdėjo, kai, dar mažas, buvo atėjęs su tėvais prie tos duobės: į ją įkrito berniukas, o sargas buvo išėjęs apsipirkti, tad niekas negalėjo jam padėti – milžiniškas lokys surijo vaiką siaubo apimtų jo tėvų ir susirinkusios minios akivaizdoje! Daktaras jam tai papasakojo su visomis smulkmenomis, pagyręs lokio vikrumą ir išskirtinį rajumą: „Ir žinai, – pridūrė įdėmiai žiūrėdamas į sūnų, – jis surijo berniuką visą, iš jo beliko tik du bateliai." Ir vėl daktaras. Ir vėl tėvas. Ar tik tas raumeningas, nepasotinamas patinas, viešpataujantis duobės dugne, nėra jis? Gal jis ir vėl išniro tam, kad prislėgtų savo jaunėlį? Tik du bateliai! Pašiurpęs Žanas Kalmė vėl išgyveno tėvo pasakojimą, ir vėl atgijo andainykštis siaubas: jis nevalingai ieškojo ant to grindinio su šviežiais ekskrementais ir daržovių likučiais anos siaubingos puotos pėdsakų, kraujo dėmių ir dviejų nekaltų batelių, kurių tas padaras nepasigviešė.

Tačiau jo mokiniai klykė susižavėję kitoje rampos pusėje, mergaitės kvietė jį, jis apėjo tą šulinį, prisiartino prie jų, ir juokinga, subtili scena, kurią pamatė, išstūmė iš galvos kruviną sceną. Stora geraširdė lokė baksnojo snukiu tris meškiukus bal-

tomis apykaklėmis, o šie vartėsi, šokinėjo, griuvinėjo, puldavo bėgti, šuoliavo ir labai patenkinti leidosi motinos tapšnojami. Lokė lingavo galvą į kairę, į dešinę, įdėmiai stebėjo savo palikuonis ir, regis, juokėsi. Na, žinoma, juk visiems galima į juos žiūrėti, todėl ji juokėsi palaimingai išsižiodama ir tuo džiugindama žiūrovus. Staiga ji spirtelėjo vieną mažylį kaip kamuolį prie akmens sienos: nustebęs, o gal užsigavęs meškiukas kimiai suriaumojo ir sustingo, priblokštas, nutviekstas saulės, o motina jį kvietė verksmingai bliūvaudama.

Žanas Kalmė pakėlė akis nuo meškinų ir atsisuko į savo mokinius. Persilenkę per kraštą, prilipę prie akmeninės sienelės, instinktyviai įsikibę į ją nagais, jie, viską pamiršę, grožėjosi tais gyvūnais. Staiga Žanas Kalmė išblyško, šaltis nupurtė jį, gerklę suveržė šleikštulys: kitapus duobės, prigludę vienas prie kito, nuostabiai gražūs dangaus fone, pasirodė Markas ir Tereza: jie stovėjo apsikabinę, jų plaukai plaikstėsi vėjyje, o vienas prie kito derantys kūnai buvo tokie panašūs; stovėjo suglaudę galvas, o virš jų – žėrintis dangus... Žanas Kalmė susverdėjo. Užsimerkė. Atsimerkė. Pora stovėjo kur stovėjusi, tarsi norėdama priminti jam jo fiasko, kai jis liko nakvoti pas Terezą pirmą kartą. Tarsi norėdama priminti, kiek jam metų. Išstumti iš to mažo kambarėlio Sitė. Uždrausti susitikinėti su ta jaunute mergina...

Apmirusia širdim jis išjautė visus pavydo peilio dūrius. Jam buvo dėl to gėda, nes jis tikrai mylėjo ir buvo nuoširdžiai prisirišęs prie Terezos ir Marko. Taip, jam buvo gėda, ta gėda buvo jam kančia, bet dar sunkiau jam buvo nuo miglotos minties, klykiančios viduje dalykus, kurie jam tapo aiškūs, sukietėjo, šlykščiai sustingo: „Impotentas! Netikša! Pavyduolis! Ko gi

tu lauki? Atstok nuo jos, užleisk tą vietą visiems laikams!“ Jis susverdėjo nuo tų įžeidimų. „Užleisk tą vietą! Ar girdi, kvaily? Turėjai jau seniai suprasti!“

Visi susirinko krūvon ir patraukė siauromis gatvelėmis. Popietė jau dažėsi rusvu auksu: ore tvyrojo deginto cukraus atspalvis, sunkus, truputį migdantis. Klasė jau buvo bežengianti ant tilto, iš dviejų pusių saugomo obeliskų, kai netikėtai atsidūrė priešais stulbinantį paminklą. Pasipylė šauksmai, kvatojimas. Žanas Kalmė, jau kuris laikas pėdinantis kaip somnambulas, pakėlė akis ir nustėro: prieš jį, fontano vidury, sėdėjo vaiką ryjantis Žmogėdra, pusę jau buvo spėjęs sučiaumoti: iš kruvinos burnos kyšojo sėdmenys ir spardėsi nuogos putlios šlaunys! Kad geriau matytų, Žanas Kalmė prisimerkė: scena buvo kraupi. Žaliūkas, stambaus veido, su milžiniška ištempta burna, reti dantys įsmigę į vaiko nugarą. Žmogėdra demonstravo nebylų pasitenkinimą, – priplota nosis, mėlynos akys, ta jo grimasa buvo kruvinas įžeidimas praeiviams, priverstiems būti jo piktadarybės liudininkais. Žvelgiant į jį, tokį pasitikintį savimi, godų ir tvirtą, buvo aišku, kad niekam nepavyks nutraukti bjaurios jo puotos. Baidyklė buvo patogiai įsitaisiusi, vilkėjo kruvina raudona tunika, plačios žalios jos kelnės buvo nutaškuotos rudomis dėmėmis, primenančiomis šiurpias kraujo dėmes. Aukštai pakelta dešinė alkūnė prilaikė didžiulę leteną, kišančią vaiką į žiojinčią raudoną burną. Po kaire pažastim jis spaudė kitą savo auką: putlią mergytę ilgais plaukais, jos veidas buvo išsikreipęs nuo riksmų ir ašarų, – vargšė mažylė, artėjo jos surijimo metas. Kairėje prie Žmogėdros diržo kabojo maišas, iš kurio kyšojo rėkiančių berniukų ir mergyčių galvos. Jie buvo mirtinai išblyškę, ir jų oda buvo keistas kontrastas žudiko va-

rio spalvos odai. Vienam berniukui pasisekė išlįst iš maišo, jis stengėsi kaip įmanydamas pabėgti, įsikibęs Žmogėdrai į koją, mėgino nuslysti ja žemyn, bet tas bergždžias mėginimas, ašaros, visi mažyčiai besirangantys kūneliai tik didino siaubą, sukeltą milžino, kurio rajumui nebuvo ribų. Kitas berniukas kabojo ant jo diržo, prie mėsininko peilio. Tas vaikas irgi grūmėsi, daužė kojelėmis pabaisą, kuriam, matyt, toks mostagavimas patiko, kuris jį džiugino; jis nekantravo, kada gaus paragauti tos gyvos prie šono besirangančios mėsos: todėl nešiojosi savo podėlį drauge, tvirtai pririštą prie diržo, šviežia mėsa blaškėsi jam prie šono, žadino apetitą, skatino juoktis.

Žmogėdros linksmybė!.. – Žanas Kalmė staiga padarė baisų atradimą: Žmogėdra panėšėjo į jo tėvą. Gal jis ir buvo jo tėvas, naujas jo tėvo įvaizdis, išsiveržęs iš krematoriumo, kad vėl primintų apie save, kad persekiotų? Išties tai buvo daktaras, tie platūs jo pečiai, masyvi nugara, tas linksmas ir žiaurus žaliūko kūnas. Tai buvo tikras jis – tasai pasitikėjimas savim visame, kas blogiausia, tas įžūlus rajumas, tos mėlynos, pasauliui iššūkį metančios akys, lyg būtų visagalės liepsnos, tas juokas veide su retais dantimis už storų lūpų. Žanas Kalmė prisiminė vakaro ritualą, vieno į kitą aštrinamų peilių džeržgesį.

– Tas vaikas toks gražus, kad aš jį tuoj suvalgysiu. Sučiaumosiu jį žalią!

Kriuksėjimas, varvančios seilės, nekantravimo ir sužadinto apetito grimasos nuožmiai lydėdavo tą peilių aštrinimą, didžiulė daktaro ranka spausdavo sūnui kaklą, sustingdydavo jį ant savo kelių, tokių pačių kietų kaip ir šitos šlykščios statulos...

Žanas Kalmė susivokė pamiršęs savo mokinius. Vieni taškės fontano vandeniu, kiti pirko atvirukus, vaizduojančius

Žmogėdrą, kioske priešais: *Kindlifresserbrunnen*, – uoliai slebizavo jie ilgą vokišką žodį. Mažų vaikų rijiko fontanas! Kanibalo fontanas! Žanas Kalmė prisiminė Kroną, prarijusį gyvus savo palikuonis, fantastišką Saturną, prarijusį gyvas savo atžalas, Molochą, ištroškusį tyrų jaunuolių kraujo, šiurpų šviežių kūnų mokestį, kurį Kretos gyventojai mokėjo dieviškajam Minotaurui, tūnančiam labirinto gale, – jam tai išties nestigo hemoglobino. Jį, Žaną Kalmė, irgi surijo jo paties tėvas. Su visais dūbliais. Sunaikino. Ir jį apniko audringa neapykanta tam žmogėdrai daktarui, visiems kitiems žmogėdroms, sunaikinusiems savo sūnus, savo vaikus, toms tolydžio atnaujinamoms jauno kūno – paštetų mėsos, malonumų mėsos, patrankų mėsos – duoklėms, duoklėms visos tos mėsos, kurią jie amžių amžiais šiurpiai aukojo, kad ja maitintųsi, pramogautų, tuktų, didintų savo teritoriją! Žilis de Rė! Batorų Elžbieta, ta kančios šauksmų ištroškusi kiaunė! Ir jūs, Leipcigo ir Majanso medžiotojai, užsiglaudę savo urvuose ir spoksantys į nakties tamsą paraudusiomis akimis, jūs, merginų žudikai, operacinių valkatos, vaikų vagys, grūsdavę juos į medžioklinius krepšius užslinkus sutemoms! Jūs, kaulų čiulpų rijikai, kraujo čiulpėjai, visi vampyrai, visi mėsininkai, besidarbuojantys pjūklu, prekiaujantys papūstžandžiais vaikais su putliais užpakaliukais, laižantys kruvinas duobutes skruostuose, žudantys angelus, skaisčių raudonai lipnių mergelių skerdikai! Žvelgdamas į tą Žudiko statulą, Žanas Kalmė regėjo visą kruvinų personažų virtinę. O jo tėvas buvo paskutinis pabaisa šitoje klaikioje eilėje! Ir atsitik tu man, kad Žanas Kalmė buvo įteiktas jam kaip jauniausias sūnus ir atiduotas jo malonei surištomis kojomis ir rankomis, toks silpnas, toks romus, toks bejėgis!

Bejėgis.

Kaip tik šitaip ir buvo. Jį baugindamas, rydamas, elgdamasis su juo kaip su negyvu daiktu, kurį jis sumala į dulkes, kuriam nuleidžia kraują kada užsimanęs, daktaras geidė jį sterilizuoti, kad išsaugotų savo tėviškąją galią, galią valdingo, kieto vado, kokiu turėjo likti bet kuria kaina. Jo broliai pabėgo. Jo seserys pabėgo. O jis, Žanas Kalmė, taip ir liko priklausomas nuo Šeimininko, ir buvo nužudytas.

Jaunimas jau nekantravo grįžti, ant miesto leidosi vakaras. Tad jie patraukė stoties link. Atsigręžęs Žanas Kalmė mestelėjo paskutinį žvilgsnį į Žmogėdrą, kuris netrikdomas tęsė šlykščią savo puotą.

Jo širdis buvo kupina pykčio ir kartėlio. Koks niekšiškumas! Tereza ir Markas žingsniavo priešais jį. Apsikabinę per liemenį. Žanas Kalmė stebėjo, kaip lankstosi ilgos jų kojos, aptrauktos visiškai vienodais džinsais, plonos raumeningos kojos. Valandėlę įsivaizdavo abu atiduotus Molocho ar Baalo šventikams, regėjo pusnuogę Terezą, mostaguojančią Žmogėdros krepšyje, girdėjo Marko šauksmus, Saturnui sugriebus jį už kaklo, traiškant, kemšant jį į didelę kaip ola burną! Vaikino kojos juokingai tabalavo ore, brangaus jo kraujo čiurkšlės tekėjo išbadėjusio budelio liemene. Jeigu kankinamas nenusistagaruos, vis tiek baigs savo dienas kaip dulkė, kaip ir visi kiti, arba kokioje nors drėgnoje skylėje – galūnės atsiskirs nuo jo, nugrims į lietaus merkiamą žemę. Vargšas Markas! Argi svarbu: anksčiau, vėliau. Baalo ryklėje ar po mirties dalgiu...

Tos liūdnos mintys aiškiai bylojo apie jo, Žano Kalmė, pavydą, jis gėdijosi taip žemai puolęs. Per visą dieną Tereza nepasakė jam nė vieno žodžio. Nežvilgtelėjo nė kartelio. Jis jautė tą

vienatvę kaip kokią kliaudą. Kas sugrąžins jį į gyvenimą? Jis ir pats darėsi žmogėdra. Puolė svajoti apie aukas, girdėjo traškant kaulus tų, kurie atstūmė jį, šlykščiai juos laidojo... Jam pasidarė baisu, jam pasidarė šalta. Galiausiai jie priėjo stotį. Lempos jau žiebėsi. Gražūs vaikai dainavo lipdami į traukinį.

IV

Aukojimas

Jei sakau Duobei: „Tu mano tėvas!“

Job 17, 14

Po kurio laiko vieną vakarą Žanas Kalmė pats vienas gėrė „Lyrikoje“ alų, kai durys atsivėrė ir įėjo žmogus, kurio matyti jis visai nenorėjo ir apsimetė jo nepažįstąs, o anas nesiliovė į jį žiūrėjęs iš savo vietos ir mėginęs patraukti jo dėmesį. Jis užsisakė bokalą alaus, paskubomis išgėrė jį, sumokėjo, apsivilko lietpaltį ir buvo jau beišeinąs, bet apsisuko ir, tiesdamas ranką, priėjo prie Žano Kalmė:

– Jūs mane prisimenate, ar ne?

Žanas Kalmė prisiminė jį puikiai.

Tas dvėsna buvo Žoržas Molandriu.

Molandriu, mažytės hitlerininkų grupelės vadas, turėjęs nemalonumų su policija.

Molandriu, savo lėšomis leidęs neonacistinį laikraštuką „Realioji Europa“, atsirūgstantį prieškarinio Niurnbergo prabangos ir galutinio nacijos klausimo sprendimo nostalgija.

Susierzinęs Žanas Kalmė nenoriai padavė jam ranką. Tas suėmė ją savo drėgnu delnu ir nelaukdamas kvietimo atsisėdo prie jo staliuko.

– Išgersite dar bokalą alaus, pone Kalmė? Aš vaišinu!

Jo balsas pretendavo į nuoširdumą, tačiau jau keletą akimirkų Žanas Kalmė jautė tolydžio augantį nerimą: blausios Molandriu akys tyrė jį su nemaloniu smalsumu, o rankos

nepaliaudamos virpėjo... Molandriu draugija buvo ne iš maloniųjų: dauguma laikė jį nevispročiu, pusiau debilu. Žanas Kalmė su juo susipažino baruose dar būdamas studentas. Jiedu buvo maždaug vienmečiai. Tuomet Molandriu buvo Ženevos Strėlinių Kryžių sekcijos narys ir linksmose studentų draugijose demonstruodavo Hitlerio fotografijas. Niekas nežinojo, iš ko jis gyvena dabar: būdamas žurnalistas, siųsdavo korespondencijas į belgų kraštutinių dešiniųjų laikraščius. Jam buvo parodytos durys daugelyje privačių mokyklų, kur jis atkakliai mėgino propaguoti fašizmą ir europietišką revoliuciją automobilių bei farmacijos magnatų sūnums, suvažiavusiems į Lozaną pravirsti per bakalauro egzaminus. Matyt, prágyvenimui jis duodavo kokias nors neaiškias privačias pamokas namuose...

Molandriu kreivai išsiviepė:

– Jūs vis dar dėstote Gimnazijoje?

Žanas Kalmė pašiurpo nuo to klausimo.

– Kol kas manęs iš ten dar neatleido, – nenoriai atsakė. Jam atrodė, kad versdamas jį kalbėti apie darbą Gimnazijoje Molandriu purvina jo mokinius.

– Ar skaitėte paskutinius mūsų laikraščio numerius, pone Kalmė?

Ne, Žanas Kalmė jų neskaitęs.

– Keista, – tarė Molandriu, – mes siunčiame jį į visas oficialias aukštąsias mokyklas, be to, kiekvienas dėstytojas gauna jį asmeniškai į namus. Juk, sutikite, tai vadinama informacija!

Ir su įtartina šypsena pridūrė:

– Mes esam priversti kovoti su kairuoliška propaganda, kuri taiko į etatinių dėstytojų auditoriją...

Žanas Kalmė klausėsi tos kalbos nustėręs. O anas prisimerkęs aiškino toliau, jo rankos drebėjo:

– Mūsų tiktai saujelė, bet aš tikiu, kad mūsų valanda ateis! Mes negalime leisti Europai žūti nuo maoistų ir neatsakingų anarchistų, kurie valdo proteguojami Niksono. Panašios į mūsiškę grupės pamažu buriasi arba yra reorganizuojamos visur. Paryžiuje, Briuselyje, Londone, žinoma, Vokietijoje, pas mus Ženevoje žmonės reaguoja, žmonės darosi sąmoningi, jie ginkluojasi, jie priešinasi, jie liudija! Gana jau paklusniai taikstytis, pone Kalmė! Mums reikia ryžtingų žmonių branduolio, tokių, kurie nebijo kietos rankos. Prisiminkite Hitlerio draugus ir jo smogikų padalinį Miunchene, kai jie rengė savo propagandinius susirinkimus alinėse. Visuose salės kampuose stovėdavo po kulkosvaidį, pone Kalmė, priešininkai būdavo sutvarkomi negailestingai! Be jokių dvejonių! Kai pagalvoju, kad šiandien bet kuris niekšelis komunistas gali pasisakyti ir dėsto ten, kur jam patinka...

Pagautas jaudulio, tas surūgęs balsas skambėjo dar garsiau, skvarbios šikšnosparnio akutės, apkraštuotos rausvų vokų, šlykščiai blizgėjo.

„Gal jis girtas, ar ką? – mąstė Žanas Kalmė. – Ne, jis tik susinervinęs, jis nuoširdžiai tiki tuo, ką kalba. Privalau atsistoti ir išeiti, išeiti iš kavinės nepadavęs jam rankos. Šlykštus tipas." Taip mąstė Žanas Kalmė ir nesistojo: jį apėmė neaiškus neramumas, Molandriu žvilgsnis sustingdė jį, slėgė. Kavinė buvo sausakimša, darėsi karšta, pašnekesiai ir juokas susiliejo į šurmulį, kuris surakino Žaną Kalmė it kokį įklimpusį į klijus vabzdį. Galiausiai Molandriu nutilo. Žanas Kalmė išdėliojo ant stalo monetas.

– Jūs jau išeinate? – apgailestaudamas paklausė Molandriu. – Išties? Neužsuksite pas mane išgerti bokalo? Kaip kolegos... Aš gyvenu visai čia pat. Jūs net neleidote man jūsų pavaišinti.

Kas vertė Molandriu taip elgtis? Bailumas? Pavydas oficialiai dėstančiam kolegai? Greičiausiai tai buvo skysta baimė, niekinga panika, vidinis drebulys, privertę jį svaidyti aplinkui rausvų akučių žvilgsnius ir paskubomis tikrinti, kas dedasi kavinės gilumoj, sekti kaimyną, žvairuoti į telefono būdelę; paskui jo žvilgsnis grįždavo prie Žano Kalmė, įsmigdavo į jį sekundės dalelytei, kupinas klausiamo niekingo pykčio. Taip, žinoma, taip. Molandriu nebuvo tikras, kad jo sumanymas pavyko. Be ketvirčio dvylika. Kavinės durys atsivėrė į lietų, padavėjai nurinkinėjo stalus, paskutiniai lankytojai vilkosi prie durų paltus. Molandriu buvo atkaklus:

– Nagi užeikit pas mane, išgersim po bokalą!

Bloga nuojauta. Sumišimas. Pyktis ant savęs paties. Bet pasidavęs savotiškai mimikrijai, kurios menkystę suvokė pats pirmas, Žanas Kalmė nesugebėjo atsispirti Molandriu ir net palikti jį neatsisveikinęs ten, kur sėdėjo. O anas nesistojo. Jiedu išėjo kartu.

– Išties, aš gyvenu čia pat, – kartojo Molandriu pliaupiant šaltam lietui. – Greitai išgersim po bokalą...

Jie traukė Žoržetės aveniu. Dunksėdami padangomis, taškydami balas paskutinieji troleibusai važiavo į parką.

Dvi minutės, ir jie priėjo Vilamonto gatvę.

– Štai čia, – pasakė Molandriu ir stumtelėjo pastato, kurio pirmą aukštą buvo užėmusi gėlių parduotuvė, duris. Eidamas pro tą parduotuvę Žanas Kalmė atkreipė dėmesį į skaistų oranžerijos ciklamenų raudonį dviejų prožektorių apšviestoje vitrinoje.

Molandriu atvėrė duris, uždegė šviesą, timptelėjo svečią už rankovės ir iškilmingai įvedė į savo kabinetą:

– Pažvelkite, pone Kalmė, pažvelkite! Juk šitai sako jums šį bei tą, ar ne?

Žanas Kalmė kvailai sustingo tarpduryje, nepajėgdamas žengti žingsnio, prakaitas sruvo jam iš pažastų, ties smilkiniais.

Kambario gale, iš po Trečiojo reicho vėliavos su išskleidusiu sparnus ereliu ir svastika, į jį žvelgė milžiniška Hitlerio nuotrauka: žvilgsnis – visai kaip gyvo. Paskui jis pamatė trofėjų ir apdovanojimų kolekciją, kur ryškiai išsiskyrė karo kryžiai, signalinės vėliavėlės, ginklai, nuotraukos, Vokietijos žemių herbai.

Molandriu uždėjo ranką jam ant peties.

– Na, pone Kalmė, jus nustebino, tiesa, mano kuklus muziejus? Pažvelkite į šitai. Itin retas eksponatas. Pažįstu žmonių, kurie atiduotų už jį visą savo turtą.

Ir išvyniojo ant stalo sidabru apkraštuotą juodą rankovės raištį su dar tamsesniu sidabru išvedžiotomis gotikinėmis raidėmis:

SS – Shule Braunschweig.

– Viena iš dviejų SS karo mokyklų, pone Kalmė. Įsivaizduojate?!

Ir jis paglostė tą juodą audeklą, meiliai perbraukdamas pirštais išsišovusias raides, ir tiestelėjo raištį Žanui Kalmė, kuris, suvirpėjęs taip, lyg būtų palietęs gyvatę, paskubėjo padėti jį ant staliuko.

– SS karo mokykla, – svajingai pakartojo Molandriu. – Atverskite šitą albumą, pone Kalmė!

Ir jis įbruko jam į rankas storą sąsiuvinį, įrištą kaip šeimos fotografijų albumas, – paradų, koncertų, šlovingųjų būrių rikiuočių prisiminimai.

– Bet jūs juk užsukote išgerti alaus, pone Kalmė! Aš užsimiršau!

Jis dingo, trinktelėjo šaldytuvo durelės, Žanas Kalmė išgirdo, kaip Molandriu barškina buteliais ir bokalais. Jis atsisėdo į fotelį ir palaukė. Susigėdęs, išpiltas prakaito negalėjo atplėšti akių nuo ryškiu raudoniu liepsnojančios vėliavos: rodės, kad svastika raudoname jos viduryje sukasi be paliovos judindama bjaurias savo letenas it nuodingas voras. O juodame rėme virš jos žvilgėjo Adolfas Hitleris, įdėmiai žvelgiantis į Žano Kalmė pusę, tarytum norintis su juo pasikalbėti iš anapus erdvės ir laiko; jis tarsi taikėsi suremti žvilgsnį su vargšu žmogeliu, sėdinčiu jo adepto krėsle, ir trūks plyš patraukti jį savo pusėn.

Nešinas buteliais Molandriu grįžo iš virtuvės ir išpilstė alų.

– Akis į akį su mūsų Fiureriu, gražu, pone Kalmė! Aš visiškai sutinku su jumis: šitame portrete jis tarsi gyvas. Jis gyvas! Jis kviečia! Pažvelkite į tą didingą liemenį, išlenktą siluetą, fantastišką žvilgsnio galią!

Ir vaikiškai, lyg kalbėtų pats su savimi, pridūrė:

– Nežinau, ką aš daryčiau be tos fotografijos...

Paskui garsiau:

– Jį kaip pasitikėjimo ženklą padovanojo man tikras nacis, vienas Liono komendantūros sekretorių. Taip, ta nuotrauka aiškiai byloja, kad mūsų fiureris gyvas, pone Kalmė. Kaip ir genialusis Didžiojo Reicho projektas, ir kaip realioji Europa. Na, kad ir mūsų simbolis – svastika. Tik pažvelkite! Ji gyva! Ji nesiliauja sukusis, kaip saulė, kaip žemė, kaip planetos, ji – įvaizdis

gyvybės, kurios nutraukti negali niekas! Beje, tas ženklas toks paprastas: nebuvo nė vieno viešo pisuaro, kur įėjęs nebūčiau radęs svastikos grafičio. Išgraviruotas žiogelio smaigaliu, nupieštas pieštuku, išrėžtas lakštinėje geležyje, – nesvarbu, kur ir kaip, tas simbolis visada krinta į akis, jis šviečia, skleidžia spindulius, ir tai įrodymas, kad niekas negali sunaikinti Reicho kryžiaus!

Ir tada įvyko kažkas netikėta. Molandriu pastatė savo bokalą ant staliuko ir skubiai nužingsniavo prie Hitlerio portreto. Likus dviem metrams iki fotografijos sustojo, sustingo, garsiai kaukštelėjo kulnais ir pakėlė ranką:

– *Heil Hitler!*

Stačiai sulojo miegančio namo tyloje.

Žanas Kalmė pašoko, bet Molandriu nedavė jam laiko atsitokėti. Pasisuko į svečią, siaurose jo akutėse švietė iššūkis:

– Mes laimėsime, pone Kalmė. Mes atgausime Europą ir atsikovosime visą pasaulį!

Jis mostagavo kaip manekenas. „O ką gi aš čia veikiu? – svarstė Žanas Kalmė, – aš nustėrau, ir man koktu nuo tos komedijos.“ Jis buvo praradęs laiko nuovoką. Ir mašinaliai gėrė alų. Pamiršo Terezą ir savo mokinius, ir savo pamokas: grimzdo į lipnią vulgarybę. Alus klampino. Bokalas klampino. Ir vis dėlto jis nesiliaudamas pylėsi jo į bokalą, nors skrandis jau nebevaliojo jo priimti.

Praslinko dar viena valanda, kurios metu įsijaudrinęs Molandriu privertė Žaną Kalmė perversti visą krūvą *Gringoire* ir *Je suis partout*[1], paskui nuodugniai ištirti lentelę su izraelitų profiliais: nosis, burna, ausies lezgelis, plaukų šaknys, pečiai,

[1] Prancūzų politiniai ir literatūriniai savaitraščiai, naciams užėmus Prancūziją tapę ryškiai kolaboracionistiniai ir antisemitiniai.

pilvas, kojų pėdos, plačiai diversifikuotos ir aptartos po pavadinimu didžiosiomis raidėmis:

IŠMOKITE ATPAŽINTI ŽYDPALAIKIUS!

Žanas Kalmė pajuto deginantį šleikštulį. Įtūžęs ir ištiktas nevilties staiga pašoko. Paspausti Molandriu rankos jam neteko: šis suprato nužengęs per toli ir stovėjo nejudėdamas ant slenksčio, vos palinkęs į priekį, tik jo akutės su akivaizdžiu pasitenkinimu šmaižė po Žano Kalmė veidą. Žanas Kalmė atsisveikino linktelėjęs galvą ir nulipo laiptais į šaltą orą.

Nebelijo. Miegui jam buvo likusios vos trys valandos. Pečius slėgė visas to vakaro pažeminimas, ir jis traukė Vilamono gatve liūdnai mąstydamas, kad iš viso Gimnazijos mokytojų būrio jis vienintelis tokią valandą dar gatvėje ir velkasi iš tokio šlykštaus pasibuvimo. O likusią trumpą tos nakties dalį tėvas sugrįžo į jo sapnus, kad nubaustų: tai jautis puolė jį nuo juodo šlaito viršaus ir traiškė, tai Liutri kabinete daktaras smaugė jį savo žmogėdriškomis rankomis priešais tą aukštą, į stačią karstą panašų laikrodį. Išaušus, kai soduose jau giedojo strazdai, kažkas kažkur parke sušuko: „*Heil Hitler!*“ ir pažadino Žaną Kalmė iš karštligiško sapno.

Skusdamasis, lydėdamas akimis tuos lakstančius ašmenis jis vis dar atsirūgdavo alumi, kurio nespėjo suvirškinti.

Didelis mėlynas troleibusas įvažiavo į Šventojo Pranciškaus aikštę iš dešinės. Žanas Kalmė stovėjo saulėkaitoje priešais Manuelio kulinariją. Staiga iš greta esančios angos iššoko žiurkė ir

ėmė paniškai blaškytis po šaligatvį. Tai tetruko sekundės dalelytę! Žanas Kalmė vos spėjo pagalvoti: „Žiurkė!“ – paskui jis prisimins tai buvus storą pilką žiurkę su nuplikusia nugara ir ilga rausva uodega, jam net atrodys, kad jis girdėjo jos nagus brūžinant šaligatvį. Apakinta šviesos ir nieko nematydama žiurkė puola į priekį, mėlynas troleibusas jau privažiuoja bažnyčią, didina greitį, kad spėtų užšokti ant Didžiojo tilto dar degant žaliai šviesai, žiurkė lekia; „Ne, ne, – paikai mąsto Žanas Kalmė, – jie neišvengiamai susidurs“, ir – taip ir atsitinka: milžiniškas priekinis ratas užrieda ant apvalaus verpsto pavidalo žiurkės kūno, aštuoni tos mašinos metrai praslysta pro Žaną Kalmė, ir jis sustingsta, žiūri į blizgančią raudoną dėmę tarp stabdančių ir stojančių automobilių.

Žanas Kalmė prieina prie tos dėmės.

Žiurkė susprogusi po tuo svoriu.

Iš arti matyti du skirtingi reliktai. Pirmasis, matomas nuo šaligatvio – žiurkės apvalkalas, oda, prišlijusi prie visiškai suploto kiaušo. Toks raudonas pavidalas, veikiau tik siluetas, uodega, tįsanti iš sprogusio maišo, galva plokščia it raudonas lapas, iš snukučio dar kyšo du aiškiai matomi lenkti vaikiški dantukai. Visas jos profilis – alyvuotas raudonis, jau atspindintis metalinius krešančio kraujo atšvaitus.

Kitas reliktas – rausvų ir žalių vidurių ryšuliukas, ištryškęs už dviejų metrų maišui plyšus.

Trys valandos dienos.

Žanas Kalmė eina į pasimatymą su Tereza.

Kopia Burgo gatve, galvodamas apie žiurkės kankinystę. Daug metų ji glaudėsi mados krautuvėlių, prašmatnios avalynės, žibančios juvelyrikos parduotuvių urvuose ir užuoglau-

dose, daug metų slankiojo, šmaižė po savo labirintą pabrėžtai elegantiškų Europos parduotuvių rūsiuose, juos tyrinėjo, uostinėjo, skirstė, žymėjo gairėmis. Po audinių kailių eilėmis ir deimantų upėmis. Po juodųjų ikrų stiklainių piramidėmis. Po rubinais, karatais, elektronikos ir narcizIškų laikrodžių mechanizmais. Po rankų darbo veršiuko odos rankinėmis ir bateliais. Vieną popietę, be dvidešimt trys, išlindo iš savo urvo. Netyčia? Išstumta nelemties? Išginta kitų žiurkių? Iš nuobodulio? Iš kaprizo? Panorusi pasidairyti po pasaulį? Tikriausiai jai pabodo ta laukinė aplinka, ir ji išlindo į saulėkaitą: nubėgusi vos keturis metrus buvo sutraiškyta. Mūsų laikais neverta būti nepriklausomam. Mieste neverta būti nesukalbamam ir nuožmiam. Žanas Kalmė prisiminė ežiuką, kuris jam davė patarimą vieną mėnesėtą naktį, katiną, paskui kurį jis sekė ežero krantu. Jie irgi buvo laisvieji šauliai, bepročiai, panikos apnikti vienišiai.

Dvejus trejus metus ta žiurkė gyveno, defiliavo po miestą, išdidi, smarki, žinanti, ko geidžia, tokia tykanti grobuonė, miesto centre apsikasusi tyli valdovė, tokia vieniša sąmonė, it lempa lakstanti šešėlių koridoriuose...

Žanas Kalmė priėjo Burgo gatvės galą, pasuko į kairę, perėjo Šventojo Petro aikštę ir patraukė Besjė tiltu, labai aukštai apžergusiu Šventojo Martyno gatvę. Jis buvo savižudžių tiltas: žmonės keliskart per savaitę puldavo į tuštumą ir ištrykšdavo trisdešimt metrų žemiau, priešais „Pežo" garažą. Garažo savininkas laikė po ranka maišą pjuvenų užpilti kraujo klanui, kad jo klientai nepaslystų ir nesuteptų ratų. Tas pats garažo savininkas, nelaukdamas municipalinės greitosios, pridengdavo suknežusį lavoną užtiesalu, – tai buvo jau tradicija; visad ma-

tydavai tą užtiesalą, kruopščiai sulankstytą, prie kurios nors iš kolonėlių. Jis buvo dėmėtas ir rudai surembėjęs nuo kraujo.

Eidamas per tiltą Žanas Kalmė laikėsi kuo toliau nuo turėklo – nuo aukščio jam svaigdavo galva, ir jis kiekvienąsyk įsivaizduodavo paskutines savižudį apėmusio šėlo akimirkas. Sustoju ant šaligatvio, tvirtai įsikimbu rankomis į turėklą, permetu koją per metalo strypą, dabar regiu gatvę apačioje, garažą, bedugnės apačioje žvilgantį asfaltą; nebedvejoju; aš noriu mirti; nebedvejoju; persiverčiu per metalinį strypą; po galais, aš jau tuštumoje, aš krentu, užgniaužęs kvapą... aš... Žanas Kalmė buvo girdėjęs, kad krisdamas žmogus praranda sąmonę dar prieš atsitrenkdamas į žemę.

Siaubas.

Tilto vidurys.

Tie, kurie nuo čia šoko, irgi buvo nuožmūs, godūs, tylūs, pasaulio pasmerkti mirčiai. Kaip ir ta žiurkė. Kaip ir visi tie didvyriški gyvūnai, kurie kovėsi su betonu, angliavandeniais, tuštybe, prietarais, kvailais malonumais, bailumu: dienos aky pašauti paukštvanagiai, dujomis išguitos iš urvų lapės, negyvai žabanguose pagaliais užmušti barsukai, nukryžiuotos liepsnotosios pelėdos, drauge su spąstais nuskandintos pelės, oriniu šautuvu nušautos sniegenos, strichninu nunuodytos voverės, elniukai šienapjovės supjaustytomis letenomis, šernai, išvarpyti automatų papliūpa miegant, pasmaugti kiškiai, nušauti elniai, katės, rupūžės, varlės, ežiai, sutraiškyti keliukuose nutrūktgalvių vidurnakčio vairuotojų, pavirtę kruvinais omletais, gairinamais gaivaus vėjo... Tereza laukė jo „Vyskupijoje".

Kokia ji paslaptinga. Tiek kūnas iš vidaus, tiek išorinis jo apvalkalas, ji švelniai švyti, plaukų šviesa apšviečia ties knyga

palinkusį gražų veidą: aukštą kaktą, ryškius skruostikaulius, kaklą, nuo kurio tįsta žemyn metalo grandinėlė ir pradingsta siuvinėtoje palaidinėje. Ji mūvi džinsus, įsispyrusi į klumpes. Jauna mergina. Rugpjūčio 16-ą jai sukaks dvidešimt metų. Liūto ženklas. Po senamadiškai išsiuvinėtu baltu audeklu – du krūtų kamuoliukai. Žanas Kalmė norėtų praskleisti apykaklę, apnuoginti vieną krūtį, priglusti lūpomis prie jos areolės ir žįsti, gerti gyvybę iš to šaltinio, amžiams nugrimzti į tą motinišką švelnumą.

Ji pakėlė akis.

Dvi žalios versmės.

Šyptelėjo, blykstelėjusi dantimis, ir padėjo knygą ant stalo. Tai buvo „Lelija slėnyje".

Žanas Kalmė žvelgė į ją stovėdamas.

– Pasibastysim po Sitė? – paklausė ji.

Jie apėjo Katedrą iš užpakalio, aplenkė aikštelę, kur aną rudenį Žanas Kalmė matė vieną savo mokinę pasilenkus ties vienuolio griaučiais ir kišant jam tarp dantų gėlę.

Tereza žengė basnirčia įsispyrusi į medines baltai dažytas klumpes, linksmai kaukšinčias tą popietės metą siaurose tuščiose gatvelėse, Žanas Kalmė ir vėl stebėjosi, kad ta mergaitė taip keistai susijusi su vaikyste, su pasakomis, su varyje išraižytomis scenomis iš senų knygų rausvais viršeliais, su pageltusiomis graviūromis, kurias knygynų pardavėjai ir antikvarai išstato vitrinose, pakabinę ant skalbinių segtukų. Sakytum, pakako to klumpių kaukšėjimo, kad Žanas Kalmė vėl pasinertų į praeitį, kupiną gaivių stebuklų, kuriuose atpažindavo Terezos galią: jos freilinos, jos seserys, jaunos jos pusseserės iš židinio ir iš miško, nykštukai, fėjos, kerai, gyvūnai prie upės kranto prabyla, pabu-

čiuotos merginos nubunda iš mirties miego, žmonos uždarytos raudoname kambaryje, o kelias dulka, žolė žaliuoja bekraštėse ganyklose Jura papėdėje, kur leidžiasi naktis.

Kaip tik šitai jį ir apstulbino, pamačius ją pirmą kartą „Vyskupijoje". Tas gaivumo ir labai senos išminties mišinys. Kūdikis ir katė. Nuoširdumas ir lankstumas. Šviesa, tamsa. Fėjų dvasia. Tereza, aš nemokėjau tavęs mylėti! Nesugebėjau. Nesugebėjau. Klumpės kaukši į asfaltą, toks aiškus, švelnus garsas, gan aukštas, ir kaipmat ima mostaguoti milžinai, mažas berniukas beria trupinius tankmėje,, o paukščiai jau tyko tų šviesių trupinėlių savo šakose. Kaukš kaukš. Ironijos kupinos klumpės, jos juokiasi, jos linksmai triukšmauja, jos šaiposi, nesugebėjau pralaimėjau, kaukši klumpės, vargšas senas avigalvis, aš jauna, man tik dvidešimt, aš einu kur tik užsigeidusi, aš linksminuosi, aš verkiu, aš myliuosi su Marku, aš piešiu kates, aš laižau ledus, aš metu Dailės akademiją, aš sugrįžtu į ją, aš turiu mamą Montrė, man nusispjaut, raudona saulė leidžiasi už muzikos kiosko. O mano krūtys apvalios ir labai gražios, ir jos nekantriai brinksta Marko laižomos. Ir dar aš turiu krepšelį. Ir pailgintą liemenį, kaip ženklinama gatavų drabužių kataloguose. Žanas? Ponas Kalmė? Taip, aš mylėjau jį dvi ar tris dienas. Jis gilus žmogus. Aš suprantu jį jo nesuprasdama. Jis niekada apie save nepasakoja. Tik jo akys net per daug iškalbingos. Kartą po pietų jis rėkavo kavinėje. Aš parsivedžiau jį namo. Norėjau pasimylėti. Mums nieko neišėjo. Nuo tada jis žiūri į mane dar labiau paklaikusiomis akimis. Markas sakė, kad kartą jis jam papasakojo apie savo tėvą: jo tėvas – keistas tipas, toksai pat keistas kaip ir jis, tik linkęs į žiaurumą. Na, toks protingas gyvulys. Atrodo, pavojingas. O mano mama gyvena Montrė, o tėtis nesugalvo-

jo nieko geriau, kaip numirti pačiam vidurdieny ant ledyno. Žanas praminė mane Katyte. Gal todėl, kad mano putė tokia minkšta, šilta, drėgna. Gal todėl, kad darau tai, kas man patinka. Aš jį išdaviau. Skamba šiurkščiai? Aš myliu Marką. Nieko nepadarysi. Nenoriu versti Žano kentėti. Tegu jis lankos pas mane kiek nori. Aš jo nevengsiu...

O ne, viskas ne taip jau paprasta, ir jis tai žino. Štai taip Žanas Kalmė kankinosi eidamas senomis Sitė gatvelėmis vieną vasaros popietę, kai rožės sunkiai sviro nuo Baro aikštės pinučių, o strazdai klykavo kaštonuose. Jam buvo neapsakomai sunku tose gatvelėse, ta klumpių muzika jį visiškai užvaldė, greta žingsniuojanti fėja niūniavo ir skynė gvazdikus prie senų mūrų, stebėdamasi, kad jie kvepia vanile. Ji kišo tas gėles į savo krepšelį. Dar vienas pasakų prisiminimas: plėšikas tyko už erškėčių krūmo ir taiso malonią miną prieš pastodamas mergaitei kelią.

Keturios valandos. Tvanku. Sunkus, drėgnas karštis. Kaip tik dabar norėtųsi palikti gatvę, užsiglausti galinėje kavinės salėje, užkopti laiptais kur paklius ir atsigulti vėsiame kambaryje. Vilko valanda, sakydavo daktaras Liutri, skrosdamas berniuką žvilgsniu. Priešais Žaną Kalmė išnyra plytą primenanti fizionomija, nuožmiai sustingusi. „Vadinasi, esu sukurtas kentėti, – tarė sau žingsniuodamas. – Tokia malta mėsa. Kūnas, skirtas vinims. Vaikystė? Nusiaubta. Visa kita sutraiškyta. Tėvas, Liliana, Tereza... Belieka tik prostitutės, storulė Pernetė, o po jos – dar baisiau. O mama?“ Jis iškart pagalvojo apie maistą ir susigėdo: sena burna vienišai kramto tuščiame valgomajame, o lauke saulė leidžiasi į ežerą, vakaro kraujas liejasi per grindis, mama viena, mama numirs, ak, po dvejų, trejų metų, ji virpa vis labiau, tėčio mirtis palaužė ją, ji kiaurą dieną laukia prie

telefono, kalbasi su savimi, ištisas valandas sėdi prie lango, sutemos nušviečia jos varganą raukšlėtą veidą, ji nugrimzdusi į prisiminimus, žvelgia į tuštumą...

Dangus darosi pilkas, juosvas, staiga pavirsta violetiniu, trenkia griaustinis, sidabrinis lietus prapliumpa kaip iš kibiro virš miesto, plėšdamas nuo medžių lapus, upeliais šniokšdamas nuo Sitė kalvų. Tereza bėga priešais Žaną Kalmė, klumpės rankose, ji gręžiojasi ir šypsosi jam. Jie pribėga Terezos namus.

– Užeik, išsidžiovinsi, – pasiūlo ji, ir Žanas Kalmė vėl siaurame koridoriuje, mažoje laiptų aikštelėje, priešais ant durų prismeigtą kortelę:

Tereza Diubua
studentė

Ir ji iškart prie jo prieina, žiūri į jį, jos akys – žalios versmės – įsminga į jo žvilgsnį, ir tas kelias akimirkas Žanas Kalmė vėl jaučia jų švelnumą. Kažkas jame tarsi įtrūko, ir jis pajuto, kad slėpinys dar gyvas, kad jo žaizda kaupina miškų, kačių, paukščių, paslaptingų aušros nutviekstų kelių, kaimų ant smaragdinių kalvų, baltai apšviestos liucernos, po kurią šokinėja vėjas. Tereza dar labiau priglunda, sušlapę jos plaukai liečia jo burną, ir jis paliečia lūpomis jos kaktą, kuria teka šiltas lietus.

Valandėlę jie taip stovi nejudėdami, tylėdami. Stovi prie atviro lango, o liūtis vis dar beldžia į žvilgančius Gimnazijos stogus.

Paskui Tereza atšlyja, uždaro langą, atsisega palaidinę:

– Į dušą, – pasakė. – Brr kaip šalta!

Žanui Kalmė niekada nepavykdavo būti tokiam greitam kaip ji. Akimirka – ir drabužių gniužulas jau lekia į kambario

kampą, o ji išnyra nuoga, lanksti, bėga per kambarį į vonią, kur beregint jau trykšta vanduo.

– Žanai, ateik, patrink nugarą, man šalta!

Tereza sėdi vonioje.

Plaukai, plaukai, visas tas auksas teka pečiais, kurie įrausta po dušu, nugara po vandens čiurkšle išsilenkia.

Žanas Kalmė sėdi ant vonios krašto.

– Išmuilink mane, – paprašo Tereza.

Ji primena mažą mergytę: apsišlaksto pečius, merkia dušo galvutę į vandenį, padeda ant dugno. Atsigula, ištiesia kojas, vėl atsisėda, atsiremia nugara į vonios galą, suglaudžia šlaunis, klausiamai žiūri į Žaną Kalmė.

Žanas Kalmė bijo. Kas, jeigu jį pamatys tėvas. Jei tas žmogėdros žvilgsnis nudės jį vietoje. Jis užvaldys Terezą. Sunaikins jį, savo jaunėlį, garsus jo juokas aidi Žano Kalmė ausyse.

Ir vis dėlto jis paima muilo gabaliuką ir pradeda muilinti fėjai kaklą, jo ranka liečia jos raumenis, spaudžia juos, pirštai nuslysta ant raktikaulių, vėl kyla aukštyn prie glotnaus kaklo.

Pečių lyra.

Pažastų slėptuvė.

Jis slysta rankomis iki riešų, kurie įsitempia, paskui sugrįžta prie garbanotų pažastų, raktikaulių, labai švelniai nuslysta iki sprando, pakeliui praskiria plaukus, paglosto pūkelius po tuo aukso lietum, pirštų galiukais paliečia stuburo slankstelius, Tereza suprunkščia, jis sugrįžta prie kaklo, plono ir grakštaus.

Tvirtas kaklas.

Trapūs raktikauliai.

Standžios krūtys, nepasiduodančios jo rankai. Delnas spaudžia, skubriai apsuka ratą, nykštys įspaudžia areolę, atleidžia,

ranka vėl gniaužia minkštą obuolį, suspaudžia jį, o jis vis tiek išlieka apvalus.

Ranka nusileidžia prie pažįstamo šlaunų išlinkio.

Jos pasikelia, siūlosi kaip stebuklų krepšys. Bamba pilna muilo putų. Gakta visai balta: toks blizgantis gvazdikas. Ilgos kojos, mažučiai pirštai, kuriuos Žanas Kalmė skaičiuoja vis iš naujo kaip kauliukus, kaip rožinio karoliukus, glotnius ir šiltus. Mergyte mano, mano mažyle, kaip aš myliu tave, o, mano švelnume, o, mano vaike, aš pirštais pereinu per tavo rožinius nagus, Berniuk nykštuk, aš sėju tavo pirštukus miške, tavo dėka aš rasiu kelią...

Paskui Žanas Kalmė nušluosto ją didžiuliu raudonu rankšluosčiu.

Tada sušukuoja ilgus varvančius plaukus.

Įjungęs feną karštu režimu nustebęs žiūri, kaip patamsėję, lygūs it stagarai šlapi plaukai minkštėja, pučiant šiltam orui, ir darosi auksiniai.

Paskui perjungia feną į šaltą režimą, ilgai glosto juo galvą, kaklą, iš arčiau, iš toliau, nusileidžia sprandu, čiuopia gaivia srove pečius, sugrįžta prie smilkinių, kaktos, formuoja šukuoseną, plaukai nuo oro gūsio sprūsta, banguoja, pakyla iki viršugalvio, o, mano Meliuzina, o, mano Ofelija, užtaiko ant šviesaus griovelio tarp menčių, kur žvilga maži auksiniai plaukeliai, kurie lenkiasi feno vamzdžio, suvirpina šlaunis, suka ratus aplink krūtis, kurios iškart pašiurpsta žąsies oda, palūkuriuoja prie rudų stambių areolių, kurios staiga susitraukia ir pasidengia kietais spuogeliais. Ir ką gi Žanas Kalmė jautė šitaip žaisdamas? Jis matė, kaip Tereza pradeda jaudintis, ir įnirtingai audrino tą šilkinį kūną, pats nė akimirką nepajutęs geismo. Iš

pradžių jis regėjo savo tėvą, kuris žvelgė į jį ironiškai: „Mėgini įsijaudrinti, Žanai Kalmė, tu puikiai žinai, kad tai neįmanoma. Visi šitie malonumai – mano sritis. Palik tą merginą ramybėje. Juk žinai, kad tau nepavyks jos paimti." Ir daktaras kvatojo tarpduryje. Bet Žanas Kalmė nesiliovė darbavęsis, jis triūsė atkakliai, suvokė išrandąs vis rafinuotesnių glamonių ir sykiu gėdijosi ją užvaldyti: bejėgis, aš uždegu šitą prisirpusį kūną, o pats lieku paralyžiuotas. Akyse tvenkėsi pažeminimo ašaros. Fenas persekiojo menamą priešą tarp Terezos raktikaulių, o ji pasilenkė į priekį, kad labiau pajustų glamonę: taip išsilenkusi, tankiai kvėpuojanti, virpanti nuo geismo, ji buvo beprotiškai graži, ir Žanas pajuto žvėrišką neapykantą sau. Mano tėvas tokio laimikio niekad nepaleistų. Jis ėmė žiauriai save užgaulioti. Įsivaizdavo styrančią senio varpą, tokį gumbuotą pagalį, didžiulę violetinę liauką, godžiai nutaikytą į tą žavingą prisirpusį kūną, – varpa artėja, taikydama į rausvą ertmę, įsibrauna į ją, pasigirsta malonumo riksmai ir raudos...

Terezos alsavimas tylus, tankėjantis.

– Žanai, eikš į lovą, prisiglausk prie manęs, Žanai, – pakvietė ji ir, prigludusi prie jo, trynėsi krūtimis į jo krūtinę, apsivijo rankomis jo kaklą, pritraukė prie savęs jo galvą, suliejo lūpas su jo lūpomis.

Žvėriško liūdesio apniktas Žanas Kalmė leidosi nutempiamas prie lovos, išsipleikė aukštielninkas kaip vaikas. Gulėjo užsimerkęs, gerklę veržė pažeminimas ir pyktis. Suko vidurius. Vimdė. Įniršis augo. Mano tėvas gulėjo su Liliana, aš užklupau juos, ji stovėjo nuoga prieš langą, jis grabaliojo jos krūtis... Ji lietė, glostė, čiulpė milžinišką išbrinkusią daktaro varpą. Žanas Kalmė duso iš skausmo ir liūdesio. Bejėgis. Tarpduryje daktaras

juokėsi per visą pilvą. „Laikykis, pagranduk! Atėjo laikas parodyt, ką gali!..“

Dabar Tereza išrenginėjo jį, švelniai ir mikliai. Atsegė marškinius, nuvilko juos, Žanas Kalmė jautė ant savo odos skubrius pirštus, paskui ranka atsegė jo diržą, prasegė kelnes, nusileido prie jo šlaunų, sugrįžo prie pilvo, jau slydo po trumpikėmis... Sukandęs dantis Žanas Kalmė išsivadavo iš jos glėbio. Atsikėlė, apsivilko marškinius, susisegė diržą ir išėjo iš kambario nepažvelgęs į lovą, trenkęs durimis. „Tai paskutinis kartas. Aš jos nebematysiu, – pasakė sau lipdamas žemyn laiptais. – Niekada. Niekada.“ Gėdos ir nevilties ašaros smaugė jam gerklę. Į gatvę išėjo kaip somnambulas. Naktis jau buvo nusileidusi. Nebelijo, iš Gimnazijos kiemo sklido žemės ir sudrėkusių lapų kvapas, nuo kurio jam plyšo širdis.

Jis nužingsniavo iki Katedros ir patraukė Besjė tiltu. Ėjo nunarinęs galvą, mąstydamas apie savo skausmą. Staiga pakėlęs akis pamatė Blochą, buvusį bendramokslį, Žaką Blochą, vaistininką, einant jam priešais. Blochas nusišypsojo jam, priėjęs pasisveikino.

– Šlykštus žydpalaikis! – gan garsiai, kad būtų išgirstas, ištarė Žanas Kalmė. Nužengė dar kelis žingsnius ir išsišiepęs aiškiai pakartojo:

– Šlykštus žydpalaikis!

Paskui priėjo prie tilto turėklo ir pažvelgė į bedugnę. Svaigulys ir įvykdyta niekšybė dvokiančiu šleikštuliu užstrigo gerklėje. Jis ilgai vėmė tulžimi sau ant batų.

Tris dienas prieš mirtį – tai atsitiko penktadienį, birželio 15-ą – Žanas Kalmė nubudo labai anksti ir su siaubu prisiminė, kas nutiko išvakarėse. Aišku, jis nežinojo, jog mirs, ir manė, kad ir toliau jo laukia tie patys žygiai, tos pačios scenos, kad jos patiks jam ir jis atliks, ką privalo, kaip ir bet kurią kitą dieną.

Pėsčias patraukė į Gimnaziją, pakeliui užsuko į „Vyskupiją“, ten užsisakė kavos. Ketindamas atsiskaityti žaidė su penkių frankų moneta, staiga įdūrė į ją akis, sutelkęs visą nuožmų dėmesį. Kažkas, į ką jis niekada nebuvo atkreipęs dėmesio! Vienoje tos stambios, tvirtos monetos pusėje vyras įkūnijo Šveicariją: jis dvelkė ramia jėga, pasitikėjimu, labai įskaudinusiais Žaną Kalmė. Pavaizduotas buvo profiliu: aukšta rami kakta, tvirta taisyklinga nosis, maža burna, ryškus smakras. Prasiskleidęs drabužis apnuogino raumeningą krūtinę ir liemenį, ant garbanotos galvos buvo užmaukšlintas gobtuvas, kokius Šveicarijos valstiečiai dėvėjo senovėje, taip jie vaizduojami ir dabar, tie dori, stiprūs vien savo tikėjimu žmonės – šienpjoviai, medžiotojai, medkirčiai. Tačiau vyriškis buvo be barzdos, tad negalėjai jo įsivaizduoti Vilhelmu Teliu, jis buvo veikiau iš mūsų amžiaus. Ir viskas toje monetoje: metalo svoris, ilgas tą personažą karūnuojantis užrašas: CONFOEDERATIO HELVETICA, atšiaurus vyro grožis ir taisyklingi bruožai teikė jam giedrios jėgos, dar labiau paryškinančios Žano Kalmė vienišystę.

Jis tūžmingai susimokėjo ir susimetė grąžą į švarko kišenę.

CONFOEDERATIO HELVETICA. Jo kaip tik laukė lotynų kalbos pamoka. To vyro profilis jį erzino. Kodėl toks paprastas, ramus tekstas sudrumstė jam ramybę? Nagi žinoma, suvokė jis su siaubu, lotynų kalba buvo jo tėvo kalba. Šventa kalba, galios

ir nesunaikinamų dalykų kalba. Ir jis, Žanas Kalmė, netrukus skaitys lotyniškai, vers iš tos kalbos, komentuos ją, dalins jai skirtas užduotis. Vėdarėlis, šliužas, jis rabždinsis ant to amžino paminklo. Vilks savo purvinas letenas, žabtus, plėvę, seiles per tą šventą akmenį! Kas gi tu toks, Žanai Kalmė, kad drįstum įžeidinėti savo tėvo būstą? Negi tikiesi kada nors ten įsigauti? Toji tvirtovė priešinasi! Ji ginasi! Ji tave pranoksta! Iš savo amžiaus aukštumos, iš savo galios gelmių ji žiūri į tave ir mato apačioje niekingą vabzdį, kuris kaip įmanydamas stengiasi pragraužti akmenį.

Priblokštas Žanas Kalmė klausėsi, kaip tas kraupus balsas spengia jo ausyse. Lotynų kalbos mokytojas! – Lotynų kalbos mokytojas? Savininkas, to dar betrūko! Ar tau ne gėda, Žanai Kalmė, tau, nupiepėliui, kabintis į mano orakulą? Tu nevalyvas. Tu nesveikas. Ir šitiek metų drįsti purvinti mano sienas. Savintis mano namo daleles. Tai tėvo kalba, Žanai Kalmė! Daugiau čia tavo nebus nė kojos! Tu neturi tam teisės, supranti? Ta kalba sukurta stipriems. Ji priklauso šios žemės galingiesiems!

Žanas Kalmė sustojo. Ryškiai vilkinčių mokinių būreliai aplenkė jį garsiai šnekučiuodamiesi. Jis atsigręžė: už kokių trisdešimties metrų žingsniavo Fransua Klerkas. Užkalbint jį? Paprašyt pagalbos? Kuriam galui? Jis juk nėra patyręs tų slaptų baimių. Jis nesupras. Jis dėstė, kūrė, buvo kilniaširdis ir stiprus. Žanas Kalmė patraukė tolyn ir, priėjęs Katedros aikštę, užuot pasukęs į Gimnaziją, skubiai nėrė į dešinę kad valandėlę prisiglaustų filmotekoje.

– Aš negaliu. Aš negaliu ten eiti, – įtikinėjo save. – Šįryt Vergilijus, trečioje klasėje. Aš negaliu.

Paskui išėjo, apsižvalgė, ar jo niekas nemato, nuskuodė iki

„Kankorėžio“ ir iš ten paskambino į Gimnaziją, kad serga, kad ir šeštadienį tikriausiai sirgs ir pasirodys tik pirmadienį. Ponia Uazel jam priminė, kad bakalauro egzaminas raštu prasideda pirmadienį aštuntą ryto ir kad jis jau prieš kelias savaites buvo paskirtas prižiūrėti per jį vieną klasę. Žanas Kalmė pažadėjo ateiti ir pakabino ragelį.

Jis laisvas. Dabar jau galima atsikvėpti.

Staiga panoro įsitikinti, kad daktaro pelenai tebeguli uždaryti už kolumbariumo grotų. „Tas niekšas negyvas, – tarė sau. – Tik pelenų krūvelė. Aš nesileisiu sumalamas į dulkių žiupsnelį.“ Ir saulės nutviekstomis gatvelėmis patraukė į krematoriumą.

Priėjęs kapines jau beveik atitoko.

Gebenės ant senų mūrų blizgėjo. Žanas Kalmė pasuko alėja. Virš vejų paplasnodami purpčiojo žvirbliai. Tarp vilkdalgių ir rožių kerų šokinėjo strazdai. Žanas Kalmė sustojo ir juos stebėjo. Kai žengė toliau, jį apliejo vandens čiurkšlė iš automatinės laistyklės, ir miklūs, juokingi žvirbliai vėl puolė merkt sparnų į žvilgantį vandenį.

Tolumoje jau brėžėsi krematoriumo kaminas.

Žanas Kalmė užkopė laiptais, pasuko į dešinę ir ten jau pasimatė kolumbariumas. Priėjo. Grotos buvo uždarytos. Apžilpęs, iš pradžių jis pamatė tik kažkokius neaiškius, šešėlio apgaubtus kontūrus. Paskui išvydo ir ją: nišos gale dūlavo didelė kanapėto marmuro urna. Pasilenkęs Žanas Kalmė užtikrintai perskaitė pro metalo virbus:

DAKTARAS POLIS KALMĖ

1894–1972

Puiku! Čia viskas taip, kaip turi būti. Bet jei tas balsas ir vėl pradės jį persekioti? Jei tos akys ir vėl naršys po jo širdį? Urna buvo uždaryta už grotų, bet jam atrodė, kad daktaras tvyro ore, – toks suktas, neklystantis, dar apsukresnis dabar, kai nebegyvas. Jo žodžiai griaudė Žano Kalmė kaukolėje, trukdė judėti, šaipėsi iš slapčiausių jo ketinimų. Žanas Kalmė buvo ryjamas gyvas. Jis apatiškai mostelėjo ranka ir pasisuko į sodą. Saulė buvo jau balta, karštis didėjo... Žanas Kalmė perėjo per kapines ir išslinko į gatvę.

•

Tada, tarsi jam būtų užėjęs noras peržiūrėti saviškių nuotraukas niekam nereikalingame beviltiškame šeimos albume, jis išsikvietė taksi ir nuvažiavo į Tuopas. Vidun įėjo ne iš karto. Apėjo namą, nuėjo per sodą iki ežero, grįžo palei laurų gyvatvorę. Langai apatiniame aukšte buvo atviri. Viršuje, dešinėje, jo kambario langinės po stogu buvo uždarytos. Juo geriau. Vadinasi, daktaro akys nebevarsto sienų. Žanas Kalmė regėjo save gulintį šešėlyje, vaizduojantį, jog skaito, o iš tikrųjų laukiantį, kad tuoj tuoj Žmogėdros žvilgsnis arba balsas ištrauks jį iš jo slėptuvės ir nusvies į cirko areną. Tačiau ir kabineto langinės buvo uždarytos, ir Žanas Kalmė apsidžiaugė, širdis jam atlėgo. Priėjo prie durų, paskambino. Motina atidarė duris ir visa nušvito.

– Žanai, tu, mano mažyli. Turi laisvą dieną?

Žanas Kalmė neatsakė. Pabučiavo motiną, įžengė į prieangį ir iškart atpažino vaikystės kvapus: daktaro konsultacijų kambario ir rūsio. Dezinfekcijos, vaistų ir nemalonų iš rūsio atsklindantį užsibuvusių žieminių obuolių kvapą. Atsisuko į tą

senutę ir apkabino ją: ryšelis deformuotų kaulų, blukus klouno veidas, raukšlėta kakta, rausva ties smilkiniais, kruopščiai suimtos plaukų sruogos ten atidengia šukų įbrėžtą odą...

Valgomasis maudėsi ryto saulės spinduliuose. Laikrodžio švytuoklė tiksėjo savo stikliniame futliare. Stalas blizgėjo. Ant sienų baltavo porceliano lėkštės, o ant fotelio priešais langą gulėjo siuvinys, kurį motina padėjo į šalį išgirdusi skambutį. „Ji kaunasi, – pagalvojo Žanas Kalmė. – Mėgina atsilaikyti. Vienatvė, amžius, niekas jos nesustabdo. Jau dvilinka, jau nebemiega ir vis dėlto triūsia po namus, dirba, kasdien valgo. Garantuoju, kad valgius atsineša čionai ir valgo prie didžiojo stalo. Ji priešinosi visą gyvenimą, savaip, nesiskųsdama, iš pažiūros susitaikiusi su likimu, matyt, iš padorumo? Ar išdidumo? Ji niekada neprašė niekieno pagalbos..." Jis švelniai dairėsi po namus, nužvelgė tą atidėtą rankdarbį ant fotelio, o kai senutė vėl atsisėdo, prisitraukė kėdę prie jos ir švelniai suėmė jos ranką.

– Matai, aš stengiuosi dirbti, bet vis tiek greitai pavargstu...

Rankų venos buvo išsišovusios, tokios šviesiai violetiškai mėlynos, aterosklerozė išmušusi susiraukšlėjusią odą ir riešą gumbais. Dabar jiedu kalbėjo apie jį, apie jo darbą, apie Gimnaziją. Ji papasakojo, kaip sekasi jo broliams ir seserims. Ją buvo aplankęs pastorius. Juk dabar bažnyčion ji nueina tik kartą per mėnesį...

Žanas Kalmė apžiūrinėjo sūnėnų nuotraukas. Ji ką tik jas gavusi, ieškojo jose vaikų ir tėvų panašumo, dalinosi prisiminimais, kalbėjo apie sodą, kur niekas neberaškė vyšnių, ketino rudens obuolių derlių atiduoti ligoninei.

– Juk niekas jų nevalgo... – pasakė užsigalvojusi.

Ir pakėlusi akis į Žaną Kalmė:

– Mano pagrandukas, – pilkos išblukusios akys droviai ieškojo sūnaus žvilgsnio.

Žanas Kalmė nusisuko ir atsistojo. Žengė kelis žingsnius, pažvelgė į laikrodį, tarsi regėtų jį pirmą kartą, kruopščiai apžiūrėjo jo medį, ciferblatą, mechanizmą, matomą pro stačiakampę angą po ištapytu fajansu.

Užlipo į antrą aukštą, atidarė savo kambario duris, bet šviesos nedegė. Kambario gale, neryškiai blyškiame nuo koridoriaus šviesos, pamatė savo vaikišką lovelę, stalą, nedidukę knygų lentyną, kur vis dar buvo išrikiuotos kai kurios jo tų laikų knygos. Paskui praėjo pro brolių kambario duris, pro kambarį, kur miegodavo abi jo seserys. Tas duris atidarė, ir jam pasidarė negera: ko gi jis ieško tarp tų šmėklų? Tuščioje laiptų aikštelėje nuaidėjo šauksmai, verksmai, juokas. Seserų kambario gale, ant komodos, gailiai baltavo lėlės. Susigėdęs jis užgesino šviesą, lėlės pradingo, jis tyliai uždarė duris. Praėjo pro kabineto duris – KONSULTACIJOS kasdien nuo 13 iki 19, išskyrus ketvirtadienį, – vos neįžengė vidun, grįžo pas motiną, ji sėdėjo kur sėdėjusi.

Pasilenkė prie jos ir skubiai pabučiavo. Ji atsistojo jį palydėti. Ar pasiūlys jam pasilikti pavalgyt? Neišdrįso. Tylėjo. Sumurmėjo „iki pasimatymo“, Žanas Kalmė palinkėjo jai viso geriausio, suėmė ranką ir pabučiavo. Ji nulydėjo jį iki durų.

– Greičiau sugrįžk!

Jis sėdo į troleibusą ir nuvažiavo iki pat Roverea, neišdrįsęs užsukt į kavinę ar išeit iš troleibuso, kad jo nepastebėtų kas nors iš mokinių ar sekretoriato.

Dvi dienos prieš mirtį Žanas Kalmė vis dar nežinojo, kas jam nutiks. Buvo šeštadienis, birželio 16-a. Jis nubudo anksti, kaip visada, bet tą rytą suvokimas, jog turi kažką padaryti, iš karto stumtelėjo jį prie rašomojo stalo, ir jis atsivertė telefonų knygą.

Tą naktį, tarp dviejų sapnų, jam šovė mintis, kad reikia parašyti Blochui. Paaiškinti, kas nutiko susitikus su Molandriu. Atskleisti jam visą dramą. Nieko neslepiant iš to per pastarąsias savaites jį pribloškusio sąmyšio: jis supras, atleis, ir taip ta gėda bus nuplauta, Žanas Kalmė liausis kankinęsis dėl tų niekšiškų žodžių.

Paėmė voką ir ranka užrašė adresą:

Ponui Žakui Blochui
Vaistininkui
Teatro prospektas 7
1005 Lozana

Paskui pradėjo rašyti laišką. Parašė:

Brangus Bloche...

Ne, taip netinka. *Brangus* – po tokio įžeidimo užvakar? Blochas suplėšys laišką vos atplėšęs voką. Ne. Blochas geras. Blochas viską supranta. Reikia pasitikėti Blochu. Juk vis dėlto jis senas koležo draugas, jis negalės atstumti tikslaus paaiškinimo.

Žanas Kalmė perskaitė, ką parašęs, dar kartą ir ėmė rašyti toliau:

Brangus Bloche,
tu tikriausiai nustebai užvakar ant Besjė tilto

Ir vėl padėjo plunksną. *Nustebai*... Tiesą pasakius, tai tuščiažodžiavimas. Blochai užgauliojami jau keturi tūkstančiai metų. Jo pusbroliai Lenkijoje baigė dienas dujų kameros krosnyse. Paryžiuje jo tėvas nešiojo geltoną žvaigždę. *Nustebai*? Juk tai tas pat, kas sudeginti jį dar kartą, kankinti, deportuoti, sunaikinti visus jo vaikus, visą padermę. Papasakoti apie Molandriu? Bet kuo čia dėtas Molandriu? Juk kaltas tai jis pats, toks apgailėtinas padaras. Juk jis nesugebėjo atsispirti ir praleido su juo tas kelias kliedesių valandas. Jis, kurį vėliau ta Hitlerio nuotrauka lankė sapnuose. Juk ne kam kitam, o jam šovė į galvą atkeršyti įžeidimu už savo pažeminimą pirmam sutiktajam, kai bėgo iš Terezos. Jis, sumautas menkysta, sugalvojo įkąsti žydui, nes įsiuto dėl savo silpnumo. Žmogėdra Osvencimas. Žmogėdra Mengelė. Žmogėdra šikšnosparnis Molandriu. Glebus vampyras. Žmogėdra Žanas Kalmė. Rado kam atkeršyti. Kaip žema...

Jis vėl paėmė plunksną ir prisivertė rašyti toliau.

... ant Besjė tilto, kai pavadinau tave...

Ne, negaliu. Jis nerašys tokių niekšybių. Reikia viską išdėstyti trumpiau. Ir nieko nepriminti. Pakanka vieno žodžio, širdies šauksmo, Blochas mokės perskaityti tarp eilučių. Jis pamatys, kad aš nelaimingas. Juk aš taikiau ne į tave, Žakai Blochai, o į save. Parašysiu jam po pietų. Suplėšė tą popieriaus lapą ir padėjo voką matomoje vietoje ant rašomojo stalo. Net priklijavo ženklą, bet nežinojo, kad laiškas taip ir nebus parašytas ir kad vokas atsidurs taikos teisėjo rankose drauge su tuo naujutėlaičiu priklijuotu ženklu bei lotynų kalbos pamokos konspektu ir

paskutiniais Gimnazijos klasikinių kalbų mokytojams skirtais cirkuliarais.

Popietę, kuri tradiciškai buvo laisva, jis nukeliavo į miestą ir nuėjo nusiskusti pas poną Lieštį. Jam buvo malonu išsipleikti krėsle, ilgai būti muilinamam ir jausti, kaip skustuvo ašmenys laksto čežėdami jo oda.

Blochui jis taip ir neparašė.

Ilgai slankiojo gatvelėmis prie Paliu aikštės.

Eidamas Luv gatve pasvarstė, ar neužsukus pas Pernetę, bet atsisakė to ketinimo: šeštadieniais ji turėdavo daug klientų, italų ir ispanų, jo bus jau per daug. Slampinėjo toliau, nors kelias valandas apgailestavo, kad nepasigviešė to stambaus blizgančio kūno ir grenadinu atsiduodančio lūpdažio. Viename Centro aikštės kioske nusipirko kišeninį „Satyrikono" egzempliorių ir už šimto metrų numetė jį į nutekamąjį griovį. Staiga prisiminė, kad neturi teisės teršti lotynų kalbą. Ir neturėjo jokio noro kautis įtikinėdamas save, jog viskas yra priešingai.

Grįžo namo.

Nuo bastymosi po gatves jautėsi pavargęs. Drebėjo, nors tvyrojo karštis. Užmigo anksti.

Tąnakt jis nesapnavo nieko, bent jau taip manė, ir puikiai pailsėjo.

Rytojaus dieną, rugpjūčio 17-ą, vos nubudęs Žanas Kalmė pasimasturbavo ir, patyręs varganą malonumą, prisiminė kariuomenės draugų juokelius: „Tai daug lengviau nei išdulkinti kokią bobą. Nereikia taip sunkiai darbuotis ir šiaip jau mažiau mechanikos." Visi kvatojo. Bet juk jie patys tai turėjo mote-

rų. Kaip šlykštu. Žanas Kalmė nusigavo iki vonios nusimazgoti lipnių pirštų ir vogčiom pažvelgė į veidrodį. Paskui ir vėl atsigulė į lovą.

Ir vėl užmigo.

Kai nubudo, skambėjo bažnyčios varpai, ir jis įsivaizdavo priebažnytyje laukiančius tikinčiųjų būrius, išeinantį iš zakristijos sutanotą pastorių. Paskui iš lėto kopiantį į sakyklą, tą šaltą navą, kur aukštyn kilo giesmės. Kiaurą dieną jis nieko neveikė. Parašyti Blochui? Rytoj. Neparašė ir Terezai, nors anksčiau apie tai galvojo. „Su ja jau viskas prarasta. Kurio galo aiškinti tai, ko nesugebėjau pasakyti, kai ją mylėjau?" Paskui ėmė svajoti, kaip čia ją netikėtai sutikus pakeliui į Gimnaziją. Ar ji su juo pasisveikins? Na, žinoma, ji prieis prie jo, medžiais srovens šviesa, pūs vėjelis, virš stogų mėlynuos dangus ir bus terasa, kur galima atsisėsti ir išgerti alaus. Jie liks draugais. Vasara bus ilga. O rudenį, kai vėl prasidės mokslas, jis žiūrės į pasaulį šviesiu žvilgsniu.

Savo mirties dieną, birželio 18-ąją, Žanas Kalmė nesikėlė iš lovos. Savaime suprantama, jis negalėjo žinoti, kad išaušo paskutinė jo gyvenimo diena. O vis dėlto tą rytą buvo ženklų, kuriuos gudresnis ar labiau savimi pasitikintis žmogus būtinai būtų pasiaiškinęs giliau.

Pavyzdžiui, jis nepaskambino į Gimnaziją, nors tokiam sąžiningam žmogui kaip jis pasielgti taip neelegantiškai šiaip jau būtų neatleistinas atsainumas.

Pusė septynių. Jis gulėjo kniūbsčias lovoje, jautėsi pavargęs, svarstė, ką veiks ryte. Nieko, jis tikrai nieko neveiks. Gal vis

dėlto paskambinti į Gimnaziją? Ne, jis neturi jėgų. Neįmanoma. Šlykštus seilių skonis burnoje. Švytintis nuovargis, tarytum po ilgos kelionės naktį pėsčiomis.

Ar jis ką sapnavo? Neprisimena. Jokio slogučio. Ir karščio – taip pat. Tik kažkas balta ir neaišku...

Prisiminęs kariuomenės draugus, suspaudė varpą dešine ranka. Lengviau ir ne taip mechaniška. Lengviau.

Bet šįkart jam nebuvo gėda.

Popierinė mentolu kvepianti nosinė.

Snūdas.

Praslinko valandėlė, Žanas Kalmė atsikėlė, bet rengtis nenorėjo. Liko su pižama: pilka, mėlynais dryželiais, nailonine, kurią motina padovanojo jam Kalėdoms. Bindzino iš vieno kambario į kitą, vis dar vilkėdamas ta pižama, basas, tuščiu žvilgsniu nuverdamas savo knygas ir popierius.

Pakėlė žaliuzes, iš Roverea parko į kambarį veržėsi žalia šviesa. Buvo jau pusė aštuonių. Žmonės skubėjo į miestą. Žanas Kalmė nepajudėjo iš vietos. Kitas ženklas. Jis ilgai stovėjo prie lango ir žiūrėjo į virpančius lapus bei paukščius riešutmedžio gyvatvorėje prie vartų žvyrtakio gale. Paskui atsisėdo prie rašomojo stalo ir ėmė stumdyti ant spaustuko pieštukus.

Kai atsidūrė vonioje, buvo jau aštuonios valandos. Atlenkė skustuvą.

Sužvilgo plieno ašmenys. Jis ištraukė peiliuką, o skustuvą įdėjo į mėlyną dėželę. Peiliuką pasiėmė ir grįžo į lovą.

Valandėlę žiūrėjo į jį prieš šviesą ištiesęs ranką – toks stačiakampis siluetas blizgančiais kraštais. Paskui pradėjo veikti, stulbinamai ryžtingai žmogui, kuris jau kelios dienos niekur neskubėjo.

Tvirtai suspaudęs tą peiliuką dešinės rankos smiliumi ir nykščiu, prikišo jį prie kairio riešo ir švelniai perbraukė per sausgysles bei išsikišusią per du centimetrus nuo riešo arteriją. Ašmenys buvo labai aštrūs. Žanas Kalmė pajuto, kaip jie perrėžė odą, nevalingai sudrebėjo ir pažvelgė į ranką: ten, kur praslydo ašmenys, griovelis prisipildė kraujo. Bet jis nepadėjo peiliuko ant naktinio stalelio, kad ir kaip to norėjo.

Tuomet ir išsisprendė jo likimas.

Staiga, sukaupęs visas jėgas, jis susitelkė ties tuo vieninteliu tašku, spūstelėjo ašmenis, suleido juos į kairį riešą ir lėtai perbraukė jais per spindulinę arteriją ir odą.

Paskui ištraukė juos iš žaizdos, suėmė peiliuką kairės rankos smiliumi ir nykščiu ir perbraukė per dešinį riešą.

Tada rūpestingai padėjo sukruvintą peiliuką ant stalelio prie lempos ir knygų.

Didžiulei jo nuostabai, kraujas netryško čiurkšle, o lėtai sunkėsi, drungnas, tirštas, lyg būtų čiulpiamas, ir kuteno odą prie deginančių žaizdų. Jis atkreipė dėmesį, kad nieko negalvoja: štai jau minutė, kai atlieka judesius, į kurių tikslumą sutelktas visas jo dėmesys. Jis labai stengėsi. Kraujas tekėjo nepakankamai greitai, reikėjo jam padėti. Žanas Kalmė nusvarino abi rankas nuo lovos ir taip sustingo jas išskėtęs, o du ryškiai raudoni upeliai tryško jam iš riešų į delnus ir lašėjo nuo pirštų.

Žanas Kalmė laukė, ir dabar jo mintys, nepaprastai aiškios, keitė viena kitą. Jis nejautė jokio skausmo. Jis plaukė tolyn, tarsi drebėdamas nuo šalčio pavėsyje. Prieš akis stojosi žmonės, vietos: rudas kavinėje pastebėtos merginos veidas, ji mezgė, jai ant kaklo blizgėjo arabiški papuošalai iš pintos geležies. Verė, paslikas mokytojų kambaryje. Mėnesienos apšviestas ežiukas

blizganČia nosimi. Liutri sodas, dalgio perpus perkirstas driežas: dvi vario spalvos pusės raičiojasi saulėje...

Mintys sugrįžo prie riešų. Kraujas beveik nebetekėjo. Jis pradėjo krešėti, matyt, dėl to, kad tą vasaros rytą oras buvo labai sausas, ir Žanas Kalmė prisiminė, kad, norint sustiprinti kraujo apytaką, reikia panardinti rankas į karštą vandenį.

Kai atsistojo, du raudoni upeliai vėl atgijo, ir jis apsidžiaugė, tačiau pasibjaurėjo, pamatęs dvi lipnias kraujo balutes ant grindų. „Kas jas sušluostys?“ – paklausė pats save. Jį ėmė pykinti. Suabejojo, ar galės paeiti. Juodas, skausmingas sparnas perbėgo per smegenis tarsi migrena, tarytum kas sugnybo replėmis jam virš alkūnės ir šlaunis.

Ištiesęs priekin riešus jis nužengė iki vonios, atsiklaupė prie jos. Pižamos rankovės aptiško krauju. Žanas Kalmė pasiraitojo jas, atsuko karšto vandens čiaupą. Kraujo lašai varvėjo ant emalio ir sklido žvaigždėmis. O čiaupas pragariškai ūžė: Žanas Kalmė sumažino čiurkšlę ir pakišo riešus po vandeniu. Dabar jau kraujas trykšte tryško. Visa vonia aptiško raudonai. Jam prireikė nežmoniškų pastangų, kad liktų klūpoti nesulinkęs, ištiestomis rankomis, o čiaupas ir toliau urbė jam smegenis, visokiausi garsai čaižė nepakeliamu aidu: viesulas ežere, daužantis Liutri molą, audrotos naktys, senamiesčio varpai, fontano Didžiosios Tarybos aikštėje, kur vakare balandžiai ateina atsigerti ir išsimaudyti, plekšėjimas, kėdžių brūkšėjimas į grindis ir juokas, geriau už dienos nuovargį užmigdantys širdį ir atmintį. Bet jau ir jis užsnūdo. Jis suvokė pradėjęs linkti priekin, prie to balto, raudonais antspaudais išmarginto emalio, vis stengės atsitiesti, bet linko priekin, ištiestos rankos traukė jį žemyn tarsi nepakeliami svarsčiai. Jis jau kuris laikas nebejautė vandens teškenimo

ant savo riešų. Kaip ir plūstančio kraujo. Užsimerkė. Jis nori miego, tuoj užmigs. Pamažiukais. Miegoti.

Buvo jau beprarandąs sąmonę, tačiau prie vonios krašto atitoko. Žvelgė žemyn: akis įdūręs į emalį, regėjo savo kraują: skaisčiai raudoni brūkšniai, paslaptingos raizgės, judantys verpetai, – jie sukosi, kryžiavosi, kirto vienas kitą, susitelkdavo ir susispiesdavo virš jo it neišskaitomi žvaigždynai. „Žvaigždė! Geltona žvaigždė! – pagalvojo Žanas Kalmė, – ir vėl ji!" – ir susimąstė, ar Blochas jam kada nors atleis niekšybę ant Besjė tilto. Paskui jį pakvietė seserys. Jis žaidė sodo gale. Reikėjo eiti pavakarių. Su begaliniu vargu jis užkopė į terasą, perėjo per sodą, atsiremdamas pailsėt į medžius, ir užsimerkęs jautė, kaip virš galvos jam juda šakos. Obelys. Tai buvo obelys ir tarp blizgančių lapų čiulbėjo Simono zylės.

Žanas Kalmė susmuko ant grindų, rankos nukaro nuo vonios krašto, o kraujas tryško čiurkšlėmis stulbinamu greičiu. Apimtas siaubo jis norėjo atsitiesti, išsigauti iš tos siaubingai aidžios patalpos, šauktis pagalbos, skubiai! skubiai! Stengėsi prisitraukti rankas, kad atsitiestų: neįmanoma. Vėl susmuko. Tada jo skruostais nuriedėjo ašaros, akys pritvinko deginančios druskos, jis verkė, kūkčiojo kaip neviltin įpuolęs vaikas. Kad nors pavyktų užsukti vandenį! Bet rankos nebeklausė. Galva nuniro ant krūtinės, ašaros miešėsi su krauju, tekančiu per emalį, o nuo gilaus raudojimo jam žiauriai skaudėjo gerklę. Jis vėl išvydo būrį jaunų gražių žmonių, jie jam šypsojosi, tai buvo „Vyskupijos" kavinėje, o paskui klasėje su pageltusiomis sienomis, jis dar spėjo prisiminti Izabelę, kuri nykte nyko akyse. Paskui, visai išsekęs, nugriuvo tarsi į savo kapą.

Taip mirė Žanas Kalmė.

Tai truko dvidešimt penkias minutes.

O tuo pačiu metu Sitė prasidėjo bakalauro egzaminas. Žanas Kalmė paskubomis buvo pakeistas vienu iš dekanų, šis išdalino temas ir dabar stebėjo mokinius 17-oje auditorijoje, stovėdamas prie piupitro, nusėto labai senomis rašalo dėmėmis. Sėdėdamas priešpaskutinėje eilėje, Markas keikė mintyse Tacitą, kurį Žanas Kalmė ne be dvejonių parinko tam egzaminui.

Už šimto metrų Tereza budo iš miegų savo kambarėlyje. Ji nesiskubino. Šviesa jau skverbėsi pro langines. Birželio šviesa. Ant kilimo į kamuolį susuktas užtiesalas priminė aukso luitą.

Liutri ponia Kalmė jau seniai buvo atsikėlusi. Ji pakramsnojo duonos kriaukšlę, išgėrė arbatos, jau buvo apsiruošusi, tada apsirengė, susišukavo. Dabar sėdėjo savo krėsle sustingusi ir žvelgė į apšviestą langą.

Turinys

Chessex, Jacques
Ch292
Tironas: romanas / Jacques Chessex; iš prancūzų kalbos vertė Violeta Tauragienė. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2016. – 200 p.

ISBN 978-9986-39-919-3

Tai pasakojimas apie vieną šeimą. Visu psichologiniu aštrumu iškyla tėvo ir sūnaus, motinos ir vaikų santykiai.
Kūrinys savo pribloškiančios meninės galios, atrodo, semiasi iš pačių mitologijos gelmių – lyg pėdsakus čia būtų palikę Kronas, Saturnas, Molochas, Minotauras... Autorius už šį romaną pirmą kartą tarp rašytojų ne prancūzų buvo apdovanotas Goncourt'ų premija.

UDK 821.133.1(494)-31

JACQUES CHESSEX

Tironas

Romanas

Redaktorė Nijolė Kvaraciejūtė

Dailininkas Dovydas Čiuplys

Maketuotoja Dalia Kavaliūnaitė

Išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla,
K. Sirvydo g. 6, LT-01101 Vilnius
www.rsleidykla.lt
info@rsleidykla.lt

Spausdino „Standartų spaustuvė",
Darius ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius

Žano Kalmė tėvas dvelkė fizine jėga ir gyvybe, visas kambarys atrodydavo aplink jį nugrimzdęs į tamsą. Kalmė vyresnysis, visų gerbiamas gydytojas, aukojęsis, pasak jo paties, vien kitų ir savo šeimos labui, tartum žinojo apie sūnų viską, skaitė jį kaip knygą.
Žanas jį mylėjo ir kartu nekentė, jis prisimena tas akimirkas, kai troško tėvą apkabinti. O štai dabar Žanas, trisdešimt aštuonerių lotynų kalbos mokytojas, žvelgdamas į marmurinę urną su tėvo pelenais supranta – jam nė kiek nepalengvėjo. Išsilaisvinimo jausmas, kurį pajuto krematoriume, švystelėjo tik trumpam... Galvą jam prislegia geležinė gėdos karūna. Tėvas mirė, bet sūnui jis niekada nemirs. Ar dėl to turi mirti pats sūnus?

Tai nepamirštama vienos šeimos istorija. Visu psichologiniu aštrumu iškyla tėvo ir sūnaus, motinos ir vaikų santykiai. Kūrinys pribloškiančios meninės galios, atrodo, semiasi iš pačių mitologinių gelmių – lyg pėdsakus čia būtų palikę Kronas, Saturnas, Molochas, Minotauras... O Žano istorija primena Franzo Kafkos biografiją.

Jacques'as Chessexas (1934–2009) – šveicarų literatūros klasikas, nevengęs „nepatogių" temų. Už romaną „Tironas" pirmą kartą tarp rašytojų ne prancūzų buvo apdovanotas Goncourt'ų premija. Autorius buvo ne tik poetas lyrikas, bet ir kandus visuomenės kritikas. Šis kūrinys – tartum įžanga į po trijų dešimtmečių pasirodžiusias Michelio Houellebecqo pranašystes.

